

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Obor trestní právo

Zvlášť zranitelné oběti

Rigorózní práce

Mgr. et Mgr. Martina Slámová

Plzeň, 2022

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, červen 2022

Mgr. et Mgr. Martina Slámová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za cenné rady, připomínky a trpělivou pomoc při zpracovávání této rigorózní práce. Dále bych chtěla poděkovat mým rodičům JUDr. Milanu Kocíkovi, MBA, MBE a Mgr. Jaroslavě Kocíkové, MBA, MBE, kteří mi vždy byli a jsou podporou. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat mým dětem Emmě Slámové a Mikuláši Slámovi za velkou trpělivost.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	7
1. Oběť	11
1.1. Viktimologické vymezení	11
1.2. Mezinárodní vymezení	22
1.3. Trestněprávní vymezení	24
1.3.1. Základní zásady přístupu k obětem trestných činů	29
1.3.2. Oběť vs. poškozený	31
1.3.3. Újma	33
2. Koncept zranitelnosti	38
2.1. Viktimologické chápání vulnerability obětí kriminality	39
2.2. Institut zvláštní zranitelnosti v trestním právu	40
2.3. Identifikace zvlášť zranitelné oběti	42
3. Jednotlivé formy zvlášť zranitelných obětí	46
3.1. Zvlášť zranitelná oběť podle písm. a)	46
3.2. Zvlášť zranitelná oběť podle písm. b)	50
3.3. Zvlášť zranitelná oběť podle písm. c)	61
3.4. Zvlášť zranitelná oběť podle písm. d)	76
3.5. Pozůstalý jako zvlášť zranitelná oběť	88
4. Specifická práva zvlášť zranitelných obětí	91
4.1. Právo na bezplatnou odbornou pomoc	93
4.2. Právo na ochranu před druhotnou újmou	96
4.3. Právo na bezplatné zastupování zmocněncem	103
Závěr	107
Resumé	108
Seznam použitých pramenů	110
Seznam tabulek a grafů	124
Seznam příloh	125

Seznam použitých zkratk

Zkratky právních aktů a důvodových zpráv

Důvodová zpráva ZoOTČ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

nový občanský zákoník, NOZ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Směrnice EPO Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu

Směrnice o odškodňování Směrnice Rady č. 2004/80/ES z 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů

Směrnice o minimálních pravidlech Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SV

tr. ř. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

tr. z. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 56/2017 Sb. zákon č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony

zákon č. 220/2021 Sb. zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

zákon č. 130/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

ZoOTČ zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

zákon o policii zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Ostatní zkratky

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
OČTŘ	orgány činné v trestném řízení
OSN	Organizace spojených národů
policie	Policie České republiky
PTSP	posttraumatická stresová porucha
RE	Rada Evropy
Sb.	sbírka zákonů
WHO	Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)
ZZ OTČ	zvlášť zranitelná oběť trestného činu

Úvod

„Celosvětový trend posilování práv obětí je logickým důsledkem selhání státu v oblasti ochrany fyzických osob před pachateli trestných činů.“¹

Z hlediska historického vývoje se konkrétní role a s ní spojená práva a povinnosti oběti v trestním procesu měnila. V předfeudální a ranně feudální době bylo potrestání pachatele v rukou samé oběti. Postupně iniciativu převzali feudálové a nutnost svémocí potrestat pachatele z jejích beder sňali; zájmy oběti se podřídily zájmu státu. Primárním účelem trestního řízení se stalo zjistit trestný čin a potrestat pachatele. Role oběti v trestním řízení byla zatlačena do pozadí a redukována na pouhý důkazní prostředek. Po dlouhou dobu nebyla specifická situace oběti z hlediska psychické či morální újmy, která jí trestným činem vznikla, vůbec řešena. Pozornost zákonodárců i výzkumníků byla soustředěna výhradně na osobu, proti které bylo trestní řízení vedeno.

Zhruba od poloviny minulého století se prohlubuje zájem o osoby, kterým byla způsobena újma na životě, zdraví, majetku nebo jiných chráněných zájmech, a to i díky prosazování principů restorativní justice.² Mezinárodní společenství pobízejí státy, aby přijaly legislativní úpravu zaměřenou na zlepšení postavení oběti. Velmi rychle roste počet přijatých transnacionálních dokumentů, které stanovují minimální standardy pro podporu a ochranu obětí trestných činů. Z dokumentů Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) jsou to Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci 40/34 z roku 1985 a články některých dalších dohod (např. článek 25 Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, článek 6 části II Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, článek 32 Úmluvy proti korupci nebo článek 19 Úmluvy

¹ *Vládní návrh zákona ze dne 15. února 2012 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 12.11.2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=79183>.

² Restorativní (obnovující) spravedlnost přistupuje k trestnému činu odlišně, než starší model retributivní (odplatné, trestající) justice. V trestném činu spatřuje poškození jedné osoby jinou, nikoliv útok na stát (poškození veřejných zájmů). Trestný čin způsobuje újmu obětem a narušuje mezilidské vztahy. Z tohoto důvodu je nutné zajistit satisfakci poškozených stran, sjednat nápravu škody a usilovat o ozdravení narušených stavů a vztahů. z HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). s. 272-274. ISBN 978-80-247-4109-3.

o ochraně dítěte). V rámci Rady Evropy (dále jen „RE“) se o harmonizaci práv obětí snaží Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů z roku 1983, dále Doporučení RE č. R (85) 11 z roku 1985 o postavení obětí v rámci trestního práva a trestního procesu, Doporučení RE č. R (87) 21 z roku 1987 o pomoci obětem a o prevenci viktimizace, článek 11-14 Úmluvy RE o ochraně dětí před pohlavním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním, článek 13 Úmluvy RE o prevenci terorismu, Úmluva RE o opatřeních proti obchodování s lidmi a v neposlední řadě článek 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950. Evropská unie (dále jen „EU“) na nastolený trend reaguje mezi posledními, ale o to s větší vervou. Přichází s Rámcovým rozhodnutím Rady EU (2001/220/SVV) ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, Směrnicí Rady č. 2004/80/ES z 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů (dále jen „Směrnice o odškodňování“), Směrnicí Evropského parlamentu a Rady EU 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu (dále jen „Směrnice EPO“), Směrnicí Evropského parlamentu a Rady EU 2011/36/EU z roku 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi, Směrnicí Evropského parlamentu a Rady EU 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV a Směrnicí Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SV (dále jen „Směrnice o minimálních pravidlech“). Konečně je třeba zmínit Směrnici Evropského parlamentu a Rady EU 2019/713 ze dne 17. dubna 2019 o potírání podvodů v oblasti bezhotovostních platebních prostředků a jejich padělání a o nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2001/413/SVV (tzv. non-cash směrnice).

V České republice byla právní úprava týkající se ochrany obětí trestných činů až do roku 2013 zaprvé nekoncepčně roztržena do několika zákonů, zadruhé nebyla úplná. První důležité změny přinesl několikrát novelizovaný, stále platný a účinný zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti (dále jen „zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem“); dnes nám z tohoto předpisu zbylo jen torzo. Za skutečný milník, který zásadním způsobem

změnil pohled trestního práva na oběti trestných činů, lze považovat až zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) (dále jen „zákon o obětech trestných činů“, „ZoOTČ“). Tento právní akt byl vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 25. února 2013 a jeho účinnost byla rozdělena do tří fází, přičemž účinnosti v plném rozsahu nabyl dne 1. srpna 2013. Tento zákon doplnil trestněprávní normy a zároveň novelizoval zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) (dále jen „trestní řád“, „tr. ř.“). Jak uvádí Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) (dále jen „Důvodová zpráva ZoOTČ“)³: „Nová úprava sjednotila do té doby roztržštěnou právní úpravu oblasti zacházení s oběťmi trestných činů v trestním řízení i mimo něj, včetně poskytování ochrany, pomoci a podpory těmto obětem.“ V průběhu své existence byl zákon již pětkrát novelizován. Současné znění sčítá 62 paragrafů rozdělených do dvanácti částí, přičemž jádro úpravy je v části první: práva obětí trestných činů a některých dalších osob v souvislosti se spáchaným trestným činem a podpora subjektů poskytujících jim pomoc. Jednotlivé části se dále člení na hlavy, díly a oddíly. Částí druhou až jedenáctou jsou měněny další zákony, jako trestní řád, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) a další. Podle ustanovení § 1 zákona o obětech trestných činů je předmětem úpravy zapracovat příslušné předpisy EU, tj. směrnici o odškodňování a směrnici o minimálních pravidlech. Dále upravit práva obětí trestných činů a některých dalších osob v souvislosti se spáchaným trestným činem (§ 4 až 22), poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem (tzv. odškodnění) (§ 23 až 37) a vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů a některým dalším osobám v souvislosti se spáchaným trestným činem (§ 38 až 48). Co lze zákonu vytknout je, že nesděljuje v úvodních ustanoveních svůj účel, hovoří pouze o účelu peněžité pomoci obětem trestných činů ze strany státu.

Zákon o obětech trestných činů zavedl poměrně novou privilegovanou podkategorii obecných obětí – zvláště zranitelné oběti (dále také „ZZ OTČ“), kterým

³ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) [online]. Zákony pro lidi [cit. 12.11.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/1708/File17821.pdf?attachment-filename=5649550-2015-11-09-duvodova-zprava-6104808.pdf>.

přiznává specifická práva a výrazně tak zesiluje jejich ochranu před sekundární viktimizací. Jedná se o problematiku aktuální a celospolečensky atraktivní. Z těchto důvodů jsem si zvolila právě toto téma rigorózní práce. Zde je účelné objasnit, že kvalifikační práce bude vedle poznatků z trestního práva zahrnovat taktéž poznatky z kriminologie (viktimologie). Jedná se o dva vzájemně propojené vědní obory, kdy oba jsou předmětem výuky katedry trestního práva, fakulty právnické, Západočeské univerzity v Plzni. Hlavním cílem rigorózní práce je vytvořit logicky upořádané dílo, které poskytne analýzu problematiky ZZ OTČ s akcentem na popis aspektu zvláštní zranitelnosti. Sekundárním cílem je vypořádat se s otázkou, zda je tuzemská právní úprava a ochrana ZZ OTČ dostatečná a pokud tomu tak není, navrhnout vhodná řešení, jak tento nežádoucí stav *de lege ferenda* řešit.

Práce je pro přehlednost členěna do čtyř kapitol. Viktimologický, mezinárodní a trestněprávní náhled na oběť jakožto kategorii nadřazenou pojmu zvlášť zranitelné oběti podává první kapitola. V české naučné literatuře je věnovaná pramalá pozornost konceptu zranitelnosti a zvláštní zranitelnosti. Stejně tak zákonodárce pojmy užívá, přesto nevymezuje. O nápravu stavu usiluje druhá kapitola. Následující kapitola překračuje rámec strohých (nebo chybějících) výkladů Důvodové zprávy ZoOTČ (včetně novel) a komentářové literatury a podává zevrubný náhled na jednotlivé formy ZZ OTČ. Za pomoci výsledků viktimologických výzkumů, viktimologických poznatků, zpráv světových organizací a dalších hledá odpověď na otázku, proč právě těmto taxativně vymezeným skupinám zákonodárce přiznal vyšší standard práv. Kapitola je účelně proložena případy z policejní a soudní praxe. Pro dosažení komplexního náhledu na problematiku se poslední čtvrtá kapitola věnuje specifickým právům ZZ OTČ.

Pro účely práce byla využita metoda literární rešerše, historické, právní a komparativní analýzy, kritické analýzy právních úprav, abstrakce, indukce a dedukce, jakož i metoda grafická. Právní závěry byly formulovány za užití syntézy. Nosným základem rukopisu se stalo pestré pensum zdrojů literárních (monografie, komentáře, učebnice, zprávy), včetně cizojazyčných, jakož i judikатурních, nehledě na prameny formálně právní a ostatní, jen elektronicky dosažitelné. Nutno podotknout, že fenoménu obětí trestné činnosti byla v české odborné literatuře věnována pozornost zejména v souvislosti s přijetím zákona o obětech trestných činů. Poměrná část podkladů tak pochází z doby vzniku tohoto zákona.

1. Oběť

„Jedinec je dotlačen (socializován) do role oběti tím, jak se k němu zachoval pachatel, ale také tím, jak se k němu chová okolí v době po trestném činu.“⁴

Oběť a její určení je předmětem zájmu kriminologie, viktimologie, kriminalistiky a psychologie. Termín oběť můžeme zachytit v některých mezinárodních dokumentech z minulého století. Používá jej také zákon o obětech trestných činů.

Přesto je třeba odlišit mnohovýznamový pojem oběť trestného činu, který je předmětem zkoumání jmenovaných vědeckých disciplín, od pojmu oběť trestného činu podle zvláštního zákona.

1.1. Viktimologické vymezení

Viktimologie je podle převládajícího názoru chápána jako vědní obor a kriminologická disciplína, která se zabývá „obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomocí oběti, včetně jejího odškodnění a rehabilitace a v neposlední řadě i prevencí viktimizace, tj. způsoby, jak chránit potencionální oběť před kriminalitou.“⁵ Podle Čírtkové viktimologie zkoumá, jakou roli sehrává oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se spolupodílí na interakci před a v průběhu trestného činu. Směřuje k vypracování poznatků o tom, jak se lze účinně vyhnout roli oběti a jakými preventivními opatřeními lze snížit riziko ohrožení na minimum. V neposlední řadě řeší otázky právní a psychologické pomoci obětem trestných činů.⁶

⁴ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7.

⁵ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 169. ISBN 978-80-7400-732-3.

⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forenzní psychologie : psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vyd. Praha: Support, 1994. s. 168.

Vedle tohoto užšího (kriminologického, resp. trestního) vymezení viktimologie existuje širší (obecné, na pomoc zaměřené) pojetí, které pokládá viktimologii za samostatnou vědu interdisciplinárního charakteru. Hlavním protagonistou této koncepce byl významný rumunský kriminolog Benjamin Mendelsohn. Širší pojetí viktimologie se navíc zabývá například oběťmi válek, rasového pronásledování, politického útlaku, přírodních katastrof, dopravních nehod apod.⁷

Předmětem viktimologie je šest skupin jevů a zákonitostí⁸:

1. osoba oběti (její biologické, psychické a sociální vlastnosti),
2. vztahy mezi pachatelem a obětí,
3. role oběti v genezi trestného činu v procesu viktimizace (podíl oběti na své viktimizaci),
4. role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání trestní věci (role oznamovatele, svědka, poškozených při rekognici, rekonstrukci a vyšetřovacím pokusu),
5. pomoc obětem trestných činů, způsoby jejich odškodnění a rehabilitace,
6. ochrana před viktimizací (modely lidského chování, kterými se potenciální oběť může vyhnout poškození trestným činem).

Počátky viktimologie spadají do 50. let 20. století. Skutečný rozkvět však přinesla 80. léta. V posledních 30 letech prošla viktimologie radikální změnou, kdy došlo zejména k transformaci teoretické viktimologie na viktimologii aplikovanou. Do popředí zájmu se dostala pomoc obětem trestných činů, zmírnění jejich nepříznivé situace, jakož i posílení práv obětí.⁹ Současná viktimologie se již věnuje problematice obětí intenzivně. Stojí na názoru, že „nemá valného významu zabývat se různými kolektivními oběťmi kriminality nebo oběťmi – právníckými osobami a oběť je zpravidla chápána jako konkrétní fyzická osoba.“¹⁰

⁷ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 140. ISBN 80-86432-08-4.

⁸ Např. SVATOŠ, Roman. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. s. 34. ISBN 978-80-86708-21-8.

⁹ VRÁBLOVÁ, Miroslava. Viktimológia z pohľadu minulosti, prítomnosti a budúcnosti. In: Záhora, J. et Kert, R (eds.): *Obete kriminality - victims of crime*. Proceedings of the International Conference, held on 25th November 2010, Pan European University Bratislava. Bratislava, Eurokódex, 2010. s. 305-312. ISBN 978-80-89447-36-7.

¹⁰ MAREŠOVÁ, Alena a Milada MARTINKOVÁ. *O významu poznávání obětí trestné činnosti* [online]. Ministerstvo vnitra ČR [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/o-vyznamu-poznavani-obeti-trestne-cinnosti.aspx>.

Viktimologie užívá vlastní terminologii. Předně jde o pojem **viktimmnost**. Viktimnost je disponovanost (předpoklad) jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu.¹¹ Jinak řečeno viktimmnost vyjadřuje stupeň pravděpodobného rizika, že se jednotlivec nebo určitá sociální skupina stane obětí trestného činu.¹² Osobu, která se ještě nestala obětí trestného činu, ale u níž toto riziko více než u jiných existuje, nazývá Hentig potencionální obětí. V této souvislosti rovněž mluvíme o viktimmogenním potenciálu (předpokladu).¹³

Otázkou viktimmnosti se zabývala řada empirických výzkumů, které přinesly signifikantní poznatky o její vázanosti¹⁴:

- na věk oběti (např. starší lidé jsou okrádáni ve svých bytech při nabízení fiktivního zboží, mladí lidé se vzhledem ke svému méně opatrnému a nebezpečnému způsobu života stávají častěji obětmi násilné kriminality),
- na profesi oběti (např. násilné trestné činy častěji míří proti policistům, hlídačům, průvodčím),
- na psychické vlastnosti oběti (např. zvýšená agresivita ohrožuje nejen jiné osoby, ale též nositele této vlastnosti),
- na další sociální charakteristiky oběti (z hlediska viktimmnosti je významná příslušnost k minoritám (např. cizinci, osoby jiné barvy pleti, homosexuálové jsou typickými obětmi násilností, urážek, rasové nenávisti), zvýšenou viktimmností se též vyznačují osoby asociální, alkoholici nebo narkomani),
- na zdravotní stav oběti (souvislost mezi viktimmností a somatickými a psychickými handicapami oběti (např. se zvýšenou viktimmností se potýkají osoby trpící mentální retardací)).

¹¹ Např. SVATOŠ, Roman. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. s. 34. ISBN 978-80-86708-21-8.

¹² KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. s. 158. ISBN 80-7179-813-4.

¹³ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 141-142. ISBN 80-86432-08-4.

¹⁴ Např. VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 171-172. ISBN 978-80-7400-732-3.

Čírtková zastává vlastní systém a v této souvislosti hovoří o možných zdrojích rizik, které jsou spojeny s individuálními zvláštnostmi člověka. Rozlišuje tři skupiny viktimgenních faktorů¹⁵:

1. sociální (tj. profese, sociální vrstva, pozice v rodině apod.),
2. osobnostní (tj. konstelace osobnostních vlastností, která činí jedince náchylným pro roli oběti konkrétního trestného činu),
3. behaviorální (tj. rizikové chování (např. provokující jednání)).

Přikláním se k názoru, že přítomnost jednoho faktoru ještě nezakládá viktimmnost jedince. Viktimizace je výsledkem existence souhrnu biopsychosociálních faktorů, přičemž míra vlivu těchto proměnných se odráží ve spektru trestných činů.

V souvislosti s viktimmností se můžeme setkat s pojmem tzv. index viktimmnosti, což je kvantitativní míra udávající počet obětí určitého druhu trestných činů, připadajících ročně na 10 000 členů určité homogenní sociální skupiny. Například v České republice se v posledních letech stalo ročně přibližně 200 vražd, index viktimmnosti ve vztahu k veškerému obyvatelstvu je 0,2. Ve skupině mužských homosexuálů je 1,0, tedy 5x vyšší.¹⁶

Nejnámějším pojmem viktimmologie je **viktimmizace**. Tu Svatoš definuje jako proces, v němž se potencionální oběť stává skutečnou.¹⁷ S obdobnou definicí přichází Čírtková, podle které viktimmizace znamená pochod či proces poškozování oběti odstartovaný okamžikem trestného činu.¹⁸ Překonané se zdá být tvrzení Netíka, že viktimmizaci podléhají nejen fyzické osoby (jedinec), ale i osoby právnické (organizace) (viz str. 19-20, pojem oběť).¹⁹

¹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forenzní psychologie : psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vyd. Praha: Support, 1994. s. 170.

¹⁶ HOFERKOVÁ, Stanislava. *Úvod do kriminologie: studijní opora k předmětu pro studenty kombinované formy studia oboru Sociální patologie a prevence* [online]. Univerzita Hradec Králové, 2014 [cit. 9.12.2021]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-socialni-patologie-a-sociologie/dokumenty/studijni-opory/socialni-patologie-a-prevence/uvod-do-kriminologie.pdf>.

¹⁷ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. s. 35. ISBN 978-80-86708-21-8.

¹⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Dopad trestného činu na oběť. *Bezpečnostní teorie a praxe*. č. 1/1999. s. 59-65. ISSN 1801-8211.

¹⁹ NETÍK, Karel, HÁJEK, Stanislav a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C.H. Beck, 1997. Beckova skripta. s. 85. ISBN 80-7179-177-6.

Z hlediska psychologických a emocionálních dopadů viktimizace představuje pro oběť velmi „stresující událost, která je neočekávaná, přichází nenadále, je svévolná a nepředvídatelná. Prakticky není možné se na ni dopředu připravit a je obtížné se s ní rozumně vypořádat. Z těchto důvodů oběť prožívá viktimizaci jako krizi, která ohrožuje nitro osobnosti...“²⁰ Viktimizace otřese představami, které má člověk o sobě a o světě. Trestný čin zničí bazální jistoty, víry, či iluze, které charakterizují normálního duševně pevného jedince.²¹

Viktimologie se zabývá třemi problémy viktimizace:

1. Chování oběti – oběť svým chováním před trestným činem, v průběhu činu a po něm ovlivňuje jak iniciaci činu, tak průběh a jeho následné odhalení, popř. usvědčení pachatele. Do značné míry ovlivňuje i povahu a intenzitu újmy, která vznikne trestným činem. Svým chováním může jednání pachatele vyprovokovat zejména co se týče násilných a sexuálních trestných činů (např. urážky, flirt, týrání, vydírání a jiná agrese ze strany budoucí oběti).²² Poměrná část obětí přispěje k viktimizaci vlastní neopatrností (např. neuzamčení auta, cestování autostopem). Pocit viny oběti na své viktimizaci může být důvodem pro neoznámení trestného činu. Jindy se snaží upravovat svou výpověď tak, aby samy vypadaly nevinněji.²³
2. Vztah oběť-pachatel – poměrně často existuje předchozí vztah mezi obětí a pachatelem, který ovlivňuje proces viktimizace. Význam mají jak vztahy objektivní (např. bydlí v sousedství), tak subjektivní (např. milenci). Existence předchozího vztahu je příznačná pro násilné a sexuální delikty. Obecně menší význam má u majetkových trestných činů. Výzkum ukazuje, že například v případě nebezpečného pronásledování (stalking) dle § 354 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“, „tr. z.“)

²⁰ IBL, Petr. Některé faktory ovlivňující viktimologii a oběti kriminality. In: *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie: 2. medzinárodná vedecká konferencia: 27.-28. november 2013: Paneurópska vysoká škola, Bratislava/* zostavila a editovala Daniela Košecká. Bratislava: Iris, 2013. s. 366-377. ISBN 9788081530159.

²¹ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 6. ISBN 978-80-7598-109-7.

²² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 143-144. ISBN 80-86432-08-4.

²³ VALEŠOVÁ, Kristýna. Oběť v roli oznamovatele trestného činu a problematika neoznámení deliktu. *Epravo* [online]. 2020 [cit. 11.12.2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/obet-v-rol-i-oznamovatele-trestneho-cinu-a-problematika-neoznami-ni-deliktu-112247.html>.

oběť svého pachatele znala v 60 % případů.²⁴ Zajímavé je, že čím užší je vztah mezi pachatelem a obětí násilného útoku, tím závažnější jsou zranění oběti.²⁵ Oproti tomu odpor oběti je stejný bez ohledu na blízkost vztahu.²⁶

3. Index viktimizace – viktimologie zkoumá kvantitativní údaje o počtu obětí. Ty umožňují sledovat vývoj a dynamiku tohoto jevu v historickém vývoji a mezinárodním srovnání. Indexem viktimizace pak rozumíme procentní podíl obětí připadajících na 100 obyvatel za určité časové období (většinou jeden rok nebo 5 let).²⁷

Proces viktimizace může být mnohem komplikovanější a delší, než by se na první pohled mohlo zdát. Jak uvádí Čírtková, hranice viktimizace nejsou určovány vlastním útokem na oběť. Újma způsobená trestným činem je úvodním dějem, na který navazují další zraňující události. Viktimizace je dynamický proces, který má několik fází.²⁸ V odborné literatuře jsou zpravidla rozlišovány dvě fáze:

1. Primární viktimizace – viktimizace, k níž dochází kriminálním chováním pachatele oběti v bezprostřední souvislosti s trestným činem.²⁹
2. Sekundární viktimizace - viktimizace, k níž dochází nikoliv v přímém důsledku trestného činu, nýbrž v průběhu reakcí ze strany institucí a jednotlivců vůči oběti.³⁰ Na sekundární viktimizaci pamatuje zákon o obětech trestných činů ve svém § 2 odst. 5: „Druhotnou újmou se pro účely tohoto zákona rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných

²⁴ ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. s. 89. ISBN 978-80-7338-174-5.

²⁵ HELLER, Melvin S., EHRLICH, Sandra M. et David LESTER. Victim-Offender Relationships and Severity of Victim Injury. *The Journal of Social Psychology* [online]. 1983 [cit. 11.12.2021]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00224545.1983.9713216>.

²⁶ ULLMAN, Sarah E. et Judith M. SIEGEL. *Victim-Offender Relationship and Sexual Assault. Violence and Victims* [online]. 1993 [cit. 13.12.2021]. ISSN 1945-7073. Dostupné z: <https://connect.springerpub.com/content/sgrvv/8/2/121.abstract>.

²⁷ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 146. ISBN 80-86432-08-4.

²⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forenzní psychologie : psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vyd. Praha: Support, 1994. s. 171.

²⁹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 172. ISBN 978-80-7400-732-3.

³⁰ *Doporučení Výboru ministrů Rec(2006)8 z roku 2006 ohledně pomoci obětem trestných činů* [online]. Bílý kruh bezpečí [cit. 13.12.2021]. Dostupné z: [https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec\(2006\)8.doc](https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec(2006)8.doc).

v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.“ V trestním řízení tedy může k sekundární viktimizaci docházet například nevhodným vedením výslechu. Sejbalová a Reguli zkoumaly specifika viktimizace obětí znásilnění. Přitom dospěly k zjištění, že sekundární viktimizaci způsobily orgány činné v trestném řízení (dále jen „OČTŘ“) až u 30 % obětí znásilnění; soudní znalci dokonce až u 70 % obětí znásilnění.³¹ Zpět k citovanému ustanovení. Jak vidno, zákon o obětech trestných činů zužuje okruh původců druhotné újmy na výslovně vyjmenované instituce a formální činitele. Pro vysvětlení, proč ponechává stranou soukromé a neformální činitele (např. přátelé, příbuzní, spolupracovníci), musíme do komentářové literatury. Ta jednoduše konstatuje, že nelze zákonem zabránit sekundární viktimizaci v soukromých a neformálních vztazích.³² I tak nelze podíl těchto subjektů na vzniku druhotného psychického poškození oběti popřít. Mnohé studie prokázaly, že sekundární viktimizace v blízkém kruhu bývá nejčastěji výsledkem vžitých mýtů a stereotypů vztahujících se k některým trestným činům. Jak uvádí Netík, nejvíce jsou rozšířeny mýty o znásilnění a souvisí s nimi přesvědčení, že žena si přeje být znásilněna nebo že z něj dokonce může mít potěšení.³³ Takovým typickým mýtem je i tzv. ideální oběť. Tu charakterizoval v roce 1986 norský kriminolog Nils Christie jako osobu slabou, odevzdanou, ctnostnou a bez poskvrny. Probouzí tak sympatie veřejnosti, médií i soudu a má image věrohodného poškozeného. Na druhé straně stojí oběť ambivalentní (může se jednat o ženu, která střídá sexuální partnery nebo užívá drogy), která vyvolává rozporuplné reakce. Mýtus „ideální oběti“ se pak promítá do postojů ke konkrétní oběti a bezděčně ovlivňuje postupy laiků i profesionálů při uplatňování práva.³⁴

³¹ SEJBALOVÁ, Petra a Helena REGULI. Specifičnost viktimizace obětí znásilnění. *Psychiatrie pro praxi*, č. 12/1/2011. s. 19-21. ISSN 1213-0508.

³² DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 27. ISBN 978-80-7598-109-7.

³³ NETÍK, Karel, HÁJEK, Stanislav a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C.H. Beck, 1997. Beckova skripta. s. 85. ISBN 80-7179-177-6.

³⁴ ZÁCHOVÁ, Anna. Co si myslíme o obětech trestných činů? *Psychologon* [online]. 2014 [cit. 9.12.2021]. ISSN 1805-7160. Dostupné z: <https://www.psychologon.cz/component/content/article/14-psycholog-online/281-co-si-mysli-me-o-obe-tech-trestny-ch-c-inu>.

Tak jak rozlišujeme primární a sekundární viktimizaci, můžeme rovněž podle znaku bezprostřednosti různit rány (újmu)³⁵:

1. primární rány (vznikají v průběhu primární viktimizace) - nejčastěji půjde o fyzickou újmu (od lehčího zranění po usmrcení), finanční újmu (poškození nebo ztráta majetku, ušlý zisk, náklady na uzdravení) a emocionální újmu (může se projevit např. nespavostí, úzkostnými stavy, fobiemi),
2. sekundární rány (jsou výlučně psychologického rázu a objevují se v průběhu sekundární viktimizace) - leckdy mají dopad katastrofálnější, než rány primární (jsou zaznamenány případy, kdy oběť pod tíhou sekundárních ran spáchá sebevraždu); sekundární rány jsou nejčastěji tvořeny pocity nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolace.

Újma může být rozlišována rovněž podle dynamiky prožívání. Z tohoto hlediska rozlišujeme tři fáze³⁶:

1. fáze nárazu (šoku) – nastává bezprostředně po útoku a trvá několik hodin až dní; jedinec je zaskočen kritickou událostí, kterou nezřídka prožívá tzv. ztuhnutím úlekem - to je vystřídáno dezorganizací a zmateností,
2. adaptační fáze (hojení) – oběť se začíná s událostí postupně vyrovnávat a smiřovat; první poloha (otevřenost, oběť hovoří o traumatické události s okolím) střídá druhou (opak, oběť popírá své přirozené pocity, uzavírá se do sebe); racionální zpracování situace postupně zatlačuje původní pocity zoufalství a smutku. Zpracování krize však není stabilní, nezřídka dochází k revokaci původních stavů a prožitků; tato fáze může trvat až jeden rok.
3. konečná adaptace (zhojení) – jedinec v konečném důsledku absorbuje prožité trauma, vzpomínky a jejich emocionální náboj slábne; přechod z fáze rezignace do fáze reorganizace života.

Podle Ibla oběť však nikdy zcela nevytěšňuje prožité trauma.³⁷

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forenzní psychologie : psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vyd. Praha: Support, 1994. s. 172 an.

³⁶ Tamtéž. s. 176-178.

³⁷ IBL, Petr. Některé faktory ovlivňující viktimologii a oběti kriminality. In: *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie: 2. medzinárodná vedecká konferencia: 27.-28. november 2013: Paneurópska vysoká škola, Bratislava/ zostavila a editovala Daniela Košecká*. Bratislava: Iris, 2013. s. 366-377. ISBN 9788081530159.

V souvislosti s viktimizací se dále setkáváme s pojmy terciární viktimizace a reviktimizace. Stav, kdy oběť není schopna se přiměřeně vyrovnat s traumatickou zkušeností a nastoupit na původní životní cestu, přestože z objektivního hlediska došlo k nápravě či úzdavě a odškodnění, se označuje prvním z jmenovaných termínů.³⁸ Zbořilová jako druhou podobu terciární viktimizace uvádí proces, ve kterém jsou poškozeni další, původně nezúčastněné osoby, např. pozůstalí.³⁹

Specifickou formou viktimizace, která by si dle mého názoru zasloužila více pozornosti z pohledu detekce a prevence viktimizace, je opakovaná viktimizace, resp. reviktimizace. Slovník cizích slov definuje reviktimizaci jako opakované stávání se obětí fyzicky nebo psychicky traumatického, násilného nebo jiného trestného činu. Bridgeman a Hobbs chápou daný jev jinak, kdy vedle reviktimizace totožné osoby připouští možnost opakované viktimizace totožného místa (objektu).⁴⁰ Reviktimizace osoby je provázená pocitem nejistoty, ohrožení, stejně tak sebeobviňování a studu. Roste pravděpodobnost vzniku psychických problémů. Opakovaně napadaný jedinec ztrácí důvěru v OČTŘ, což se v důsledku projevuje v neochotě hlásit trestnou činnost.⁴¹ Reviktimizace je nejlépe zdokumentována u sexuálních trestných činů, zejména těch, kde předmětem útoku je dítě nebo žena. Pravděpodobnost opakování sexuálního násilí je vysoká. Výzkumy naznačují, že dva ze tří jedinců, kteří jsou sexuálně pronásledováni, budou reviktimizováni.⁴² Zákon o obětech trestných činů usiluje o zabránění opakované viktimizaci prostřednictvím svých ustanovení § 14 až 16.

Pojem **oběť** (latinsky *victima*) poprvé formulovali Hentig s Mendelsohnem a to dosti široce - jako oběť byla označena „osoba, organizace, morální nebo právní

³⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forenzní psychologie : psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vyd. Praha: Support, 1994. s. 172.

³⁹ ZBOŘILOVÁ, Klára. Oběti trestných činů: Základy viktimologie. In: GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. s. 139. ISBN 80-246-1293-3.

⁴⁰ IBL, Petr. Některé faktory ovlivňující viktimologii a oběti kriminality. In: *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie: 2. medzinárodná vedecká konferencia: 27.-28. november 2013: Paneurópska vysoká škola, Bratislava/ zostavila a editovala Daniela Košecká*. Bratislava: Iris, 2013. s. 366-377. ISBN 9788081530159.

⁴¹ Blíže viz PEMBERTON, Antony. Opakovaná viktimizace: železné zákony v praxi. *Zpravodaj Bílý kruh bezpečí*. č. 4/2003. s. 3-6. ISSN 1213-8282.

⁴² CLASSEN, Catherine C., GRONSKAYA PALESH, Oxana et Rashi AGGARWAL. Sexual Revictimization: A Review of the Empirical Literature. *Trauma Violence Abuse* [online]. 2005, č. 6/2, s. 103-129 [cit. 10.12.2021]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1524838005275087>.

řád, které jsou ohroženy, poškozeny nebo zničeny trestným činem.“⁴³ Dnešní kriminologie, kriminalistika i viktimologie chápe v nejužším pojetí oběť jako konkrétní fyzickou osobu, která „utrpěla v souvislosti s trestným činem újmu na životě, zdraví a majetku, nebo na cti, případně jiných subjektivních právech chráněných trestním zákonem.“⁴⁴ Zatímco na jádru definice se odborná veřejnost shodne, v případě jejích hranic tomu tak zcela není. Kupříkladu Svatoš za předmět zkoumání viktimologie nepovažuje následně dotčené osoby jako jsou potomci.⁴⁵ Jiný pohled na věc má Hoferková, podle které předmětem viktimologie nemusí být pouze osoby bezprostředně dotčené trestným činem, ale i osoby blízké (rodina), kterých se následek činu dotýká zprostředkovaně. Dokonce jde ještě dál, když za oběť považuje i osobu, která sama subjektivně nepocítuje újmu buď proto, že o ní neví, je k ní lhostejná nebo jí dokonce tento stav vyhovuje – jak zdůrazňuje, rozhodující je hledisko společenské škodlivosti, nikoli stanovisko samotné oběti.⁴⁶

V odborné literatuře lze narazit na rozličné typologie obětí. Nejčastěji uváděné je třídění navržené Holystem, který vycházel z kritéria zavinění.⁴⁷ Hentig oproti tomu sortoval osoby poškozené trestným činem podle věku, pohlaví, abnormalit osobnosti, etnické příslušnosti. Mendelsohn odlišoval zcela nevinnou oběť od oběti z nevědomosti, z neopatrnosti, oběti provokující, oběti útočné, simulující a domnělé.⁴⁸ Nutno však poznamenat, že žádná z typologií nebyla všeobecně přijata. Jak vysvětlují Marešová s Martinkovou, typologie obětí je spíše „podnětem k dalšímu rozpracování, k diskusím o úloze obětí při vzniku a průběhu

⁴³ MAREŠOVÁ, Alena a Milada MARTINKOVÁ. *O významu poznávání obětí trestné činnosti* [online]. Ministerstvo vnitra ČR [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/o-vyznamu-poznavani-obeti-trestne-cinnosti.aspx>.

⁴⁴ HRIB, Nikolaj. Kriminologická viktimologie, viktimizace, oběť a újma. *Bezpečnostní teorie a praxe*. č. 4/2007. s. 73-79. ISSN 1801-8211.

⁴⁵ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. s. 34. ISBN 978-80-86708-21-8.

⁴⁶ HOFERKOVÁ, Stanislava. *Úvod do kriminologie: studijní opora k předmětu pro studenty kombinované formy studia oboru Sociální patologie a prevence*. [online]. Univerzita Hradec Králové, 2014, s. 36 [cit. 14.12.2021]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-socialni-patologie-a-sociologie/dokumenty/studijni-opory/socialni-patologie-a-prevence/uvod-do-kriminologie.pdf>.

⁴⁷ Blíže viz NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 148-149. ISBN 80-86432-08-4.

⁴⁸ MAREŠOVÁ, Alena a Milada MARTINKOVÁ. *O významu poznávání obětí trestné činnosti* [online]. Ministerstvo vnitra ČR [cit. 14.12.2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/o-vyznamu-poznavani-obeti-trestne-cinnosti.aspx>.

trestného činu, než aby byly podle typologií obětí skutečně tříděny a statisticky podchyceny.“⁴⁹

Zdrojem údajů o trestné činnosti jsou kriminální statistiky získávané a zpracované OČTŘ. Tyto poskytují řadu údajů o evidovaných skutečích a známých pachatelích, nikoli však o obětech. Stejně tak chybí samostatné a systémové evidování obětí. Na tento nedostatek opakovaně upozorňuje odborná veřejnost, ať už Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) nebo katedra kriminologie Policejní akademie České republiky.⁵⁰ Určité údaje o objektu napadení registruje evidenčně-statistický systém kriminality (ESSK) Policie České republiky (dále jen „policie“). Objekty napadení však nelze zaměňovat s oběťmi trestné činnosti. Sledovaným objektem napadení z pohledu systému není jen osoba, ale i hmotný předmět útoku, věc, veřejný zájem nebo například práva.⁵¹ K osobám lze ze statistických podkladů zjistit jejich pohlaví, věk, některé sociální charakteristiky a dále následky trestné činnosti. Podle Musila je způsob evidování údajů o obětech v policejní statistice nezdařilý a velmi ztěžuje analýzu a komparaci dat.⁵² Bohatším zdrojem informací jsou **viktimologické výzkumy obětí**. Ty přinášejí mimo jiné obvykle i informace o latentních obětech kriminality, které policejní statistiky neobsahují. Vypovídají o skutečných trendech kriminality, o trendech oznamování trestné činnosti občany a jejich registrování policií. Za handicap v viktimologických výzkumů lze považovat, že sledují výhradně tradiční trestné činy, obvykle pokrývají kategorii osob starších patnácti let a v neposlední řadě se potýkají s problémem tzv. pseudoobětí, tj. respondentů, kteří se prohlašují za oběť, ač jí nejsou.⁵³ Vyjma těchto případů může ke zkreslení výsledků dojít opačným způsobem, tedy tak, že z různých příčin, jako je strach či stud, nejsou zjištěny

⁴⁹ MAREŠOVÁ, Alena a Milada MARTINKOVÁ. *O významu poznávání obětí trestné činnosti* [online]. Ministerstvo vnitra ČR [cit. 14.12.2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/o-vyznamu-poznavani-obeti-trestne-cinnosti.aspx>.

⁵⁰ ZOUBKOVÁ, Ivana a Jana FIRSTOVÁ. *Oběti trestných činů v evidenci kriminálních statistik Police ČR*. In: JELÍNEK, Jiří, GRIVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012. s. 184-194. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁵¹ *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020* [online]. Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2021 [cit. 22.12.2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

⁵² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 149. ISBN 80-86432-08-4.

⁵³ Tamtéž. s. 151.

všechny skutečné oběti. Počítat musíme rovněž s případy záměrného uvedení nepravdy dotazovaným.⁵⁴

Výzkumy zacílené na problematiku obětí trestných činů v České republice nemají dlouhou tradici, poprvé se u nás tento výzkum uskutečnil v roce 1992 a oslovil 1 700 respondentů z celé tehdejší České a Slovenské federativní republiky. Viktimologické výzkumy vždy provádí Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) metodou International Crime Victimization Survey (ICVS). Poslední výzkum obětí kriminality byl dokončen v roce 2019. Sběr dat probíhal tři roky.⁵⁵ „Výzkum potvrdil obavy odborníků ohledně efektivitu zákona o obětech a poukázal na nízkou míru využívání systému pomoci obětem ze strany viktimizovaných respondentů. Služby specializovaných subjektů jsou téměř nevyužívány, oběti mají často pocit, že odbornou pomoc nepotřebují, případně že by jim stejně nikdo nepomohl. Při hledání pomoci s viktimizací by se respondenti obraceli spíše na poskytovatele neformální pomoci. Povědomí o speciálním zákoně o obětech je mezi lidmi nízké. Pouze malá část z obětí, které v rámci řešení svého případu přišly do styku s policií (22 %), si z tohoto setkání odnesla vědomost o existenci zákona o obětech. Názory veřejnosti tedy poukazují na jisté rezervy v efektivním nastavení systému pomoci obětem v ČR.“⁵⁶

1.2. Mezinárodní vymezení

O definici pojmu oběť se v průběhu doby pokouší několik mezinárodních dokumentů světových organizací. Pojetí oběti se postupně mění, někdy se zužuje a jindy rozšiřuje.

⁵⁴ THOMOVÁ, Jana a Simona STOČESOVÁ. Konference k problematice obětí trestných činů a výsledkům výzkumu obětí v České republice. *Právní rozhledy*. č. 1/1999. s. 49. ISSN 1210-6410.

⁵⁵ Blíže viz ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5.

⁵⁶ *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2019* [online]. Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2020 [cit. 22.12.2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-cr-v-roce-2019.aspx>.

Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci 40/34 z roku 1985⁵⁷ v článku 1 definuje oběti jako „osoby, které jednotlivě nebo společně utrpěly újmu, včetně fyzického nebo duševního poranění, emočního utrpení, ekonomické ztráty nebo podstatného porušení jejich základních práv skrze činy nebo opomenutí, která porušují trestní zákony platné v členských státech, včetně těch, které zakazují zneužití moci.“ Za určitých okolností se oběťmi rozumí i nejbližší členové rodiny nebo osoby na přímé oběti závislé a osoby, které utrpěly újmu, když zasáhly, aby pomohly obětem v nouzi či zabraňovaly viktimizaci.

O něco užší definici podává Rámcové rozhodnutí Rady EU (2001/220/SVV) ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení.⁵⁸ Článek 1 pokládá za oběť fyzickou osobu, „která utrpěla škodu včetně fyzického či psychického poškození, citovou újmu či hmotnou ztrátu přímo způsobenou jednáním či opomenutím, jež porušuje trestněprávní předpisy členského státu.“ Evropský soudní dvůr se v rámci prejudiciální otázky vyjádřil, že pojem obětí nezahrnuje právnické osoby.⁵⁹

Pozdější Směrnice o minimálních pravidlech⁶⁰ pojem oběti rozšiřuje o oběti nepřímé. Pro své účely obětí nerozumí jen fyzickou osobu, která utrpěla újmu včetně fyzické, duševní či citové újmy či hmotnou ztrátu, které byly přímo způsobeny trestným činem, ale i rodinné příslušníky osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena trestným činem, a kteří v důsledku smrti této osoby utrpěli újmu. Rodinnými příslušníky jsou manžel či manželka, osoba, která stabilně a trvale žije s obětí v závazném intimním partnerském svazku ve společné domácnosti, příbuzní v přímé linii, sourozenci a vyživované osoby oběti, nestanoví-li členské státy jinak.

⁵⁷ *Declaration of the Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985* (General Assembly resolution 40/34) [online]. Audiovisual Library of International Law [cit. 22.12.2021]. Dostupné z: <https://legal.un.org/avl/ha/dbpjvcap/dbpjvcap.html>.

⁵⁸ *Rámcové rozhodnutí Rady EU (2001/220/SVV) o postavení obětí v trestním řízení*. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 24.11.2021]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5a7bf2b7-feec-4b10-a2f7-1d4217506143.0001.01/DOC_47&format=PDF.

⁵⁹ Blíže viz IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013. s. 475. ISBN 978-80-81550-17-1.

⁶⁰ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu*. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

1.3. Trestněprávní vymezení

Na úvod nutno připomenout, že do roku 1997 se v našem právním řádu právní kategorie obětí trestné činnosti nevyskytovala a trestní právo pojem obětí trestné činnosti překrývalo s mnohem užším pojmem poškozeného trestným činem.

Samostatnému pojmu obětí u nás začala být věnována pozornost od 70. let minulého století. Jak informuje Císařová, „celá problematika byla většinou chápána jako otázka procesního postavení poškozeného, takže kriminologická problematika byla odsouvána stranou a například průkopnická práce J. Zapletala o obětech vražd byla (zřejmě i z politických důvodů) více méně ignorována, ...“⁶¹ Pojem obětí potom český právní řád poprvé seznal v souvislosti se zákonem o poskytnutí peněžité pomoci obětem. Obětí se ve smyslu (dnes již zrušeného) ustanovení § 2 tohoto zákona rozuměla „fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, jako i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, jestliže této osobě zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat.“ Danková a Pelc podotýkají, že faktický obsah tohoto pojmu byl do značné míry utvářen vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění (tzv. bodovou vyhláškou), tedy podzákoným právním předpisem.⁶² Závěrem lze shrnout, že zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem ve svém původním znění pojem obětí vymezoval velmi restriktivně, a to tak, že opomíjel velkou část obětí trestných činů. Příčinu lze shledat v předmětu úpravy (a jak sám název zákona napovídá), tedy že pojem oběti byl vymezen pouze pro účely peněžité pomoci.

Platnou **legální definici pojmu obětí trestného činu**⁶³ dnes naležeme v ustanovení § 2 odst. 2 ZoOTČ, kde je vymezen termín oběti jakožto ústřední pojem zákona. O potřebnosti zákonné definice není pochyb, přesto je třeba s ní pracovat obezřetně a používat ji pouze tehdy, lze-li spolehlivě soudit, že je trestněprávní definice v daném případě potřebná. Z legální definice vyplývá, že obětí může být pouze fyzická osoba. Omezení obětí pouze na osoby fyzické

⁶¹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. K problematice právního statusu oběti trestného činu (poškozeného). *Trestní právo*. č. 10/2008, roč. XII. s. 23-26. ISSN 1211-2860.

⁶² DANKOVÁ, Katarína a Vladimír PELC. *Právní pomoc obětem trestných činů*. Praha: CSSP, 2014. s. 9.

⁶³ Viz tabulka 1.

vychází z podstaty viktimizace. Pouze ony jsou nadány emocionalitou, biografickou pamětí a osobnostní identitou, a mohou tedy subjektivně pociťovat újmu a prožívat traumatizující dopady trestného činu.⁶⁴ Oproti tomu právnická osoba jako umělá právní konstrukce není schopna vnímat svými city útrapy jí způsobené trestným činem a nemůže být ani sekundárně viktimizována.⁶⁵ Přesto jí zákon o obětech trestných činů nově⁶⁶ přiznává některá práva (např. právo na právní pomoc a poskytování právních informací, přístup k informacím). Právnická osoba nicméně může mít postavení poškozeného v trestním řízení.⁶⁷

Zvláštním případem je osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ). Ta pod definici právnické osoby nespadá a je vždy brána za fyzickou osobu (z obsahu pojmu osoba samostatně výdělečně činná je třeba extrahovat atribut rozhodný pro účel definice oběti trestného činu).⁶⁸

V této souvislosti se Evropský soudní dvůr zabýval předběžnou otázkou, zda rozdílné zacházení s fyzickými a právnickými osobami je slučitelné se zásadou rovnosti, jež vyžaduje, aby ve stejných situacích nebylo zacházeno s jednotlivými osobami odlišně, není-li takové zacházení objektivně odůvodněné. Ve svém rozhodnutí dospěl k výkladu, že trestnými činy sice mohou být poškozeny také právnické osoby, avšak škody způsobené fyzickým osobám se často neomezují jen na majetkovou ztrátu, nýbrž že se tělesným či psychickým poškozením, stejně jako citovou újmou škoda způsobená fyzickým osobám posouvá do zcela jiné roviny než u právnických osob. Krom toho jsou fyzické osoby v trestním řízení často mnohem více odkázány na ochranu než právnické osoby, které jsou zpravidla podporovány profesionály. Tato argumentace představuje popis objektivních důvodů pro výsadní zacházení s fyzickými osobami, které se staly oběťmi trestných činů.⁶⁹

Legální definici dále rozvíjí odstavec následující, který mezi oběti zahrnuje i některé **osoby pozůstalé po oběti trestného činu**, tedy osoby, které utrpěly újmu

⁶⁴ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 6. ISBN 978-80-7598-109-7.

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 28-29. ISBN 978-80-7502-016-1.

⁶⁶ Zákonem č. 130/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁶⁷ Srov. § 43 trestního řádu.

⁶⁸ Blíže viz Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství 1 SL 753/2013, ze dne 21. srpna 2013.

⁶⁹ Rozsudek Evropského soudního dvora (třetího senátu) C-467/05, ze dne 28. června 2007.

zprostředkovaně (jedná se o tzv. nepřímé oběti v užším slova smyslu, zatímco oběti podle § 2 odst. 2 ZoOTČ nazýváme oběti přímými). Nezbytnou podmínkou pro to, aby mohly tyto osoby být pokládány za oběti ve smyslu zmíněného ustanovení je, aby byla přímé oběti trestného činu způsobena takovým činem smrti, a to bez ohledu na to, zda byl pachatel zjištěn a odsouzen, či nikoliv. Toto ustanovení zaznamenalo dvě zásadní změny. Od účinnosti zákona č. 56/2017 Sb. je nově status nepřímé oběti osobě blízké oběti přiznán pouze tehdy, vznikne-li jí v souvislosti se smrtí přímé oběti újma. Další změnou bylo přidání kategorie „osob závislých“, tedy osob, kterým usmrčená oběť „ke dni své smrti poskytovala, nebo byla povinna poskytovat výživu“.⁷⁰ Na druhou stranu podmínkou pro přiznání postavení a práv oběti není sdílení společné domácnosti se zemřelým v době jeho smrti (tato podmínka je dána jen u nároku pozůstalých na čerpání peněžité pomoci).⁷¹

Rozšíření chápání pojmu oběť o některé osoby pozůstalé je z mého pohledu zcela namístě, jelikož ztráta blízké osoby je obecně pokládána za jedno z největších traumat. Tyto osoby pociťují smrt blízké osoby jako vlastní újmu, se kterou se musí vypořádat, aby se mohly navrátit zpět do běžného života. Podle Důvodové zprávy ZoOTČ je nutné přiznat status oběti všem takto postiženým osobám a nelze mezi nimi diferencovat. Zpráva navíc konstatuje, že rozšíření je v souladu s čl. 2 Směrnice o minimálních pravidlech, s čímž ovšem nesouhlasí Jelínek prokazující patřičný verbalismus, když namítá, že „být v souladu“ neznamená totéž co „být stejné“. Definice oběti ve směrnici je dle jeho slov širší v tom smyslu, že mezi oběti řadí všechny osoby na oběti závislé (navíc např. i svěřence žijícího se svými poručníky).⁷²

⁷⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony [online]. Beck-online [cit. 15.2.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge3v6njw15shu>.

⁷¹ VITOUŠOVÁ, Petra. *Zvlášť zranitelné oběť*. Prezentace v Powerpointu. [online]. Bílý kruh bezpečí, 2014 [cit. 18.1.2022]. Dostupné z: https://www.bkb.cz/files/files/zz_otc_bkb_na_web.pdf.

⁷² JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 33. ISBN 978-80-7502-016-1.

Okruh osob pozůstalých, které mají status oběti dle ZoOTČ, je vymezen komentářovou literaturou takto⁷³:

- příbuzní v pokolení přímém (příbuzní v linii přímé) - osoby jsou příbuzné v linii přímé, pochází-li jedna od druhé (§ 772 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále je „nový občanský zákoník“, „NOZ“)),
- sourozenci (případ příbuzenství v linii vedlejší) - osoby, jejichž nejbližší společný předek je alespoň jeden z rodičů,
- osvojitel – ten, kdo podle zákona osvojil jiného; osvojením vzniká příbuzenství (§ 794 a násl. NOZ),
- osvojenec – ten, kdo byl podle zákona osvojen jiným (§ 794 a násl. NOZ),
- manžel – ten, kdo uzavřel s osobou opačného pohlaví zákonným způsobem manželství (§ 655 a násl. NOZ),
- registrovaný partner – osoba, která uzavřela registrované partnerství podle zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství,
- druh, je-li osobou blízkou – poměr druha k družce je obdobný poměru manželskému, přitom blízkost osob je třeba posuzovat s ohledem na to, zdali by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní; toto subjektivní hledisko blízkosti osob má obvykle i objektivní projev, jakým je vedení společné domácnosti, intimní partnerský život apod.

Tabulka 1: Geneze znění § 2 odst. 2 a 3 ZoOTČ

<p>Platné znění od 25. 02. 2013</p>	<p>(2) Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.</p> <p>(3) Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.</p>
<p>Platné znění od 03. 03. 2017</p>	<p>(2) Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma</p>

⁷³ Např. GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

	<p>nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.</p> <p>(3) Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.</p>
Platné znění od 22. 05. 2022	<p>(2) Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.</p> <p>(3) Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.</p>

Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45/historie>.

Na závěr krátké zamyšlení nad poslední novelou zákona o obětech trestných činů. Nutnost řádné implementace článku 8 Směrnice o obětech trestných činů, jakož i článku 16 Non-cash směrnice si vyžádala úpravu tohoto zákona zákonem č. 130/2022 ze dne 2021, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen zákon č. 130/2022 Sb.), čím došlo k přiznání vybraných garantovaných práv některým dalším osobám, konkrétně osobám blízkým oběti⁷⁴, kterým vznikla v důsledku spáchání trestného činu na oběti škoda nebo nemajetková újma (dotčená osoba blízká), a dále osobám právnickým, na kterých byl spáchán trestný čin (dotčená právnická osoba). V případě první kategorie došlo pouze k uvedení v právní stav to, co již fakticky

⁷⁴ Termín „osoba blízká“ je pro účely trestních předpisů definován prostřednictvím § 125 trestního zákoníku.

fungovalo, tedy že už dříve řada poskytovatelů služeb obětem zapsaných v registru poskytovatelů, včetně Probační a mediační služby, poskytovala odbornou pomoc také příbuzným obětí, kteří tuto pomoc potřebovali. Zakotvení práv právnických osob (zejména práva na informace a poradenství) v zákoně o obětech trestných činů však ve mne vyvolává rozličné reakce. S přihlédnutím k tomu, co již bylo řečeno, mám za to, že se zákonodárce dopustil jisté disharmonie, když v předpise dosud čistě mířeném na ochranu obětí – fyzických osob nově vytváří prostor pro pomoc a ochranu práv poškozených právnických osob (tím ovšem nepopírám fakt, že tyto osoby na lepší standard zacházení a pomoc mají nárok). Otázka ale zní, zda tento počín nelze považovat za první krok na cestě ke změně koncepce celého zákona a chápání obsahu pojmu oběti trestného činu. Tuto otázku však bude možno zodpovědět až v delším časovém horizontu.

1.3.1. Základní zásady přístupu k obětem trestných činů

V ustanovení § 3 ZoOTČ jsou uvedeny základní zásady, na kterých spočívá zákon o obětech trestných činů.

Ve vztahu k obětem trestných činů a jejich okruhu se v první řadě uplatňuje **zásada presumpce statutu oběti**, resp. zásada presumpce tvrzeného postavení oběti (dále jen „zásada presumpce zvláštní zranitelnosti“) a **zásada zákazu zneužití postavení oběti**. Podle věty první a druhé odstavce prvního je třeba každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak (např. na základě šetření vyjde najevo, že se jedná o nepravou oběť nebo o falešnou oběť)⁷⁵ nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona. Existují-li pochybnosti o tom, zda je oběť zvláště zranitelnou, je třeba ji za zvláště zranitelnou považovat. Pokud jde o samotné pocity, ty musí být z povahy věci určitým způsobem projeveny.⁷⁶ O zneužití postavení oběti půjde například tehdy, jestliže „trestný čin měl pro oběť pouze

⁷⁵ Nepravá oběť je subjektivně přesvědčena o tom, že je obětí, ačkoliv tomu tak není (pachatel ve smyslu trestněprávním zde není). Zatímco oběť falešná újmu jen účelově předstírá (čin, který oběť popisuje jako trestněprávní jednání, se nestal).

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 42. ISBN 978-80-75020-16-1.

nepatrné důsledky, ta se však domáhá odborné pomoci, kterou nepotřebuje.“⁷⁷ V praxi se se zneužíváním tohoto statutu můžeme potýkat u tzv. věčných stěžovatelů. Třetí věta odstavce prvního vyjadřuje **zásadu nezávislosti statusu oběti**: „Na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.“ Jak zdůrazňuje Jelínek, s poskytnutím péče a přiznáním práv oběti nelze čekat do doby, než bude znám výsledek trestního řízení.⁷⁸ Durdík v této souvislosti zmiňuje viktimologický princip reálného času.⁷⁹

Ustanovení odstavce druhého zakotvuje **zásadu individuálního, diferencovaného a citlivého přístupu k oběti a zásadu prevence před sekundární viktimizací**. Tyto zásady jsou dále konkretizovány odstavcem čtvrtým tohoto zákona, a to ve vztahu k právu oběti na informace. Dle dikce ustanovení mají orgány veřejné moci a subjekty povinnost postupovat „tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě.“

Zásada rovnosti všech obětí (zákaz diskriminace) je včleněna po vzoru zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) do odstavce třetího.⁸⁰ Demonstrativní výčet diskriminačních důvodů bych po vzoru odstavce devátého preambule Směrnice o minimálních pravidlech navrhovala *de lege ferenda* rozšířit o sociální původ, majetkové poměry, politický názor, popř. vyjádření pohlavní identity (s ohledem na trend dnešní doby).

V odstavci pátém je obsažena **zásada spolupráce OČTŘ** se subjekty poskytujícími pomoc obětem.⁸¹ Vedle subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů k těmto osobám náleží také důvěrník (§ 21 ZoOTČ) a zmocněnec poškozeného (§ 50 a 51 tr. ř.). Zákon o obětech trestných činů kombinuje podporu veřejných subjektů (především Probační a mediační služby) s neveřejnými subjekty (např. nevládní neziskové organizace, advokátní

⁷⁷ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 34. ISBN 978-80-7598-109-7.

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 42. ISBN 978-80-75020-16-1.

⁷⁹ Blíže viz DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 34. ISBN 978-80-7598-109-7.

⁸⁰ Srov. § 23 odst. 2 a 3 zákona o obětech trestných činů.

⁸¹ Srov. § 48 odst. 1 zákona o obětech trestných činů.

kanceláře).⁸² Na zásadu spolupráce navazují ustanovení hlavy III Podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů a některým dalším osobám v souvislosti se spáchaným trestným činem (§ 38-48 ZoOTČ).

1.3.2. Oběť vs. poškozený

Na první pohled je zřetelné, že vymezení termínu oběť trestného činu ve smyslu zákona o obětech trestných činů není totožné s pojmem poškozený ve smyslu trestního řádu, byť se pojmy v dílčích aspektech prolínají.⁸³ Zákon o obětech trestných činů zachovává, a dokonce lze říci, že i prohlubuje rozlišování obou pojmů. Na druhé straně je třeba brát v úvahu, že „neexistuje přesné dělítko mezi poškozeným a obětí trestného činu, neboť často i jediná osoba vystupuje v obou těchto postaveních, a proto jde spíše o odlišné pojetí uplatňovaných práv z pozice oběti a poškozeného, ale i různé přístupy orgánů činných v trestním řízení a dalších osob vystupujících v trestním řízení, ale i mimo něj vůči často totožné osobě v postavení oběti a v postavení poškozeného.“⁸⁴

Nejprve předestřu rozdíly mezi oběma pojmy. Poškozený je čistě procesním pojmem s jasně vymezenými procesními právy. Trestní řád jej používá pro označení jednoho ze subjektů trestního řízení, který je zároveň stranou trestního řízení (§ 12 odst. 6 tr. ř.). Pojem oběti trestného činu jako právní kategorie je definován zákonem o obětech trestných činů. Na rozdíl od poškozeného není stranou trestního řízení, ale je vnímána spíše jako subjekt zvláštní péče ze strany státu. Tedy oběť je třeba posuzovat nejen z právního hlediska, ale i jako fyzickou osobu, která čelí různým negativním sociálním dopadům.

Podle § 2 ZoOTČ se obětí rozumí toliko fyzická osoba, naproti tomu postavení poškozeného v trestním řízení může zastávat fyzická osoba, stejně jako právnická osoba.⁸⁵ Zdálo by se, že ve srovnání s pojmem poškozený je termín oběť

⁸² JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 46. ISBN 978-80-75020-16-1.

⁸³ Viz tabulka 2.

⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel. K novelizaci trestního řádu v souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů. In: JELÍNEK, Jiří, GRIVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012. s. 110. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁸⁵ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 7. ISBN 978-80-7598-109-7.

o dost užší (v tom smyslu, že nezahrnuje právnické osoby). Jak už bylo ovšem nastíněno v předchozím textu (viz kapitola 1.3.), není tomu tak, protože zákon o obětech trestných činů za oběť navíc považuje i některé osoby pozůstalé po oběti.

Nezanedbatelný rozdíl tkví v tom, že poškozeným může být i právní nástupce původně poškozené osoby (např. při postoupení pohledávky), kdežto oběť svá práva zcizovat nemůže.⁸⁶ Státem poskytovaná péče je vázána výhradně na její osobu, proto je přechod práv vyloučen.

Dále můžeme spatřovat poněkud odlišné nahlížení na újmu. Zatímco u poškozeného je požadavek reálného (skutečného) ublížení na zdraví, způsobení majetkové škody či nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení, pro postavení oběti postačí konstatování, že trestným činem měla újma vzniknout (tzv. potencionální újma).⁸⁷ Postačí, že zamýšlenou přípravou či pokusem trestného činu nebo činem jinak trestným měla být újma způsobena.

Mezi těmito pojmy existuje také celá řada dalších rozdílů, které znamenají rozdíl v postavení. Postavení poškozeného je závislé na zjištění pachatele trestného činu, bez kterého by nemohl jinak uplatňovat svůj nárok v trestním řízení. Z toho plyne, že práva a povinnosti poškozeného končí tam, kde by mohly přesáhnout rámec účelu trestního řízení nebo zpomalit jeho dosažení. Práva oběti jsou ale vymezena nad rámec samotného trestního řízení. Dokonce se dá říci, že status oběti je nezávislý na existenci trestního řízení (viz kapitola 1.3.1., zásada nezávislosti statusu oběti). Oběti trestného činu kromě příslušného procesního postavení náleží i zvláštní péče ze strany státu, která ji zajistí šetrné zacházení a potřebnou odbornou pomoc, a to i po skončení trestního řízení.⁸⁸

Pokud jde o výslovná provázání obou institutů, ty nalezneme v § 43 odst. 4 tr. ř. (právo poškozeného, který je obětí trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život), v § 46 tr. ř. (právo poškozeného, který je v postavení oběti podle zákona obětech trestných činů,

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 17. ISBN 978-80-75020-16-1.

⁸⁷ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 96-97. ISBN 9788073806774.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel. K novelizaci trestního řádu v souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů. In: JELÍNEK, Jiří, GRIVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012. s. 110. ISBN 978-80-87576-39-7.

na poučení též o právech podle tohoto zákona, jakož i jejich uplatnění), v § 50 odst. 1 tr. ř. (který stanoví, že „zmocněnec poškozeného může být současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů“) a v § 51a tr. ř. (nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu).

Tabulka 2: Komparace definic oběti trestného činu a poškozeného

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 2	§ 43
<p>(2) Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.</p> <p>(3) Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.</p>	<p>(1) Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), má právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů (§ 65), zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), rozumí se pro účely tohoto zákona majetkovou škodou, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, i dlužné výživné.</p> <p>(2) Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.</p>

Zdroj: <https://www.beck-online.cz/>.

1.3.3. Újma

Pojmy ublížení na zdraví, škoda (dříve majetková újma), nemajetková újma a bezdůvodné obohacení⁸⁹ nejsou zákonem o obětech trestných činů definovány.

⁸⁹ Viz tabulka 4.

Proto se vychází z definice těchto pojmů v trestním zákoníku a občanském zákoníku. Ostatně jak Gřivna explikuje, „není totiž ani racionální důvod, který by svědčil pro jiný přístup k definici těchto pojmů.“⁹⁰

Ve smyslu výkladového ustanovení trestního zákoníku se **ublížením na zdraví** rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření (§ 122 odst. 1 tr. z.). Za ublížení na zdraví se pokládá porucha zdraví poškozeného (oběti), která mu ztěžuje obvyklý způsob života nebo výkon obvyklé činnosti po dobu minimálně sedm dnů. Nelze se však mechanicky omezovat jen na kritérium délky pracovní neschopnosti nebo jen doby trvání poruchy zdraví.⁹¹ Při posuzování, zda došlo k ublížení na zdraví mají význam další okolnosti, zejména ty, jakými příznaky, bolestmi nebo obtížemi, v jaké intenzitě a po jakou dobu se poranění poškozeného (oběti) projevovalo, jaké lékařské ošetřování si vyžádalo, jaké potíže měl poškozený (oběť) a zda tyto potíže odpovídaly lékařskému nálezu.⁹² Koneckonců závěr o tom, jakou má povahu ublížení na zdraví nebo jaké nebezpečí pro napadeného z útoku pachatele hrozilo, může soud učinit jen na podkladě lékařského nálezu nebo posudku. Pro tyto závěry není pro soud směrodatné, jak se poškozený (oběť) po útoku zdravotně cítil.⁹³

Těžkou újmou na zdraví se ve smyslu § 122 odst. 2 tr. z. rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví:

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohyzdění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy, nebo

⁹⁰ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. s. 26-27. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁹¹ Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, č. j. Tpjf 24/85.

⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 02. 09. 1965, sp. zn. 5 Tz 38/65.

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20. 04. 1963, sp. zn. 10 Tz 21/63.

- i) delší dobu trvající porucha zdraví.

Trestní zákoník vymezuje pojem těžké újmy na zdraví dvěma podmínkami, které musí být splněny zároveň⁹⁴:

- vždy musí jít o vážnou poruchu zdraví nebo vážné onemocnění a
- újma na zdraví musí odpovídat alespoň jednomu z taxativně uvedených typů v § 122 odst. 2 písm. a) až i).

Definice pojmů ublížení na zdraví a těžká újma na zdraví přebírá zákon o obětech trestných činů do svého § 24 odst. 2 a 3 s tou odchylkou,⁹⁵ že omezení obvyklého způsobu života musí v případě ublížení na zdraví trvat alespoň tři, v případě těžké újmy na zdraví alespoň šest týdnů. Z vět prvních odstavců druhého i třetího vyplývá, že definice předmětných pojmů platí pro účely celého zákona o obětech trestných činů. S tím ale nesouhlasí Jelínek, když oponuje, že tyto definice se vztahují pouze na díl 6 Právo na peněžitou pomoc, a *de lege ferenda* navrhuje, aby zákonodárce slova „pro účely tohoto zákona“ nahradil slovy „pro účely peněžité pomoci“.⁹⁶

Tabulka 3: Komparace definic pojmu ublížení na zdraví a těžká újma

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
§ 122	§ 24
(1) Ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.	(2) Ublížením na zdraví se pro účely tohoto zákona rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje nejméně po dobu tří týdnů obvyklý způsob života oběti a který vyžaduje lékařského ošetření.
(2) Těžkou újmu na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmu na zdraví a) zmrzačení, b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,	(3) Těžkou újmu na zdraví se pro účely tohoto zákona rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmu na zdraví a) zmrzačení,

⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1317. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁹⁵ Viz tabulka 3.

⁹⁶ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 133. ISBN 978-80-75020-16-1.

c) ochromení údu, d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, e) poškození důležitého orgánu, f) zohyzdění, g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, h) mučivé útrapy, nebo i) delší dobu trvající porucha zdraví.	b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, c) ochromení údu, d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, e) poškození důležitého orgánu, f) zohyzdění, g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, h) mučivé útrapy, nebo i) porucha zdraví trvající nejméně po dobu 6 týdnů.
---	---

Zdroj: <https://www.beck-online.cz/>.

Zákon o obětech trestných činů dále rozlišuje mezi škodou (dříve majetková újma) a nemajetkovou újmu a bezdůvodným obohacením; bezdůvodné obohacení má vůči dvěma předchozím institutům subsidiární charakter.⁹⁷ Užití názvy odpovídají terminologii trestního řádu po novele provedené zákonem č. 181/2011 Sb.⁹⁸ Kromě toho použitá terminologie odpovídá dikci nového občanského zákoníku, který rozlišuje mezi pojmy újma na jmění (škoda), nemajetková újma (§ 2894 NOZ) a bezdůvodné obohacení (§ 2991 NOZ).

Novelou zákonem č. 130/2022 Sb. v § 2 odst. 2 se slovo „majetková újma“ nahradilo slovem „škoda“ v souladu s trestně procesními předpisy. **Škoda** představuje jakoukoli ztrátu na majetku. Nejedná se přitom pouze o škodu skutečnou (výše, o kterou se hodnota majetku snížila), ale i o ušlý zisk (výše, o kterou se hodnota majetku nezvýšila, ačkoliv měla).

Za **nemajetkovou újmu** je v obecném pojetí možné považovat jakoukoli újmu, která pro poškozeného neznamena přímou ztrátu na majetku. Typicky se jedná o zásah do zdraví, cti, soukromí osoby apod. Vymezením obsahu pojmu, nárokem na náhradu újmy, včetně určení výše této náhrady, se poměrně podrobně zabýval Ústavní soud.⁹⁹

Bezdůvodné obohacení je institut, který vzniká, když se někdo neoprávněně obohatí tak, že na úkor jiného získá majetkový prospěch plněním

⁹⁷ Blíže viz JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 31. ISBN 978-80-75020-16-1.

⁹⁸ *Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)* [online]. Zákony pro lidi [cit. 12.11.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/1708/File17821.pdf?attachment-filename=5649550-2015-11-09-duvodova-zprava-6104808.pdf>.

⁹⁹ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2021, sp. zn. II. ÚS 3003/20.

bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám. Novelou zákonem č. 130/2022 Sb. v § 2 odst. 2 byla slova „na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“ doplněna slovním spojením „nebo měl obohatit“. Došlo tak k odstranění letité nerovnosti, která záležela v tom, že oproti ublížení na zdraví, škodě i nemajetkové újmě zákonodárci nepostačovalo pro přiznání statusu oběti pouhé potencionální riziko vzniku bezdůvodného obohacení na úkor oběti.

Tabulka 4: Rozdělení obětí podle druhu újmy

OBĚŤ POŠKOZENÝ	DRUH ÚJMY	PŘÍKLADY
	újma na zdraví	fyzická: zlomenina (např. končetiny, žeber, sanice), poškození důležitého orgánu, zohyzdění, popáleniny, vyražení zubů, nakažení pohlavní nemocí; psychická: např. prodělání mučivých psychických útrap nebo vznik posttraumatické stresové poruchy
	majetková škoda	ztráta věci (např. finančních prostředků, ať již hotovostních či bezhotovostních, šperků, motorového vozidla, výpočetní techniky), poškození věci (např. vylomení dveří, poškození nábytku, vysklení oken, poškození oblečení a šperků), usmrcení domácího zvířete
	nemajetková újma	rozvrácení rodinného života, ztráta zaměstnání, ztráta dobré pověsti (např. v důsledku obvinění z trestného činu, nařčení, šíření nepravdivých informací, zveřejněním citlivých fotografií nebo videí), narušení svobody rozhodování (např. uzamčením v bytě a neustálým kontrolováním), v intimní oblasti (např. donucením k pohlavnímu styku, ponižováním)
	bezdůvodné obohacení	například neoprávněným užíváním cizí věci, čímž na jedné straně dojde k obohacení pachatele a na druhé straně k ochuzení oběti (např. amortizace automobilu, ztráta možnosti užívat byt apod.)

Zdroj: DANKOVÁ, Katarína a Vladimír PELC. *Právní pomoc obětem trestných činů*. Praha: CSSP, 2014. s. 16.

2. Koncept zranitelnosti

Termín **zranitelnost** (vulnerabilita) je v češtině odvozen od výrazů zranění či rána. Obdobně anglické *vulnerability* a francouzské *vulnerabilité* shodně vycházejí z latinského *vulnus*, tedy zranění či rána. Zranitelný je pak ten, kdo může být zraněn, resp. kdo může utrpět určitou fyzickou, psychickou, sociální, morální či jinou újmu.¹⁰⁰

Pojem zranitelnost se používá v mnoha oblastech počínaje sociálními vědami, přes bezpečnost lidí, až po prevenci kriminality. Aktuálně je termín skloňován v interních normativních instrukcích vlády v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny a poskytnutí pomoci zvláště zranitelným osobám a skupinám osob z důvodu odlišného sociokulturního prostředí vstoupivším na území České republiky. Zvýšená orientace na zranitelnost vede k opatřením, která mohou být realizována dříve, než dojde k potenciálnímu nebezpečí, traumatu nebo zneužití, čímž může dojít ke zmírnění jejích lidských, ekonomických a sociálních důsledků. Pochopení zranitelnosti tedy implicitně vede k prevenci.¹⁰¹

Koncept zranitelnosti využívá i česká legislativa, v zákoně o obětech trestných činů nebo v zákoně č. 325/1999 Sb., o azylu. Zranitelnými mohou být podle zákonodárce i přírodní oblasti a živočišné druhy nebo některé skupiny spotřebitelů, počítačová síť, infrastruktura nebo kybernetická bezpečnost.¹⁰²

Přestože je koncept zranitelnosti hojně užíván, definici pojmu **zranitelná osoba** bychom v českém právním řádu a stejně tak v mezinárodním právu hledali bezvýsledně. Běžně je pojem samotný nahrazen pouhým výčtem jednotlivých kategorií osob, které do takové definice spadají. Světová zdravotnická organizace (World Health Organization) (dále jen „WHO“) definuje zranitelnost jako míru, „do jaké populace, jednotlivce nebo organizace nejsou schopny předvídat

¹⁰⁰ BÍLKOVÁ, Veronika. Zranitelnost v právu lidských práv. *Jurisprudence*. č. 5/2019. s. 1-10. ISSN 1802-3843. In *ASPI* [právní informační systém].

¹⁰¹ *An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action* [online]. UNITED NATIONS New York, 2008 [cit. 7.2.2022]. Dostupné z: https://www.un.org/ruleoflaw/files/Intro_Human_Trafficking.pdf.

¹⁰² Blíže viz ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. K pojmu zranitelnost v českém právním prostředí, zejména v judikatuře Ústavního soudu. *Jurisprudence*. č. 5/2019. s. 11-17. ISSN 1802-3843. In *ASPI* [právní informační systém].

katastrofy, čelit jim, odolat jim a zotavit se z jejich dopadů.“¹⁰³ Na tomto místě se nabízí otázka, proč český zákonodárce dosud pojem zranitelnosti nevymezil. Osobně vidím problém v tom, že zranitelnost se zkrátka přesně vymezit nedá, resp. nelze vytvořit univerzální definici, která by dopadala na všechny zranitelné osoby. Navíc je třeba vzít v úvahu, že výčet zranitelných osob se může v průběhu času měnit a s ním se může měnit i chápání toho, co vlastně zranitelnost je.

2.1. Viktimologické chápání vulnerability obětí kriminality

V akademické viktimologii se rozlišují dvě základní osy zranitelnosti obětí kriminality, a to¹⁰⁴:

1. previktimní zranitelnost – náchylnost (rizikovost) stát se obětí,
2. posttraumatická zranitelnost – závažnost psychické újmy způsobené viktimizací.¹⁰⁵

Graf 1: Osy vulnerability obětí kriminality

Zdroj: VITOUŠOVÁ, Petra. *Zvlášť zranitelné oběť*. Prezentace v PowerPointu [online]. Bílý kruh bezpečí, 2014. Dostupné z: https://www.bkb.cz/files/files/zz_otc_bkb_na_web.pdf.

¹⁰³ TYMOFEYEVA, Alla. Zranitelné osoby v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*. č. 5/2019. s. 11-17. ISSN 1802-3843. In *ASPI* [právní informační systém].

¹⁰⁴ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 22-23. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹⁰⁵ Viz graf 1.

Historicky byli za vulnerabilní považováni pouze jedinci, u kterých je pravděpodobnost, že se stanou obětí kriminality díky dispozičním psychologickým charakteristikám, povaze a typu trestného činu nebo situačním a sociálním faktorům, vyšší.¹⁰⁶ Obsah pojmu časem expandoval a dnes převládá názor, že zranitelnost může nejen předcházet samotnou viktimizaci, ale může být viktimizací také vyvolána.¹⁰⁷

Navzdory očekávání lze shledat, že zranitelnost oběti nehraje ve prospěch oběti, ale naopak zvyhodňuje situaci pachatele v tom smyslu, že mu usnadňuje spáchat trestný čin (previktimní oběť má charakteristiky, které z ní činí snadnou kořist pro pachatele) a v jeho prospěch hraje i v soudním procesu (psychicky traumatizované osoby jsou pro obhájce snadným terčem).¹⁰⁸

2.2. Institut zvláštní zranitelnosti v trestním právu

Právní pojem zvláštní zranitelnosti byl do právního řádu ČR zavedený společně s účinností zákona o obětech trestných činů dne 1. srpna 2013. Jak podotýká zákonodárce v Důvodové zprávě ZoOTČ, vymezení zvláště zranitelných obětí není lehký úkol. Zvláštní zranitelnost může vyplývat z osobní charakteristiky oběti nebo z povahy či typu trestného činu, ze životní situace, v níž se nachází apod. Můžeme se shodnout na závěru, že o zvláštní zranitelnosti dítěte není diskuzí. Pochyby vyvstanou až s posouzením statusu zvláště zranitelné oběti u osob hendikepovaných nebo osob se smyslovým poškozením a u obětí sexuálních a násilných trestných činů.¹⁰⁹

Dle Důvodové zprávy ZoOTČ je každá oběť *per se* zranitelná, a proto „vyžaduje citlivé a starostlivé zacházení. Přesto existují oběti, které jsou zvláště zranitelné, pokud jde o nebezpečí způsobení druhotné újmy nebo mohou být zastrašovány pachatelem trestného činu. Některé oběti jsou pak zvláště náchylné k prohloubení jejich stresu a citového zranění samotnou účastí v trestním řízení,

¹⁰⁶ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. s. 32. ISBN 978-80-7400-513-8.

¹⁰⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Jak posuzovat zranitelnost oběti. *Právo a rodina*. č. 6/2013, roč. 15. s. 5-12. ISSN 1212-866X.

¹⁰⁸ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 23. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹⁰⁹ DANKOVÁ, Katarína a Vladimír PELC. *Právní pomoc obětem trestných činů*. Praha: CSSP, 2014. s. 12.

např. při výslechu.“ V neposlední řadě existuje u ZZ OTČ zvýšené riziko reviktimizace.

Dosud předložená zjištění lze shrnout do konstatování, že zranitelnost se stala hlavním klíčem pro diferenciaci obětí na „běžné“ oběti a zvláště zranitelné oběti jako speciální podkategorii „běžných“ obětí.¹¹⁰

Tabulka 5: Posouzení statusu oběti a zvláště zranitelné oběti

OBĚŤ	bez dalšího	§ 2 odst. 2 ZoOTČ (tzv. přímá oběť)
		§ 2 odst. 3 ZoOTČ (tzv. nepřímá oběť)
ZVLÁŠŤ ZRANITELNÁ OBĚŤ	bez dalšího	§ 2 odst. 4 písm. a) ZoOTČ
		§ 2 odst. 4 písm. c) ZoOTČ
	je-li znevýhodněna při uplatňování práv oběti	§ 2 odst. 4 písm. b) ZoOTČ
	existuje-li zvýšené riziko sekundární viktimizace	§ 2 odst. 4 písm. d) ZoOTČ
ZVLÁŠŤ ZRANITELNÁ OBĚŤ – osoby pozůstalé po oběti trestného činu	utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu	§ 2 odst. 3 ZoOTČ ve spojení s § 2 odst. 4 písm. a) nebo b) ZoOTČ.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Zákonodárce při úvahách nad tím, kterým skupinám obětí přiznat status zvláštní zranitelnosti a jaká opatření s ním spojit, nepostupoval zcela libovolně, ale opíral se o určitý základní závazný rámec Směrnice o minimálních pravidlech.

Z dikce ustanovení § 2 odst. 4 ZoOTČ, které zní: „Zvláště zranitelnou obětí se pro účely tohoto zákona při splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 rozumí a) dítě b) ...“, vyplývá, že každá zvláště zranitelná oběť musí zároveň splňovat kritéria oběti uvedená v odstavci druhém nebo třetím.¹¹¹ Jelínek již dříve upozorňoval na nedostatky formulace návětí a navrhoval přesnější znění,

¹¹⁰ Viz tabulka 5.

¹¹¹ DANKOVÁ, Katarína a Vladimír PELC. *Právní pomoc obětem trestných činů*. Praha: CSSP, 2014. s. 11.

například: „Oběť ve smyslu odstavců 2 a 3 se považuje za zvlášť zranitelnou oběť, pokud je a) dítětem b)...“¹¹²

Přiznání statutu zvláštní zranitelnosti má praktické dopady co do nároku na zvláštní zacházení. Na kategorii ZZ OTČ jsou navázána zákonem přiznaná speciální opatření (práva), která mají minimalizovat nebezpečí další viktimizace (viz kapitola 4).¹¹³

2.3. Identifikace zvlášť zranitelné oběti

Vyvstává otázka, jak zjistit (identifikovat) zvlášť zranitelnou oběť. Podle článku 22 Směrnice o minimálních pravidlech členské státy provedou individuální posouzení oběti s cílem zjistit potřeby zvláštní ochrany v úzké spolupráci s oběťmi. Individuální posouzení zejména zohlední:

- osobní charakteristiky oběti
- druh či povahu trestného činu
- okolnosti trestného činu.

V českém trestním řízení zranitelnost osoby posuzuje soud, v přípravném řízení také policejní orgán¹¹⁴, resp. státní zástupce. O přiznání statutu zvlášť zranitelné osoby se stejně jako u oběti nevydává žádné formální rozhodnutí. Je však vhodné o této skutečnosti učinit alespoň neformální zápis do trestního spisu (v systému evidence trestního řízení ETR) již při jeho založení v kolonce „sledované události“. Zde jsou však možnosti limitované a systém přichází s nabídkou pouze tří možností, které se dotýkají problematiky. Jsou jimi „přítomnost osoby mladší 18 let“, „domácí násilí“ a „senioři“.

Orgány činné v trestním řízení při posuzování zvláštní zranitelnosti oběti¹¹⁵:

- nemohou použít znalecké psychologické/psychiatrické zkoumání

¹¹² JELÍNEK, Jirí. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 35. ISBN 978-80-75020-16-1.

¹¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) [online]. [cit. 12.11.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/1708/File17821.pdf?attachment-filename=5649550-2015-11-09-duvodova-zprava-6104808.pdf>.

¹¹⁴ Viz příloha 1.

¹¹⁵ VITOUŠOVÁ, Petra. *Zvlášť zranitelné oběť*. Prezentace v PowerPointu [online]. Bílý kruh bezpečí, 2014 [cit. 18.1.2022]. Dostupné z: https://www.bkb.cz/files/files/zz_otc_bkb_na_web.pdf.

- nemohou sestavit katalogy znaků ZZ OTČ ani univerzální žebříček zločinů podle jejich hrůznosti
- nemohou zranitelnost určit tzv. na dálku.

Posuzování zranitelnosti, resp. míry traumatizace oběti se v současné době ubírá cestou indikátorů. Indikátory jsou okolnosti, které obecně indikují či naznačují vyšší pravděpodobnost vzniku psychické traumatizace u libovolného jedince. Rychlé a spolehlivé vyhodnocení přinese posouzení následujících skupin indikátorů zranitelnosti:

- indikátory spojené s typem deliktu – odrážejí povahu vlastního traumatizujícího zážitku; opírají se o poznatky, že určité delikty mají obecně větší potenci zasáhnout a psychicky zlomit oběť; tyto indikátory použil zákonodárce při stanovení čtyř okruhů ZZ OTČ (viz kapitola 3),
- indikátory spojené s osobou oběti – doplňují první skupinu; mohou prohloubit dopady viktimizace a zvýšit její traumatizující účinky; jedná se zejména o nízký nebo vysoký věk, o tíživou životní situaci, o cizince, minority apod.,
- indikátory spojené se sekundární viktimizací anebo posttraumatickými rizikovými faktory – jako očeňování oběti, odmítnutí kompenzace nebo aktivity obhájců (pachatelů),¹¹⁶
- protektivní faktory – nesnižují traumatizující účinky viktimizace, ale zlepšují situaci oběti při uplatňování jejích práv; jedná se o dispozici se zdroji, konkrétně fungující a podporující sociální okolí, zdatnost a zběhlost v kontaktu s úřady; protektivní faktory jsou v praxi zkoumány minimálně.¹¹⁷

Jednotlivé indikátory jsou tématizovány v průběhu rozhovoru kompetentní osoby s obětí. Rozhovor je zaměřený na životní situaci oběti, na její dostupné hmotné či sociální zdroje, na její aktuální stav nebo její reviktimizaci.¹¹⁸ Pro tento případ Winkel a Vrij navrhli pro OČTR model SEMAFOR¹¹⁹, který člení oběti

¹¹⁶ *Zákon o obětech trestných činů - metodika – aktualizované vydání.* In: Intranet Policie ČR.

¹¹⁷ VITOUŠOVÁ, Petra. *Zvlášť zranitelné oběť.* Prezentace v PowerPointu [online]. Bílý kruh bezpečí, 2014 [cit. 18.1.2022]. Dostupné z: https://www.bkb.cz/files/files/zz_otc_bkb_na_web.pdf.

¹¹⁸ *Zákon o obětech trestných činů - metodika – aktualizovaná verze.* In: Intranet Policie ČR.

¹¹⁹ Viz tabulka 6.

dle míry zranitelnosti na základě dosažení určitého počtu bodů od 0 do 10, přičemž orientační ohodnocení je prováděno na základě definovaných otázek.¹²⁰

Tabulka 6: Model SEMAFOR a otázky orientačního ohodnocení zranitelnosti

10-8	oběti druhé kategorie, žádná zranitelnost
7-4	zranitelné oběti, vhodná proaktivace od victim support
3-0	zlomená oběť s indikací pro komplexní asistenci
otázka na reviktimizaci	Stal/a jste se již dříve obětí trestného činu ?
otázka na coping	Jak jste to zvládl/a ?
otázka na well-being	Jak se Vám v životě vede ?

Zdroj: ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Zranitelné oběti*. Prezentace v PowerPointu, 2013. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

Současně se v případě pochybností o statusu zranitelnosti osoby uplatní jedna ze zásad – zásada presumpce zvláštní zranitelnosti, podle které každou osobu, která se cítí být zvlášť zranitelnou obětí, je třeba považovat za zvlášť zranitelnou, dokud nevyjde najevo opak (§ 3 odst. 1 ZoOTČ). Jedná se podle mého názoru o významnou zásadu a mám za to, že opačný přístup by mohl zakládat riziko vzniku sekundární viktimizace, kdy by s obětí nemuselo být zacházeno tak pozorně a citlivě, jak vyžaduje její stav.

Jako problém vidím nedostatečně právně ošetřenou ochranu proti nepřiznání statusu zvláštní zranitelnosti oběti. V praxi platí, že v případě, že je osobě statut zvlášť zranitelné oběti upírán, má možnost využít především práva obrátit se na státního zástupce s žádostí o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce podle § 157a tr. ř. V případě žádosti zvlášť zranitelné oběti, aby jí byl soudem ustanoven zmocněnec (§ 51a odst. 4 tr. ř.), má právo podat stížnost proti usnesení, kterým se žádosti nevyhovuje (§ 51a odst. 6 tr. ř.).¹²¹ *De lege ferenda* navrhuji zvážit zavedení přezkumu nepřiznání zvláštního statusu přímo do zákona o obětech trestných činů.

Na závěr je třeba dodat, že z pohledu běžné praxe mohou nastat situace, kdy se přiznání statusu ZZ OTČ může v průběhu trestního řízení měnit. Podle Durdíka je zcela možné, že například policejní orgán svým přístupem určité osobě přizná status zvlášť zranitelné oběti, nicméně soud v pozdější fázi trestního

¹²⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Zranitelné oběti*. Prezentace v PowerPointu, 2013. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

¹²¹ GRÍVNA, Tomáš a Helena VÁLKOVÁ. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017. *Trestněprávní revue*. č. 9/2017. s. 198. ISSN 1213-5313.

řízení dané oběti tento status zruší.¹²² Gřivna s Válkovou si dokonce dokáží představit situaci, kdy náklady vzniklé případným využitím bezplatných služeb mohou být zpětně vymáhány, ukáže-li se v průběhu řízení, že se ve skutečnosti o ZZ OTČ nejednalo.¹²³ Sedláčková si v této souvislosti klade otázku, zda by tedy nebylo z čistě praktického pohledu vhodnější presumovat postavení zvlášť zranitelné oběti, pokud tak již byla jednou označena.¹²⁴

¹²² DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 16. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹²³ GŘIVNA, Tomáš a Helena VÁLKOVÁ. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017. *Trestněprávní revue*. č. 9/2017. s. 195. ISSN 1213-5313.

¹²⁴ SEDLÁČKOVÁ, Jolana. Praktická kazuistika informací poskytovaných obětem v trestním řízení. In: KUČHTA, Josef, HRUŠÁKOVÁ, Milana a Jiří VALDHANS. *Postavení poškozeného a oběti v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. s. 168-176. ISBN 978-80-210-6810-0.

3. Jednotlivé formy zvlášť zranitelných obětí

Okruh obětí, které je třeba považovat za zvlášť zranitelné, má svůj předobraz v čl. 18 a násl. Směrnice o minimálních pravidlech.

Kdo se podle zákona považuje za ZZ OTČ taxativně vymezuje ustanovení § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Tento výčet byl změněn a významně rozšířen novelami dotčeného právního aktu zákonem č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony (dále jen „zákon č. 56/2017 Sb.“) a zákonem č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „zákon č. 220/2021 Sb.“)

Jak bude popsáno níže, vymezení některých kategorií ZZ OTČ je podmíněno splněním dalších podmínek.

3.1. Zvlášť zranitelná oběť podle písm. a)

První kategorii zvlášť zranitelných obětí představují **děti**, přičemž jim zákon o obětech trestných činů poskytuje zřejmě nejprivilegovanější postavení. Je to podle mého názoru dáno tím, že z hlediska reakce společnosti na újmu způsobenou obětím trestných činů se dítě umísťuje na nejvyšším stupni pomyslné hierarchie obětí. Na výsadní postavení této skupiny lze usuzovat i z toho, že dětem jsou oproti dalším kategoriím ZZ OTČ speciálně vyčleněna určitá práva (např. právo být v přípravném řízení vždy vyslýchán osobou k tomu vyškolenou s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit). Proto, aby nedošlo k omezení práv dětské oběti, status zvláštní zranitelnosti z titulu byti

dítětem vždy „konzumuje“ případnou zvláštní zranitelnost podle některého z ostatních titulů dle § 2 odst. 4 písm. b), c) nebo d) ZoTČ.

Podle komentářové literatury se dítětem¹²⁵ rozumí osoba mladší 18 let bez ohledu na charakter trestného činu, jehož se tato osoba stala obětí, zdali nabyla zletilosti již dříve, jakož i její další osobní poměry.¹²⁶

Jakkoliv není povaha trestného činu relevantní, nelze si nevšimnout, že některé druhy trestné činnosti lze spáchat pouze na osobě mladší než 18 let či mladší než 15 let. Jedná se zejména o některé trestné činy dle hlav III a IV zvláštní části tr. z.. Spáchání trestného činu ke škodě dítěte je rovněž okolností obecně přitěžující podle § 42 písm. h) tr. z. a v naprosté většině případů i okolností zvlášť přitěžující.

S věkem jsou spojovány dva praxeologické problémy. V prvním případě se můžeme setkat se situací, kdy osoba, které byl přiznán status ZZ OTČ dle písmene a), v průběhu trestního řízení dosáhne zletilosti. Na místě bude včas (nejpozději v den následující po osmnáctých narozeninách) posoudit, zda její zvýšená zranitelnost trvá i nadále, ovšem již podle jiného titulu.¹²⁷ Méně obvyklý bude případ, kdy věk oběti znám není. Podle článku 10 Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi z roku 2005 „pokud je věk oběti nejistý a existují důvody domnívat se, že obětí je dítě, bude se předpokládat, že se jedná o dítě, a poskytnou se jí zvláštní ochranná opatření až do ověření jejího věku.“ Tyto požadavky jsou reflektovány „§ 2 zákona o obětech trestných činů, který dítě považuje za zvlášť zranitelnou oběť, ve spojení s § 3 odst. 1 tohoto zákona, podle něhož je každý považován za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona.“¹²⁸

O zranitelnosti této věkové kategorie nelze mít pochyb. Dětem je přisuzován status „ideální oběti“, a to právě z důvodu jejich slabosti, zranitelnosti, nevinnosti

¹²⁵ Srov. čl. 1 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, čl. 2 odst. 1 písm. c) Směrnice o minimálních pravidlech, § 126 trestního zákoníku.

¹²⁶ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 34. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ *Předkládací zpráva pro Parlament ČR k Úmluvě Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 18.1.2022]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=120815>.

a odkázanosti na cizí pomoc a soucit.¹²⁹ Má se za to, že osobnost dítěte není ještě pevně vyprofilována a nachází se ve fázi utváření. Trestný čin zpravidla násilné nebo mravnostní povahy může vážným způsobem ochromit či narušit kognitivní, emocionální i sociální vývoj nedospělé oběti.¹³⁰ V důsledku konfrontace s mimořádnou událostí děti zažívají silné otřesy, které mohou vyústit v rozvinutí posttraumatické stresové poruchy (dále také „PTSP“), jejíž průběh a projevy se různí podle profilu oběti.¹³¹ Vedle psychických obtíží nelze brát na lehkou váhu ani následky na tělesném zdraví. Psychické a tělesné konsekvence jsou mnohdy důvodem konzumace řady zdravotních, sociálních a poradenských služeb; často opakovaně, dlouhodobě až celoživotně.¹³²

Příčiny kriminality páchané na mládeži klasifikoval Chromý do tří základních okruhů¹³³:

- faktory působící ve společnosti,
- faktory působící uvnitř rodiny,
- faktory spočívající v jednotlivci.

Leckdy dochází k reviktimizaci, popř. řetězové viktimizaci. Jak budu skoro u každé jednotlivé skupiny ZZ OTČ zdůrazňovat, je i pro tuto formu kriminality typická značná míra latence, která je podporována tím, že děti často čelí viktimizaci v rodinném prostředí nebo ze strany osob, na nichž jsou závislé.¹³⁴ Chromý provedl viktimologické šetření, na jehož podkladě dospěl k zjištění, že 39 % z dotázaných respondentů o incidentu s nikým nemluvalo. Jen mizivý zlomek respondentů pak hovořil o incidentu přímo s policií (u pozitivních variant ani ne 6 %, ze všech odpovědí pak 3,5 %).¹³⁵ Vysoké latenci lze předcházet například tak, že bude

¹²⁹ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži - Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: LINDE, 2010. ISBN 978-80-7201-825-3. z Carrabine, E., Cox, P., Lee, M. et al. *Criminology: a sociological introduction*. Second edition. New York: Routledge, 2009, s. 160.

¹³⁰ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 34. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹³¹ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži - Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: LINDE, 2010. ISBN 978-80-7201-825-3. z Carrabine, E., Cox, P., Lee, M. et al. *Criminology: a sociological introduction*. Second edition. New York: Routledge, 2009, s. 160.

¹³² Usnesení vlády České republiky ze dne 3. září 2008 k Národní strategii prevence násilí na dětech v České republice na období 2008 – 2018. In *ASPI* [právní informační systém].

¹³³ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži - Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: LINDE, 2010. ISBN 978-80-7201-825-3.

¹³⁴ *Strategie EU v oblasti práv obětí. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů*. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-lex [cit. 11.1.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258>.

¹³⁵ CHROMÝ, Jakub. Dítě jako oběť ve světle poznatků z viktimologického výzkumu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 18(3)/2010. s 247-253. ISSN 1210-9126.

pokračovat proškolení odborníků, kteří jsou ve styku s dětmi (např. zdravotnický personál nebo učitelé), aby mohli trestné činy zjišťovat a náležitě je řešit.¹³⁶ Dále je nutné mít na zřeteli, že s touto skupinou ZZ OTČ je důležité zacházet nadměrně citlivě ve snaze předejít vzniku druhotné újmy. Přístup má být založený na zásadě důvěry a zásadě zajištění bezpečí.¹³⁷

Z policejního spisu: *Obviněný A. F. na přesně nezjištěném místě, v přesně nezjištěné době na počátku roku 2018, a to pravděpodobně do měsíce únor 2018, při komunikaci prostřednictvím internetové sociální sítě Facebook s poškozenou B. B., o níž mu bylo známo, že je mladší 18 let, která s obviněným komunikovala společně s o rok mladší kamarádkou C. K., pravděpodobně ze zařízení umožňujícího Facebookovou komunikaci, převážně umístěného v místě svého bydliště, po obou požadoval zaslání jejich fotografií ve spodním prádle, kdy poškozená C. K. obviněnému nejprve zaslala jednu fotografii v digitální podobě nepornografického charakteru, na níž byly obě děvčata vyfocena ve spodním prádle, za níž obviněný poškozeným po vzájemné dohodě každé vyplatil částku 500 Kč, a při následné komunikaci pak obviněný po obou poškozených požadoval zaslání dalších fotografií ve spodním prádle a po poškozené B. B. žádal i zaslání jejich fotografií, na nichž bude nahá, kdy poškozené B. B. hrozil, že v případě, že mu takové fotografie nebudou z její strany zaslány, jimi zaslano první fotografii zveřejní prostřednictvím internetu, kdy na základě této výhružky poškozená buď společně s poškozenou C. K. a v jednom případě sama obviněnému zaslala fotografie nepornografického charakteru, kde byly vyobrazeny ve spodním prádle, a dále obviněný v rámci Facebookové komunikace s poškozenou B. B. této nabídl finanční odměnu za to, že s ním bude mít sex v přesněji neuvedené formě, konkrétně požadoval, aby se s ním poškozená „vyspala“, kdy poškozená B. B. tuto nabídku neakceptovala a k souloži ani jiné sexuální aktivitě mezi obviněným a poškozenou B. B. nedošlo.*

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1561/2016: *Obviněná Z. J., dříve S., se dopustila zločinu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1, odst. 2 písm. c), d) tr. z. tím, že se spoluobviněným R. D. od května 2012 do 30. 1. 2013 oba obvinění v místě jejich společného bydliště psychicky, ale i tělesně trýznili nezletilé děti obviněné P., K. a T., a to tím, že jim vulgárně nadávali, zakazovali jim hru s hračkami, dále je fyzicky za drobné prohřešky trestali bitím rukou, vařečkou a prutem, odpíráním jídla, klečením na betonu i několikrát denně po dlouhou dobu s předpaženými rukama, na kterých měly i položenou vařečku, vykonáváním domácích prací neodpovídajícím jejich věku, dále rádně o děti nepečovali, přičemž děti byly často špinavé, zavšivené, unavené, hladové, měly žízeň, zaostaly ve znalostech odpovídajících jejich věku, neměly vytvořeno vhodné výchovné prostředí, nezl. T. rádně nenavštěvoval povinný předškolní ročník, obviněná dětem přesně určovala příděl potravin*

¹³⁶ Strategie EU v oblasti práv obětí. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-lex [cit. 11.1.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258>.

¹³⁷ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 34. ISBN 978-80-7598-109-7.

a zamykala kuchyni, aby tam děti nemohly, přičemž v důsledku tohoto jednání vznikla u všech tří nezletilých dětí dlouhodobá citová a podnětová deprivace a zanedbávání, a vyvinul se tak u nich syndrom týraného a zanedbávaného dítěte, dále u všech dětí došlo k nerovnoměrnému opožděnému vývoji ve všech složkách, včetně opožděného vývoje řeči.

3.2. Zvlášť zranitelná oběť podle písm. b)

Zákon o obětech trestných činů poskytuje v ustanovení § 2 odst. 4 písm. b) ZoOTČ vyšší standard práv osobě, která je „vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy.“ Tedy osobám, u kterých existence určitého hendikepu prohlubuje prvotní újmu způsobenou trestným činem, podstatně zvyšuje riziko sekundární viktimizace nebo reviktimizace anebo znemožňuje, resp. podstatně omezuje možnost uplatnění práv těchto osob.¹³⁸

U všech jmenovaných osob se kromě faktoru věku, postižení nebo hendikepu vyžaduje kumulativní splnění druhé podmínky, jíž je skutečnost, že tyto faktory mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy.¹³⁹ Společenské uplatnění je právní pojem užívaný a komentářovou literaturou interpretovaný v souvislosti s náhradou při ublížení na zdraví dle § 2958 NOZ. V zákoně o obětech trestných činů ztížení společenského uplatnění není přísně vázáno na ublížení na zdraví, ale na charakteristiku řadící osobu do znevýhodněné skupiny.¹⁴⁰ *De lege lata* ke splnění podmínky postačí samotná možnost (reálné riziko) ztráty společenského uplatnění, tedy není vyžadováno, aby ke ztrátě skutečně došlo. Na druhou stranu nepostačí ztráta nebo hrozba ztráty částečného uplatnění, nýbrž zákonodárce vyžaduje ztrátu plného, a co víc, účelného uplatnění. Přitom co je účelné uplatnění nijak nedefinuje. Není tedy jiné cesty než posuzovat zvláštní zranitelnost u jmenovaných osob v jednotlivých případech vždy

¹³⁸ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 36. ISBN 978-80-75020-16-1.

¹³⁹ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 18. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹⁴⁰ NEHYBA, Martin. *Zvlášť zranitelné oběti*. 2020. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, katedra trestního práva. Vedoucí práce Brucknerová, Eva.

individuálně s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu oběti a závažnosti a okolnostem spáchaného trestného činu.

Osoba vysokého věku (senior) jako kategorie zvláště zranitelných obětí byla do zákona včleněna novelou s účinností k 1. dubnu 2017. Podle posledních dostupných údajů tvoří senioři¹⁴¹ jednu pětinu obyvatelstva ČR (2,13 milionu k 31. prosinci 2019).¹⁴² Termín osoby vysokého věku odpovídá ustanovení § 42 písm. h) tr. z., dle kterého je obecně přitěžující okolností skutečnost, že byl trestný čin spáchán ke škodě takové osoby. Jako marginální problém se jeví absence definice pojmu osoba vysokého věku. Je věcí známou, že legální definici daného termínu v právním řádě nedohledáme, ač s určitými synonymickými tvary se střetnout můžeme.¹⁴³ Součástí úvah *de lege ferenda* je konkrétní kvantitativní vymezení věkové hranice v zákoně o obětech trestných činů. Zákonodárce by při tvorbě definice mohl čerpat z definice WHO, podle které je „stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy se poškození fyzických či psychických sil stává manifestní při srovnání s předešlými životními obdobími.“¹⁴⁴ WHO uvádí jako vstup do stárnutí věk 65 let.¹⁴⁵ Dále rozlišuje rané stáří (*senesci*) a od 75 let věku skutečné stáří (*senium*).¹⁴⁶ Neobstojí-li toto určení u veřejnosti, je možné inspiraci hledat u našich sousedů, kde pro účely zákona č. 274/2017 Z. z., o obětech trestných činů se rozumí obzvláště zranitelnou osobou osoba starší 75 let (§ 2 odst. 1 písm. c)). Dôvodová správa k zákonu č. 274/2017 Z.z uvádí, že „...věková hranica 75 rokov bola určená z tých dôvodov, že ide o osoby vo vysokom veku, ktoré sa spravidla nevedia účinne brániť a presadzovať si dodržiavanie svojich práv, čím sa často stávajú obeťami trestných činov. Navrhovaná právna úprava vychádza z potreby zabezpečenia ochrany ľudí vo vysokom veku, u ktorých spravidla akcelerujú zdravotné problémy rôzneho druhu, ktorí udržiavajú menej kontaktov s okolitým svetom, stávajú sa dôverčivejšími a následne sa stávajú obeťami rôznych spôsobov zneužitia a zanedbávania, ale aj obeťami finančnej a majetkovej

¹⁴¹ Za seniory dle demografického hlediska považujeme osoby starší 65 let věku. Oproti tomu kriminální statistiky pracují s věkovou hranicí 60 let a výš.

¹⁴² *Senioři v ČR v datech*. Lidé a společnost. Český statistický úřad [online]. ČSÚ 29.1.2021 [cit. 20.1.2022]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/576289-29-01-2021-seniory-v-cr-v-datech-2020/>.

¹⁴³ Srov. také § 42 písm. h) trestního zákoníku.

¹⁴⁴ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*, 2.vyd. Praha: Havlíček Brain Team. s. 20. ISBN 978-80-87109-19-9

¹⁴⁵ HUDÁKOVÁ Anna a Ludmila MAJERNÍKOVÁ. *Kvalita života seniorů v kontextu ošetrovatelství*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2013. s. 25. ISBN 978-80-247-4772-9.

¹⁴⁶ *Zvláště zranitelná oběť. Metodika přístupu policie k vybraným typům zvláště zranitelných obětí*. Polícejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

kriminality... „¹⁴⁷ Navzdory úvahám se vychází z ustálené soudní praxe, podle které osoby vysokého věku jsou osoby, které dovršily 60. roku věku. Nutno však podotknout, že tak jako u dětí, tak i u osob vyššího věku platí zásada presumpce zvláštní zranitelnosti.

Zásadním důvodem, který vedl k rozšíření kategorie ZZ OTČ o osoby vysokého věku, je, že se senioři stále častěji stávají oběťmi nejrůznějších forem trestné činnosti.¹⁴⁸ Podle zákonodárce ovšem není na místě deklarovat zvýšenou zranitelnost těchto osob v obecné rovině. V Důvodové zprávě k zákonu č. 56/2017 Sb.¹⁴⁹ výslovně prohlašuje: „...vysoký věk s sebou sám o sobě nenese žádnou potřebu zvláštního zacházení. Tato potřeba vzniká až v důsledku některých průvodních jevů vysokého věku (ať už biologické či sociální povahy), které se dostávají individuálně, u každé osoby v jiném věku. Vždy je tak třeba zkoumat, zda vysoký věk může vzhledem k okolnostem případu a poměrům dotyčného bránit jeho plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy.“ Na základě uvedeného lze předpokládat, že zvláště ohroženou skupinou budou především senioři trpící tělesným onemocněním, duševní poruchou nebo sociální závislostí. Domněnku potvrzuje Venglářová, která popsala profil seniora, který se vyznačuje zvýšenou zranitelností¹⁵⁰:

- snížení životního elánu,
- snížené sociální kompetence (nejistota v jednání, neporozumění kontextu situace),
- signály neopatrnosti (nepozornost, důvěřivost, snížená ostražitost),
- osamělost,
- známky duševní nepohody nebo onemocnění,
- tělesná slabost.

¹⁴⁷ MIHÁLIK, Stanislav a Monika ŠKVARKOVÁ. Seniori ako obeť trestných činov. In: *Ústavnoprávne, zákonné a kriminologické atribúty o obetiach trestných činov*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018. Bratislava: Bratislava Legal Forum, 2018. s. 148. ISBN 978-80-7160-474-7.

¹⁴⁸ KOZÁK, Vítězslav. Nad plánovanou novelou zákona o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue*. č. 9/2016. s. 204. ISSN 1213-5313.

¹⁴⁹ *Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony* [online]. Beck-online [cit. 15.2.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge3v6njw15shu>.

¹⁵⁰ VENGLÁŘOVÁ, Martina. Seniori. Vyšlo jako příloha časopisu *Policista*. č. 6/2007, roč. 13. s. 1-3. ISSN 1211-7943.

Ve společnosti se traduje názor, že kromě výše uvedených charakteristik je vulnerabilita spjata s pocitem strachu – jak lidé stárnou bojí se více o svou bezpečnost, neboť pocítují menší schopnost bránit se.¹⁵¹ Poslední výzkumy však toto tvrzení nepotvrdily.¹⁵²

Podle Venglářové si pachatel může záměrně vybrat seniora, u kterého předpokládá tyto aspekty¹⁵³:

- že se neubrání útoku,
- že jeho případné svědectví nebude přesné, čímž se sníží riziko dopadení,
- že se bude obávat někomu se svěřit,
- že je osamělý a doba odhalení činu se tak prodlouží.

Pro starší osoby je obtížné, jak účastnit se trestního řízení, tak vypořádat se s následky trestného činu. Jak vysvětluje Nováková, u osob vyššího věku „spatřujeme závažnější emocionální následky trestných činů než u mladších obětí. Trestný čin jim způsobuje větší psychické utrpení a tím hůře se s ním srovnávají.“¹⁵⁴ Z uvedeného důvodu je třeba jednat s těmito osobami citlivě, přesto důstojně.

Jak již bylo řečeno, příčinou, která vedla k rozšíření kategorie ZZ OTČ o osoby vysokého věku, je skutečnost, že se senioři stále častěji stávají oběťmi kriminality. Ta má nejčastěji majetkový nebo násilný charakter. Bývají snadnými oběťmi loupežných přepadení, podvodů a domácího násilí (odborná literatura např. uvádí, že až 20 % žen starších 59 let se setkala s domácím násilím, resp. je mu stále vystaveno¹⁵⁵). Této kategorie trestné činnosti se dopouští zejména organizované skupiny z řad rodinných klanů, ale i jednotlivci bez vazby na tyto klany. Pachatelé při páchání trestné činnosti využívají různých legend, lstí a záminek (např. legenda

¹⁵¹ Blíže viz ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. s 59. ISBN 978-80-7338-174-5.

¹⁵² HOLAS, Jakub.: Viktimizace respondentů v průběhu posledního roku. In: Večerka, Kazimír a kol. *Občané o kriminalitě a prevenci*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. s. 96-99. ISBN 978-80-7338-057-1.

¹⁵³ VENGLÁŘOVÁ, Martina. Senioři. Vyšlo jako příloha časopisu *Policista*. č. 6/2007, roč. 13. s. 1-3. ISSN 1211-7943.

¹⁵⁴ NOVÁKOVÁ, Martina. Senioři v roli oběti a svědka trestného činu. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. č. 2/2013. [cit. 20.1.2022]. ISSN 1803-6856. Dostupné z: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/2-2013/seniori_v_rol_i_obeti.pdf.

¹⁵⁵ MIHÁLIK, Stanislav a Monika ŠKVARKOVÁ. Senioři ako obeť trestných činov. In: *Ústavnoprávne, zákonné a kriminologické atribúty o obetiach trestných činov*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018. Bratislava: Bratislava Legal Forum, 2018. s. 149. ISBN 978-80-7160-474-7.

vnuk, legenda elektrikář).¹⁵⁶ Lze konstatovat, že pro pachatele bývá taková činnost poměrně hodně výnosná a současně relativně bezpečná.¹⁵⁷ Bezpečnost v tomto smyslu je vysvětlována vysokou mírou latence. Ta je podmíněna převážně faktorem sociální izolace, studem a v neposlední řadě neochotou svědčit (mnohdy proti svým blízkým).¹⁵⁸

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. 8 Tdo 283/2020: *Obviněná A. P. byla uznána vinnou zločinem loupeže podle § 173 odst. 1 tr. z. ve spolupachatelství podle § 23 tr. zákoníku. Podle skutkových zjištění se uvedeného činu dopustila tím, že společně se spoluobviněnými T. P. a I. B. si po vzájemné dohodě dne 30. 7. 2018 v dopoledních hodinách na ulici Koblížná v Brně vytipovali poškozeného J. Z., nar. 1939, pohybujícího se za pomoci francouzských holí, následně jej všichni pronásledovali ulicemi Koblížná a Vachova až k jeho bydlišti na ulici Jezuitská v Brně, kde čekali a pozorovali až poškozený vstoupí do domu, v době okolo 10:45 hodin, když poškozený do předmětného domu číslo 34 na ulici Jezuitská v Brně, kde bydlí v bytě nacházejícím se v prvním patře, vešel a zastavil se na schodech vedoucích k jeho bytu, jelikož se mu udělalo nevolno, k němu přistoupil T. P. a I. B., T. P. mu sdělil, že jdou do domu něco stěhovat, čemuž poškozený neuvěřil a sdělil jim, že tam nemají co pohledávat, následně si však potřeboval vzít léky, odemknul tedy byt a vešel dovnitř, T. P. a I. B. se vtačili do bytu za ním a T. P. se poškozeného ptal, jestli má u sebe peníze, poškozený se v bytě posadil na židli, T. P. po něm stále žádal peníze a strhl mu ze zad jeho batoh, batoh poté roztrhl a prohledal, ale nic v něm nenašel, nato do poškozeného strčil rukama, v důsledku čehož J. Z. spadl ze židle na zem na kolena, T. P. k němu přistoupil a začal jej prohledávat, přičemž mu natrhl náprsní kapsu košile, ze které mu odcizil finanční hotovost ve výši 650 Kč, následně byt zběžně prohledali a z bytu odešli, přičemž po celou dobu jejich jednání před vstupními dveřmi do domu hlídala a situaci na ulici a v domě sledovala A. P., která společně s T. P. a I. B. následně od domu odešla, o finanční hotovost odcizenou poškozenému J. Z. se poté rozdělili. Poškozenému J. Z. tak způsobili škodu odcizením ve výši 650 Kč, újmu a zranění spočívající v naražení levého kolena. Poškozený lékařské ošetření nevyhledal.*

Zákon o obětech trestných činů poskytuje dále vyšší standard práv **osobě postižené fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením** (zdravotně postižené osoby, resp. osoby s disabilitou). Přestože zákonodárce v Důvodové zprávě ZoOTČ uvádí, že se jedná o „oběti, které jsou typicky zvláště zranitelné,“ skutečně bližší opodstatnění zařazení této skupiny mezi ZZ OTČ se nedozvíme.

¹⁵⁶ KARÁSEK, Jaroslav a Miroslav NEČAS. Senior – oběť trestné činnosti v České republice. *Kriminalistický sborník* 3/12, roč. LVI.

¹⁵⁷ *Zvláště zranitelná oběť. Metodika přístupu policie k vybraným typům zvláště zranitelných obětí.* Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

¹⁵⁸ NOVÁKOVÁ, Martina. Seniori v roli oběti a svědka trestného činu. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. č. 2/2013. [cit. 20.1.2022]. ISSN 1803-6856. Dostupné z: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/2-2013/seniori_v_rol_i_obeti.pdf.

Podle Českého statistického úřadu (ČSÚ) má zhruba každý osmý Čech starší patnácti let zdravotní postižení, které ho dlouhodobě omezuje v běžném životě. To je kolem 1,15 milionu lidí (k 15. červnu 2019). Ve věku do čtrnácti let má pak hendikep sedm procent chlapců a děvčat, tedy asi 117 000 osob.¹⁵⁹

Slovo hendikep (zdravotní postižení) je společné pro prvé tři jmenované kategorie. Definice tohoto nadřazeného pojmu se liší podle jednotlivých oborů a právních odvětví. Podle Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví – MKF (v originále International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF)¹⁶⁰ se zdravotním postižením míní „porušení organické, mentální či psychické složky nebo funkce člověka. Z poškození vyplývá určité omezení nebo neschopnost konat činnost či více činností v rozsahu nebo způsobem, který je pro člověka bez tohoto omezení jinak běžný. Tento individuální nedostatek může omezovat či znemožňovat plnění (sociální) role nebo rolí, které by byly pro konkrétního jedince jinak normální. Vzniklé znevýhodnění již dosahuje společenských a sociálních rozměrů a jedná se tak o postižení (hendikep).“¹⁶¹ Podle ustanovení § 3 písm. g) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách se zdravotním postižením rozumí „tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby.“ Ve smyslu ustanovení § 67 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti jsou osobami se zdravotním postižením fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení uznány: a) invalidními ve třetím stupni (osoba s těžším zdravotním postižením), b) invalidními v prvním nebo druhém stupni, nebo zdravotně znevýhodněnými (osoba zdravotně znevýhodněná).

Vymezení osob s fyzickým hendikepem by tak, vzhledem k uvedeným definicím, nemělo v praxi činit větší potíže. Odlišná situace ale nastává, pokud jde o charakteristiku osob s mentálním a psychickým znevýhodněním. Mezinárodní klasifikace nemocí vydaná Světovou zdravotnickou organizací (MKN-10) řadí jak psychické hendikepy, tak mentální retardaci, mezi tzv. duševní poruchy a poruchy

¹⁵⁹ Zdravotní postižení má každý osmý Čech nad patnáct let, zjistil ČSÚ. *iDNES.CZ*, ČTK [online]. 19. 01. 2019 [cit. 24.1.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/csu-statistika-lide-s-postizenim-postizeni-handicap.A190619_113045_domaci_linv.

¹⁶⁰ MKF (ICF) patří do skupiny klasifikací vyvinutých Světovou zdravotnickou organizací (WHO).

¹⁶¹ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007. s. 26-27. ISBN 978-80-247-1733-3. a PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. přeprac. a rozšířené vydání. Brno: Paido, 2010. s. 113-114. ISBN 978-80-7315-198-0.

chování.¹⁶² Dle některých názorů ale osoby s mentálním retardací vyžadují natolik rozdílný přístup, že se pro ně z důvodu diferenciací vžil název osoby s mentálním hendikepem. Ve snaze zažehnat spory, zda je mentální retardace psychický hendikep nebo představuje samostatnou kategorii, byla tato preventivně vyčleněna zvlášť.¹⁶³ Tento krok zákonodárce ovšem kritizuje Jelínek, který namítá, že z úpravy není dostatečně zřejmé, jaký rozdíl zákonodárce spatřuje mezi oběma hendikepy, a sám mezi těmito odmítá ve své tvorbě diferencovat.¹⁶⁴ Opačný postoj zaujímá Durdík, z jehož pojetí tato práce vychází, jelikož se pokouší o vymezení hranic mezi jednotlivými problematickými pojmy následujícím způsobem:

1. Fyzickým hendikepem (tělesným poškozením) je třeba rozumět „zdravotní postižení definované tělesnou odchylkou jedince, jež omezuje jeho pohybové schopnosti, což přímo ovlivňuje jeho kognitivní, emocionální a sociální výkony.“¹⁶⁵ Omezení pohybových schopností je důsledkem poškození podpůrného nebo pohybového aparátu nebo jiného organického poškození.¹⁶⁶ Tělesné poškození může být přechodné nebo trvalé, vrozené nebo získané. Vrozené vady mohou vzniknout již v průběhu těhotenství nebo při porodu. Získaná postižení mohou vzniknout v kterékoli fázi lidského života, a to jako následek úrazu nebo choroby.¹⁶⁷
2. Za mentální hendikep (mentální retardaci) se pokládá vývojová porucha, která způsobuje „trvalé snížení inteligence v důsledku organického poškození mozku, jež nelze léčit, neboť se nejedná o nemoc, nýbrž o trvalý fyziologický stav (tj. zaostalý vývoj rozumových schopností, odlišný vývoj některých psychických vlastností, poruchy ve schopnosti adaptace).“¹⁶⁸ Vedle duševní složky mentální retardace postihuje ostatní složky osobnosti (tedy i tělesnou a sociální).¹⁶⁹ Obdobně jako u dalších postižení mentální

¹⁶² 10. revize *Mezinárodní klasifikace nemocí*. [online]. Platnost od 1. 1. 2022. [cit. 7.2.2022]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F99>.

¹⁶³ Např. GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. s. 32. ISBN 978-80-7400-513-8.

¹⁶⁴ JELÍNEK, Jirí. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 36. ISBN 978-80-75020-16-1.

¹⁶⁵ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 18. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹⁶⁶ VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-69-9.

¹⁶⁷ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 18. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ *Jsme jiní – lidé s mentálním postižením* [online]. Česká průmyslová zdravotní pojišťovna ČPZP [cit. 21.1.2022]. Dostupné z: <https://www.cpzp.cz/clanek/2367-0-Jsme-jini-lide-s-mentálním-postižením.html>.

postižení může vznikat v době před narozením, během porodu či po narození například vlivem úrazu či onemocnění.¹⁷⁰

3. Za psychický hendikep je považována duševní nemoc ve smyslu Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10),¹⁷¹ která ovlivňuje především lidské myšlení, prožívání nebo vztahy s okolím.¹⁷² Duševní nemoc může být podmíněna jak vrozenými dispozicemi člověka, tak i stavy, u nichž se za rozhodující příčinu vzniku pokládá vliv prostředí a/nebo zažité trauma.¹⁷³ Nejčastěji se bude jednat o kombinaci více faktorů. Mezi rozšířená duševní onemocnění dnes patří deprese, bipolární porucha, demence, schizofrenie a další.¹⁷⁴ Stojí za zmínku, že legální definici duševní poruchy pro účely svého výkladu poskytuje ustanovení § 123 tr. z., který stanoví, že „duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.“
4. Smyslovým poškozením je třeba rozumět poškození některého z pěti smyslů (zrak, hmat, čich, sluch a chuť), jež tvoří smyslovou soustavu, která úzce souvisí se soustavou nervovou. Připojuji se k názoru, že ne všechna smyslová poškození zakládají postavení ZZ OTČ (např. poškození čichu).¹⁷⁵

Lze shrnout, že v případě lidí se zdravotními postiženími či smyslovými poškozeními se jedná o rozmanité skupiny osob s odlišnými potřebami, různým reagováním, kapacitou paměti i s různou kvalitou myšlenkových procesů.¹⁷⁶ Tito lidé mohou mít problém se pohybovat, dorozumívat stejně jako formulovat své

¹⁷⁰ *Mentální postižení* [online]. Alfabet [cit. 21.1.2022]. Dostupné z: <https://www.alfabet.cz/vyvojova-vada-u-ditete/typy-zdravotniho-postizeni/mentalni-postizeni/>.

¹⁷¹ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 18. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹⁷² HARTL, Pavel a Helene HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. s. 424. ISBN 978-80-7367-569-1.

¹⁷³ MAHROVÁ, Gabriela. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. 1. vyd. Praha: Grada. s. 70. ISBN 978-80-2472-138-5.

¹⁷⁴ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 18. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹⁷⁵ Např. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 18. ISBN 978-80-75020-16-1.

¹⁷⁶ *Zvlášť zranitelná oběť. Metodika přístupu policie k vybraným typům zvlášť zranitelných obětí*. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

pocity i zážitky. Nemusejí také umět adekvátně předcházet rizikovým situacím a řešit nastalé, osobně je ohrožující situace.¹⁷⁷

Otázkou, proč jsou osoby s postižením zvýšeně zranitelné, se zabýval Novosad. Příčiny shledal v následujících charakteristikách a aspektech¹⁷⁸:

- mohou mít omezenou lokomoci, tedy mají ztíženou možnost samostatného pohybu i možnost útěku, je-li to potřeba,
- mohou mít problémy s komunikací, způsobené postižením sluchu nebo poškozením řečových funkcí,
- mohou mít potíže s prostorovou orientací z důvodu zrakového postižení, nezkušenosti nebo snížené mentální úrovně,
- mohou mít problémy s komunikací (vyjadřování i porozumění) z důvodu řečové vady nebo dokonce i nekompatibility užívaného znakového systému,
- mohou mít nedostatečné sociální zkušenosti, a tedy i nezafixované modely přiměřeného chování ve standardních, zátěžových i rizikových situacích,
- mohou být podnětově deprivovaní a trpět nedostatkem zájmu a interpersonálních kontaktů,
- vlivem sociální izolace mohou hůře rozumět materiálně-finančním záležitostem a hodnotové orientaci majoritní společnosti,
- může pro ně být méně srozumitelné fungování „občanské agendy“ nebo „sociální administrace“, které jsou jako sociálně-právní a občansko-správní agenda málo transparentní i pro většinu občanů,
- vlivem určitého stigma nedostatečnosti a bezmocnosti mohou být pro pachatele trestné činnosti potenciálně dosažitelnější obětí.

Po prostudování dostupných zdrojů lze nabýt pocitu, že kriminalitě na hendikepovaných je v odborné literatuře věnováno nemnoho prostoru. Přitom se jedná o fenomén, který se ve společnosti vyskytuje od pradávna. Výzkumy provedené v řadě zemí prokázaly masivní výskyt kriminality páchané na osobách se zdravotním či jiným postižením a zároveň upozornily, že jen malé procento těchto trestných činů je vyšetřováno, prokázáno a potrestáno.¹⁷⁹ V České republice jsou lidé s postižením nejčastěji oběti násilné kriminality. Stávají se terčem útoků

¹⁷⁷ NOVOSAD, Libor. Formy a zdroje násilí páchaného na lidech s postižením. *Speciální pedagogika* [online]. č. 3/2001. s. 137-142. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/633/137-142.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž.

doma, v sociálních zařízeních i na ulici.¹⁸⁰ Průběžné výsledky výzkumu společnosti In IUSTITIA ukazují, že s nějakou formou násilí se ve svém dosavadním životě setkalo 73 % respondentů. Lidé se zdravotním postižením čelí jak závažnému fyzickému (31%) či sexuálnímu (25%) násilí, tak ekonomickému násilí (25%), jako je například krádež nebo zneužití platební karty.¹⁸¹

Nevyřešenou otázku představuje tzv. předsudečné násilí na lidech s hendikepem. Spáchání trestného činu ke škodě osoby zdravotně postižené je sice okolností obecně přitěžující podle § 42 písm. h) tr. z., jako nedostatek platné právní úpravy ovšem hodnotím nemožnost postihovat útoky motivované předsudky vůči lidem se zdravotním postižením vyšší trestní sazbou. Proto *de lege ferenda* navrhuji ochranu, kterou poskytuje trestní zákoník v případě rasistického, národnostního, etnického, náboženského nebo politického předsudečného útoku prostřednictvím kvalifikovaných skutkových podstat i vybraných základních skutkových podstat trestných činů, rozšířit na případy předsudečného útoku vůči lidem se zdravotním postižením. Zdravotní postižení by se tak zařadilo mezi tzv. chráněné charakteristiky, které lze využít ke zvýšení trestní sazby.

Tak jako ostatní skupiny ZZ OTČ jsou i oběti s disabilitou často terčem sekundární a opakované viktimizace, zastrasování a odvety. Alarmující je vysoká míra latence, která je vysvětlována nízkou důvěrou v policii a nedostatečnou legislativou.¹⁸² Oběti nahlásí útoky jen v asi 7 % případů.¹⁸³ Řešením může být změna přístupu - je nezbytné s hendikepovanými osobami zacházet obzvláště citlivě a poskytnout jim co nejvyšší standard práv. Během trestního řízení by jim měla být zaručena ochrana formou výběru vhodných opatření, konkrétní povaha

¹⁸⁰ SVOBODA, Vít. „Seš zátěž pro společnost, mentáku!“ Lidé s postižením jsou často oběťmi násilí. Jak z toho ven? [zvukový záznam on air]. Radio Wave, 2020. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/ses-zatez-pro-spolecnost-mentaku-lide-s-postizenim-jsou-casto-obetmi-nasili-jak-8384990>.

¹⁸¹ S násilím má zkušenost 73 procent lidí se zdravotním postižením, říkají předběžné výsledky výzkumu! Výzkum pokračuje, výzkumníci shánějí respondenty [online]. In JUSTICIA, 2021 [cit. 25.1.2022]. Dostupné z: <https://in-ius.cz/s-nasilim-ma-zkusenost-73-procent-lidi-se-zdravotnim-postizenim-rikaji-predbezne-vysledky-vyzkumu-vyzkum-pokracuje-vyzkumnici-shaneji-respondenty/>.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ SVOBODA, Vít. „Seš zátěž pro společnost, mentáku!“ Lidé s postižením jsou často oběťmi násilí. Jak z toho ven? [zvukový záznam on air]. Radio Wave, 2020. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/ses-zatez-pro-spolecnost-mentaku-lide-s-postizenim-jsou-casto-obetmi-nasili-jak-8384990>.

těchto opatření by měla být stanovena na základě individuálního posouzení a s ohledem na přání oběti.¹⁸⁴

Z policejního spisu: *Obvinění D. V. a E. V. se dopustili zvláště závažného zločinu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1, 5 písm. a) tr. z. tím, že dne 08.06.2019 v dosud blíže nezjištěné době na pobočce České pošty, s.p. v úmyslu získat neoprávněný majetkový prospěch a sebe tak obohatit o nemovitost ve vlastnictví poškozeného J. P., využili jeho lehké mentální retardace, důvěřivosti a mimořádně nepříznivé životní situace jmenovaného poškozeného, jenž byl akutně hospitalizován v Psychiatrické nemocnici Bohnice z důvodu jeho pokusu o sebevraždu po úmrtí jeho matky J. P., kdy obvinění po úmrtí matky poškozeného se jmenovaným navázali v úmyslu podvodně získat jeho nemovitost intenzivní styk a ihned poté, co získali jeho plnou důvěru, jej dne 08. 06. 2019 vyzvedli v Psychiatrické nemocnici Bohnice, odvezli na výše uvedenou pobočku České pošty, s.p. a zde po předchozím přesvědčování o výhodnosti převodu nemovitosti na jejich osobu jej přiměli podepsat Kupní smlouvu na prodej nemovitosti, dle vypracovaného znaleckého posudku v hodnotě 5.347.000,- Kč, jehož součástí je i budova určená k rodinné rekreaci na této stavební parcele a dále z pozemku parc. č. 34, druh pozemku zahrada o výměře 98 m², katastrální území 1345, a to za kupní cenu 500.000,-Kč, kdy skutečně mu zaplatili jen částku ve výši 190.000,- Kč, přičemž veškeré své jednání obvinění činili od počátku s vědomím, že J. P. nemá v úmyslu nemovitost prodat, odstěhovat se na jiné místo, že kupní cena uvedená v kupní smlouvě je mnohonásobně nižší než cena nemovitosti v dané lokalitě a J. P. není schopen vzhledem ke svému duševnímu stavu vnímat důsledky prodeje nemovitosti, když v důsledku jejich podvodného jednání došlo k převodu vlastnického práva k předmětné nemovitosti v katastru nemovitostí z J. P. na D. V. a E. V. a svým jednáním tak způsobili poškozenému J.P škodu ve výši 5.347.000,- Kč.*

¹⁸⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

3.3. Zvlášť zranitelná oběť podle písm. c)

Zákonodárce pod ustanovením § 2 odst. 4 písm. c) ZoOTČ vypočítává oběti, které jsou „typicky zvlášť zranitelné.“¹⁸⁵ Této skupině obětí je status zvláštní zranitelnosti přiznán přímo ze zákona bez dalšího (automaticky), tedy bez ohledu na jejich osobní poměry nebo další faktory.¹⁸⁶ Původní znění ustanovení bylo za dobu existence zákona dvakrát novelizováno, resp. rozšířeno.¹⁸⁷ Aktuální znění poskytuje vyšší standard práv obětem trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 tr. z.), trestného činu znásilnění (§ 185 tr. z.), trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 tr. z.), trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 tr. z.) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 tr. z.).

Tabulka 7: Geneze znění § 2 odst. 4 písm. c)

Platné znění od 25. 02. 2013	c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku)
Platné znění od 03. 03. 2017	c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku)
Platné znění od 09. 06. 2021	c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), trestného činu znásilnění (§ 185 trestního zákoníku), trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 trestního zákoníku), trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku)

Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45/historie>.

Zákon o obětech trestných činů v písmenu c) usiluje o výrazné posílení práv obětí trestných činů spojených s násilím založeným na pohlaví (genderově podmíněné násilí¹⁸⁸), tedy trestných činů, jejichž oběťmi jsou ve výrazně vyšší míře ženy nebo dívky.¹⁸⁹ Násilí na základě pohlaví se považuje za formu diskriminace

¹⁸⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) [online]. [cit. 12.11.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/1708/File17821.pdf?attachment-filename=5649550-2015-11-09-duvodova-zprava-6104808.pdf>.

¹⁸⁶ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 20. ISBN 978-80-7598-109-7.

¹⁸⁷ Viz tabulka 7.

¹⁸⁸ Přesná definice viz *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí* [online]. [cit. 4.2.2022]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680462471>.

¹⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) [online]. [cit. 12.11.2021]. Dostupné z:

a za porušení základních svobod oběti. Jeho důsledkem může být fyzická, sexuální, citová či psychická újma oběti nebo její ekonomická ztráta.¹⁹⁰ Oběti genderově podmíněného násilí čelí různým formám trestné činnosti, včetně domácího násilí, sexuálního násilí a obchodování s lidmi. Rozsah genderově podmíněného násilí je znepokojující. Uvádí se, že každá třetí žena (33 %) od dosažení věku 15 let byla vystavena fyzickému a/nebo sexuálnímu násilí.¹⁹¹

Zařazení **obětí trestného činu obchodování s lidmi** mezi ZZ OTČ je plně slučitelné s Protokolem o předcházení, potlačování a trestání obchodu s lidmi, zejména se ženami a dětmi doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (tzv. Palermský protokol), se směrnicí o odškodňování a se směrnicí proti obchodování s lidmi.

Z pohledu trestního práva hmotného je obchodování s lidmi trestným činem podle § 168 tr. z. Chráněným zájmem je zde osobní svoboda v nejširším slova smyslu. Ustanovení § 168 obsahuje dvě základní skutkové podstaty, které se liší především v předmětu útoku. V odstavci prvním je předmětem útoku dítě. V odstavci druhém jsou předmětem útoku jiné osoby než děti (dospělí), které se však nerozhodovaly zcela svobodně, ale nacházely se v situaci, která svobodné rozhodování vylučuje (násilí, použití lsti, zneužití závislosti aj.).¹⁹²

Obchodování s lidmi je moderní obdobou otroctví a je považováno za jednu z aktuálních bezpečnostních hrozeb. Touto trestnou činností dochází k závažnému zásahu do lidských práv a základních hodnot demokratického právního státu. Má se za to, že obchod s lidmi je druhou nejziskovější aktivitou skupin organizovaného zločinu, hned za obchodem se zbraněmi a drogami. Obchodování s lidmi může probíhat na úrovni národní či nadnárodní, být napojené na organizovaný zločin

<https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/1708/File17821.pdf?attachment-filename=5649550-2015-11-09-duvodova-zprava-6104808.pdf>

¹⁹⁰ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Úřední věstník Evropské unie* [online]. EUR-Lex [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

¹⁹¹ *Strategie EU v oblasti práv obětí. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Úřední věstník Evropské unie* [online]. EUR-lex [cit. 11.1.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258>.

¹⁹² Blíže viz např. ŠAMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

či nikoliv. Celosvětově je odhadováno 700 tisíc až 2 miliony obětí ročně.¹⁹³ Většinu všech obětí tvoří ženy a dívky, které jsou předmětem obchodování hlavně kvůli sexuálnímu vykořisťování. „Mezi vysoce riziková prostředí patří prostituce, eskortní agentury a služby, masáže, bary a noční kluby. Hlášen je nárůst obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování prostřednictvím internetu a nových technologických prostředků, které se používají k náboru a prodeji obětí, hlavně žen a dívek, jakož i k navazování kontaktu s dětmi (tzv. grooming).“¹⁹⁴

Situace v oblasti obchodování s lidmi v České republice je podrobně rozebrána jednak v každoročně vydávaných zprávách o stavu obchodování s lidmi v České republice, jednak v Národní strategii boje proti obchodování s lidmi v České republice na období 2020–2023.¹⁹⁵

Vulnerabilita obětí obchodování s lidmi je vykládána:

- sociální zranitelností osob, která je důsledkem sociálních a ekonomických faktorů (chudoba, válečné konflikty, domácí násilí, nefungující rodina aj.),¹⁹⁶
- sociální zranitelností osob, která je důsledkem vlastních osobnostních podmínek (věk nebo zdravotní stav),¹⁹⁷
- nízkým vzděláním a negramotností,
- nedostatečnou informovaností,¹⁹⁸

¹⁹³ Předkládací zpráva pro Parlament ČR. Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi. [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 26.1.2022]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=127714>.

¹⁹⁴ ZEZULOVÁ, Jana. Zpráva o činnosti národní korespondentky, její zástupkyně a členů týmu pro boj proti obchodování s lidmi, zneužívání žen a dětí, nelegální migraci a zaměstnávání, genderové, domácí a sexuálně motivované násilí a pro ochranu práv obětí trestných činů za rok 2020 [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, Brno, 2021 [cit. 26.1.2022]. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/06/Zneuzivani_2020.pdf.

¹⁹⁵ Obchod s lidmi – Dokumenty. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Ministerstvo vnitra ČR [cit. 28.1.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-924305.aspx>.

¹⁹⁶ Aktuálně diskutovaným tématem je mimo jiné otázka dopadu pandemie COVID-19 na obchod s lidmi. Ze závěrů konference s názvem "Human Trafficking in Times of Corona", která se konala dne 14. a 15. října 2020 ve Vídni vyplývá, že pandemie COVID-19 je mimořádnou událostí, která výrazně prohlubuje zranitelnost lidí. V průběhu koronavirové krize byl zaznamenán nárůst případů obchodování s lidmi, zejména pracovního vykořisťování a nelegální práce.

¹⁹⁷ Blíže viz SZABANOVÁ, Lucia. Európsky prístup k ochrane obetí obchodovania s ľuďmi. In: Záhora, J. et Kert, R (eds.): *Obete kriminality - victims of crime*. Proceedings of the International Conference, held on 25th November 2010, Pan European University Bratislava. Bratislava, Eurokódex, 2010. s. 29-46. ISBN 978-80-8944-73-7.

¹⁹⁸ Blíže viz LINHARTOVÁ, Karolína. *Proces obchodování s lidmi: Kde, jak a proč k těmto zločinům dochází* [online]. Portál pro kritickou diskuzi o migraci, září 2008 [cit. 7.2.2022]. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/KLinhartova_Procesobchodovanislidmi.pdf.

– lidskou naivitou.¹⁹⁹

Obchodování s lidmi je třeba vnímat jako kriminální proces nikoliv jen jako jednotlivou událost. Každá fáze tohoto procesu může zahrnovat fyzické, sexuální a psychické zneužívání a násilí, deprivaci a mučení, sociální a kulturní izolaci, nucené užívání nelegálních látek, manipulaci, ekonomické vykořisťování a hrubé pracovní a životní podmínky.²⁰⁰ Pachatelé této sofistikované trestné činnosti nakládají s obětí jako se zbožím, výhodnou komoditou. Proto se pro proces, při kterém se z lidské bytosti stává věc určená k obchodování (komodita), ustálil termín komodifikace.²⁰¹

Proces obchodování s lidmi má katastrofální dopady na oběti s ohledem na povahu, okolnosti, dobu trvání a následky trestného činu. Oběti prokazují známky špatného fyzického i psychického stavu. Běžně se u nich rozvíjí pocit úzkosti a nebezpečí, strach, trauma, ztráta paměti, deprese a sebevražedné sklony. Výjimkou není PTSP. Smutným příkladem je zpráva Thajské národní komise pro lidská práva (the National Human Rights Commission of Thailand-NHRC) z roku 2003. Ta informovala, že v důsledku zdravotního a psychického narušení během tří let od návratu domů zemřelo 39 ze 100 vykořisťovaných rybářů.²⁰²

Odhaduje se, že míra latence této formy trestné činnosti je obzvláště vysoká. Příčiny jsou shledávány jak na straně oběti (např. strach, pocit hanby, méněcennosti, materiální závislosti), tak na straně státu a jeho orgánů (např. nedostatek operativních údajů, usvědčujících důkazů, rozdílná metodologie sběru dat).²⁰³

Podle všeho oběti obchodování s lidmi potřebují zvláštní pomoc, podporu a ochranu; to se neobejde bez včasné identifikace obětí. Záruka dostatečné následné ochrany a budování důvěry v policii se ukázaly jako podstatné nástroje boje

¹⁹⁹ Blíže viz *An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action* [online]. UNITED NATIONS New York, 2008 [cit. 7.2.2022]. Dostupné z: https://www.un.org/ruleoflaw/files/Intro_Human_Trafficking.pdf.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Přesná definice komodifikace dostupná z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/komodifikace>.

²⁰² *An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action* [online]. UNITED NATIONS New York, 2008 [cit. 7.2.2022]. Dostupné z: https://www.un.org/ruleoflaw/files/Intro_Human_Trafficking.pdf.

²⁰³ MAŠĽANYOVÁ, Darina a Štefan ZEMAN. Obete obchodovania s ľuďmi s akcentom na Slovenskú republiku. In: Záhora, J. et Kert, R (eds.): *Obete kriminality - victims of crime*. Proceedings of the International Conference, held on 25th November 2010, Pan European University Bratislava. Bratislava, Eurokódex, 2010. s. 29-46. ISBN 978-80-8944-73-7.

proti obchodu s lidmi.²⁰⁴ Stejně tak je důležité, aby oběti obchodu s lidmi nebyly stíhány. Tzv. princip non-punishment staví na myšlence, že obchodovaná osoba by neměla být trestána za trestné činy, které přivodí její situace. Jde v podstatě o uznání, že obchodovaná osoba není volným hráčem, že je okolnostmi nucena k protiprávnímu jednání a že je spíše obětí zločinu než zločincem.²⁰⁵

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp. zn. 7 Tdo 1261/2013: *Obvinění V. B., V. D. a M. Z. byli uznáni vinnými trestnými činy obchodování s lidmi podle § 232a odst. 2 písm. c), odst. 3 písm. a) tr. zák., ve znění účinném do 31. 12. 2009, které podle skutkových zjištění soudu spáchali tím, že ... nejméně od 1. dubna 2008 do 4. července 2008 jako členové organizované skupiny pod příslibem zprostředkování práce lákali z Rumunské republiky do České republiky poškozené N. J., H. D.-D., I. D., R. N.-I., R. C.-F., R. C., T. G., R. C.-M., M. C., M. V., S. C., Z. F., I. D., Z. C.-I., S. L., S. D., N. A.-C., T. M.-A., I. V., I. D., všichni státní příslušníci Rumunska, a další neustanovené osoby, ...kdy najímaným poškozeným slibovali za sběr chřestu vysokou měsíční mzdu v rozmezí 2 000 až 3 000 Lei (v přepočtu 12.000 Kč až 18.000 Kč), pravidelné vyplácení záloh nebo celé mzdy, dopravu, ubytování i stravu zdarma, případně u některých pouze zajištění dopravy a uzavření pracovních smluv, poškození byli po příjezdu do České republiky ubytováni v pronajatých domech ..., přičemž obvinění V. B. a V. D. jim skutečně zprostředkovali zejména prostřednictvím společnosti BEAR logging cz, ..., dělnickou práci v masokombinátu společnosti Procházka, spol. s r. o., ..., a sběr chřestu na chřestových polích ... společnosti BOHAEMER SPARGEL KULTUR, spol. s r. o., ..., obvinění V. B., V. D. a M. Z. a A. K., G. L. N., I. J., T. M. po příjezdu poškozeným odebrali doklady, aby i nadále setrvali v jimi zprostředkované práci a byli na nich závislí, poškození nedostávali odpovídající stravu, obvinění svévolně zrušili dojednané obědy ve V., zajistili nevhodné ubytovací podmínky, přičemž poškození pracovali v těžkých podmínkách, v časovém rozpětí od pondělí do neděle, v některých případech 12 hodin denně na chřestových polích a 18 hodin denně v masokombinátu, bez smluvené přestávky, nebyla jim při sběru chřestu zapisována skutečně odvedená práce, byli nuceni pracovat i nad rámec dohodnuté normy, řádně jim nevypláceli mzdu nebo nezaplatili vůbec, dopravu a stravu si museli hradit sami, někteří poškození byli zaměstnáni bez řádných pracovních smluv, dalším byly předloženy listiny v českém jazyce, s tím, že se jedná o pracovní smlouvy a někteří poškození tyto dohody o provedení práce podepsali, aniž by rozuměli jejich obsahu, přičemž za sběr chřestu měli od společnosti obviněného V. B. BEAR logging cz, s. r. o. obdržet odměnu ve výši 6,50 až 7 Kč/kg až za tři měsíce po podpisu této dohody, za práci v masokombinátu měli od téže společnosti obdržet odměnu ve výši 55 Kč/hod, a to 22. dne v měsíci po dokončení a odevzdání práce, týdně však poškození dostávali pouze od 200 Kč do 500 Kč, když z těchto peněz si museli opatřovat potraviny a uspokojovat další základní životní potřeby, ..., poškození byli omezováni ve volném pohybu, museli se vracet na místo ubytování ve V. v určenou*

²⁰⁴ LINHARTOVÁ, Karolína. *Proces obchodování s lidmi: Kde, jak a proč k těmto zločinům dochází* [online]. Portál pro kritickou diskuzi o migraci, září 2008 [cit. 7.2.2022]. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/KLinhartova_Procesobchodovanislidmi.pdf.

²⁰⁵ Blíže viz PIOTROWICZ, Ryszard Wilson and Liliana SORRENTINO. Human Trafficking and the Emergence of the Non-Punishment Principle. *Human Rights Law Review* [online]. 2016, s. 1–31 [cit. 7.2.2022]. Dostupné z: <https://www.onlinelibrary.iihl.org/wp-content/uploads/2020/05/2016-P1.pdf>.

hodinu, na ubytovně byli zamykáni, při práci na ně dohlíželi ..., když poškození nesouhlasili s pracovními podmínkami a požadovali navrácení zadržovaných dokladů, protože chtěli odejít, obvinění některým z poškozených vyhrožovali, že pokud se pokusí utéct nebo odejít, že nedostanou jídlo nebo budou zbiti, budou jim spáleny doklady, poškozenému L. S., že bude zastřelen, přičemž obviněný M. Z. fyzicky napadl poškozené Z. C.-I. za to, že chtěl odjet domů, a N. A.-C. za to, že pro bolesti zad odmítl jít pracovat, obvinění V. B. a V. D. chytili na útěku, vrátili zpět a zbili dosud neustanovené rumunské občany, kteří pracovali v masokombinátu, mezi poškozené úmyslně navozovali atmosféru strachu a nejistoty, využívali jejich materiální tísně, neboť většina z nich přijela do České republiky pracovat, aby zajistila příjem své rodiny, využívali jejich neznalost českého jazyka a prostředí, přičemž poškození se stali závislými na zprostředkovatelích a mnozí z nich neměli žádnou reálnou či přijatelnou možnost, než se podrobit jednání obviněných, kteří jim zajistili práci, takto jednali proto, aby kořistili z peněz vydělaných poškozenými.

Novelizací zákonem č. 56/2017 Sb. došlo k rozšíření písmene c) o **oběti trestného činu teroristického útoku** podle § 311 tr. z.. Jedná se o promítnutí závazků jednak z čl. 22 odst. 3 směrnice o minimálních pravidlech, jednak ze směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV.

Obětím terorismu nebylo v minulosti věnováno mnoho legislativní pozornosti. Změna přišla až po útocích z 11. září 2001, kdy se boj proti terorismu stal jedním z prioritních cílů EU. Že se stejně tak jedná o trvalou prioritu České republiky je očividné z konstantních snah o dosažení vyšší úrovně implementace unijních dokumentů.

Ustanovení § 311 tr. z. je naplněním závazku, který Česká republika přijala vstupem do EU. Skutková podstata trestného činu teroristického útoku zahrnuje z hlediska objektivní stránky velmi širokou škálu jednání. Objektem zájmu je především ústavní zřízení a obranyschopnost České republiky, demokratické principy, na nichž je republika založena, základní hospodářská struktura státu, jakož i život a zdraví obyvatel republiky. Ochrana podle tohoto ustanovení je poskytována i mezinárodním organizacím a cizím státům.²⁰⁶ Grívna s Válkovou poukazují na problémy s přiznáním zvláštního postavení obětím terorismu, které nastaly spolu s novelou trestního zákoníku zákonem č. 455/2016 Sb. (tzv. „protiteroristická“ novela). Následkem novelizace byl trestný čin

²⁰⁶ Blíže viz např. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

teroristického útoku podle § 311 tr. z. změněn, a to tak, že některé skutkové podstaty tohoto trestného činu byly vyčleněny zvlášť a formulačně upraveny. Jako legislativní nedostatek hodnotí, že zákonodárce na tuto změnu při novele zákona o obětech trestných činů nepamatoval, což v konečném důsledku způsobilo, že se zejména oběti vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f tr. z.) do kategorie ZZ OTČ automaticky nedostanou.²⁰⁷ V tomto případě však zastávám odlišný názor. Domnívám se, že u obětí teroristických trestných činů s formálním účinkem není na místě automaticky zakládat zvláštní zranitelnost podle písmene c) a pochybení na straně zákonodárce tedy neshledávám.

O čem však není pochyb, že terorismus představuje jedno z nejzávažnějších porušení zásad, včetně zásady demokracie. Mimo jiné představuje hrozbu pro svobodný výkon lidských práv.²⁰⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu definuje oběť terorismu jakožto fyzickou osobu, která „utrpěla újmu včetně fyzické, duševní či citové újmy či hmotnou ztrátu, pokud byly přímo způsobeny teroristickým trestným činem, nebo rodinný příslušník osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena teroristickým trestným činem, a který v důsledku smrti této osoby utrpěl újmu.“ Specifikem trestné činnosti terorismu je, že cílem není vysoký počet obětí, ale vzbudit ve veřejnosti pocit strachu, anebo vyvolat vzpouru.²⁰⁹ Násilí tedy primárně nemíří na fyzické osoby, ale na stát či organizace. „Oběti teroristického násilí jsou zpravidla vybrány náhodně (příležitostné cíle) nebo výběrově (reprezentativní nebo symbolické cíle) z cílové populace a slouží jako generátory poselství pro veřejnost.“²¹⁰ Roli oběti v útoku lze tak popsat adjektivy nevinná, zastupitelná, symbolická, instrumentálně dehumanizována (neznamená to však,

²⁰⁷ GŘIVNA, Tomáš a Helena VÁLKOVÁ. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017. *Trestněprávní revue*. č. 9/2017. s. 198. ISSN 1213-5313.

²⁰⁸ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu*. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

²⁰⁹ *Terorismus a jiné hrozby* [online]. Záchraný kruh [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/mimoradne-udalosti/terorismus/terorismus-a-jine-hrozby.html>.

²¹⁰ DANICS, Štefan a Leoš TUČEK. *Metamorfózy organizovaného zločinu a terorismu ve světě a v Evropě* [online]. [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-65-version1-Danisc.pdf>.

že by si teroristé volili své oběti zcela náhodně). Pocit upozadění a ztráty kontroly nad svým osudem je příčinou zvýšené zranitelnosti obětí teroristických útoků.²¹¹

Jak už bylo zmíněno, terorismus má vyvolat kolektivní strach a nejistotu. Tyto negativní emoce se mohou rychle šířit a neomezují se přitom jen na osoby, které událost přímo zažívají (mezi další postižené patří např. rodinní příslušníci obětí a přeživších, lidé „u obrazovek“). Následné psychické útrapy jsou výrazně frekventovanější než fyzická zranění při teroristické události. Je prokázáno, že PTSP se rozvine až u 28,2 % těch, kteří byli přímo vystaveni teroristickému útoku. Z dalších pozorovaných psychických následků je to zejména deprese a obecné psychické potíže.²¹²

Oběti terorismu se mohou, svým způsobem oprávněně, cítit jako nevinné oběti války mezi teroristy a státem. Logicky tak očekávají pomoc a podporu od státu.²¹³ Ten by měl zajistit nadstandardní a komplexní reakci na zvláštní potřeby (zejména lékařské, emocionální a psychologické potřeby včetně podpory a poradenství při traumatech) obětí terorismu bezprostředně po teroristickém útoku a po nezbytně dlouhou dobu. Měl by zajistit, aby všechny oběti terorismu měly přístup k informacím o svých právech, dostupných službách podpory a programech odškodnění. S ohledem na zvýšené riziko sekundární viktimizace by měl zajistit ochranu obětí terorismu a jejich rodinných příslušníků i po dobu trestního řízení.²¹⁴

Velmi vítám změnu, kterou přinesl zákon č. 220/2021 Sb.. Novela zákona o obětech trestných činů rozšířila definici zvlášť zranitelné oběti o oběti konkrétních trestných činů znásilnění (§ 185 tr. z.), týrání svěřené osoby (§ 198 tr. z.) a týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 tr. z.). Tedy o oběti trestných činů souvisejících se sexuálním a domácím násilím. Až do přijetí novelizace byla ochrana obětem uvedených trestných činů poskytována druhově

²¹¹ ČIHÁKOVÁ, Lenka. Oběť trestného činu teroristického útoku z pohledu viktimologie. *Trestněprávní revue*. č. 11-12/2014. s. 263. ISSN 1213-5313.

²¹² Understanding the Psychological Consequences of Traumatic Events, Disasters, and Terrorism. In: Institute of Medicine. *Preparing for the Psychological Consequences of Terrorism: A Public Health Strategy* [online]. Washington (DC): National Academies Press (US), 2003 [cit. 7.2.2022]. Dostupné také z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK221638/>.

²¹³ ČIHÁKOVÁ, Lenka. Oběť trestného činu teroristického útoku z pohledu viktimologie. *Trestněprávní revue*. č. 11-12/2014. s. 263. ISSN 1213-5313.

²¹⁴ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV*. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 7.2.2022]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017L0541&from=CS#ntr16-L_2017088CS.01000601-E0016.

(typově) v rámci písmene d), přitom byla vázána na splnění další podmínky – riziko způsobení druhotné újmy. V praxi se pak stávalo, že ne všechny oběti znásilnění nebo týrání na tento status skutečně dosáhly.

Mám za to, že posílení standardu práv obětí znásilnění a týrání jde ruku v ruce s požadavky Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí z roku 2011 (tzv. Istanbulská úmluva),²¹⁵ kterou Česká republika sice podepsala již 2. května 2016, přesto dosud neratifikovala.

Odhaduje se, že ročně je v České republice až 12 000 **obětí trestného činu znásilnění**, ale pouze přibližně 600 z nich se hlásí na policii.²¹⁶ Ze statistik vyplývá, že oběťmi znásilnění jsou z 91 % ženy, zatímco pachatelé jsou v 99 % případů muži.²¹⁷

Trestný čin znásilnění podle § 185 tr. z. spadá do skupiny trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Je zřejmé, že objektem tohoto trestného činu je právo člověka (ženy i muže) na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě. Skutková podstata trestného činu znásilnění je tzv. složitou skutkovou podstatou, jelikož je charakterizována dvoufázovým jednáním, tedy užitím násilného jednání či zneužitím bezbrannosti a následně vykonáním pohlavního styku.²¹⁸ Smyslem této práce, jak je patrné z názvu, není zevrubně rozebírat jednotlivé skutkové podstaty, nicméně na tomto místě považuji za důležité zmínit, že v současné době probíhá diskuse nad redefinicí skutkové podstaty trestného činu znásilnění. Mnoho právních řádů evropských států včetně toho českého definuje znásilnění na základě přítomnosti násilí nebo vyhrožování. Z této definice ovšem mohou vypadnout případy, kdy je oběť paralyzována, nebo se ze strachu či jasné převahy pachatelů nepokouší o odpor. Lidskoprávní organizace (zejména Amnesty International) proto prosazují změnu definice znásilnění tak, aby vládl princip,

²¹⁵ *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí* [online]. [cit. 4.2.2022]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680462471>.

²¹⁶ *Ptali jsme se politických stran, jak se stavějí k redefinicí znásilnění* [online]. Amnesty International [cit. 2.2.2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5234/ptali-jsme-se-politickych-stran-jak-se-staveji-k-redefinici-znasilneni>.

²¹⁷ CIPROVÁ, Kristýna a kol. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění: sborník textů*. Praha: Gender Studies, 2010. s. 3. ISBN 978-80-86520-31-5. z BERGESS, Wolbert, A. (Ed.) *Victimology: Theories and Applications*. Sudbury, Mass: Jones & Bartlett Publishers, 2009.

²¹⁸ Blíže viz např. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

že „sex bez souhlasu je znásilnění“.²¹⁹ V této souvislosti je rovněž debatováno o zvýšení trestních sazeb.

Současná výzkumná činnost se ubírá dvěma směry: studiem predestinujících (předurčujících) podmínek a studiem následků znásilnění. Přes nepopiratelnou potřebu obou výzkumů, zajímavějšími shledávám predestinující výzkumy, které se zaměřují na podmínky, které zvyšují u té které osoby pravděpodobnost, že se stane obětí znásilnění. Právě tyto nám předložily diferenciaci obětí na oběti vztahového znásilnění (pachatel s obětí je před spácháním znásilnění v kontaktu, dokonce se těší vzájemným sympatiím) a oběti útočného znásilnění (kriminální útok je překvapivý a nečekaný).²²⁰ To, že výzkumné aktivity v posledních letech opouští od pátrání po previktimních faktorech, považuji za nesprávný krok.

Viktimologické výzkumy následků znásilnění rozlišují následky znásilnění pro oběť bezprostřední i dlouhodobé.²²¹ Až ve 42 % případů utrpí oběť znásilnění fyzickou újmu (zranění). Násilí může vést k nechtěnému otěhotnění, indukovanému potratu, gynekologickým problémům (včetně reprodukčních problémů) nebo sexuálně přenosné infekci. Oběti sexuální agrese často trpí větším množstvím psychických důsledků (např. deprese, potíže se spánkem, poruchy příjmu potravy, emoční tíseň), čtená je posttraumatická stresová porucha (včetně tzv. rape trauma²²²).²²³ Podle výzkumných zjištění i po 18 měsících od znásilnění je PTSP přítomna až u 75 % případů; průměrný výskyt PTSP je na hladině 40–60 % z celkového počtu obětí násilných trestných činů.²²⁴ Násilí může mít i takové fatální

²¹⁹ KRAUSOVÁ, Marta *Skutková podstata znásilnění v právních rádech států, kde je znásilnění definováno na základě souhlasu*. Srovnávací studie č. 5.404 [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu, 2021 [cit. 2.2.2022]. Dostupné z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RIINFKB4imAJ:https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw%3Fid%3D186819+&cd=3&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.

²²⁰ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: MAXDORF, 2008. s. 62. IBSN 9788073451615.

²²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění. *Kriminalistika*. č. 3/2002, roč. 35. s. 197-205. ISSN 1210-9150.

²²² Blíže viz PTÁČEK, Radek, ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Ilja ŽUKOV. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. *Psychiatrie pro Praxi* 10(6)/2009. s. 268–271. ISSN 1213-0508.

²²³ World Health Organization. *Violence against women Intimate partner and sexual violence against women*. Fact sheet [online]. World Health Organization, 2014 [cit. 8.2.2022]. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/112325/WHO_RHR_?sequence=1.

²²⁴ SEJBALOVÁ, Petra a Helena REGULI. Specifičnost viktimizace obětí znásilnění. *Psychiatrie pro praxi*. č. 12/1/2011. s. 19-21. ISSN 1213-0508.

následky jako je sebevražda, infekce HIV nebo vražda (k té dochází buď během sexuálního napadení, nebo následně jako vražda „ze cti“).²²⁵

U této skupiny obětí je vysoká pravděpodobnost druhotné újmy způsobené nevhodným přístupem odborníků a blízkého okolí. Podle Cambellové se hledání pomoci po útoku pro mnohé oběti stává „druhým znásilněním“.²²⁶ Výzkumy prokazují, že sekundární viktimizaci způsobily OČTŘ až u 30 % obětí znásilnění, soudní znalci až u 70 % obětí znásilnění, nejbližší okolí (rodina, partneři, známí) až u 20 % obětí znásilnění.²²⁷ Vysvětlení nalezneme v tom, že odborníci velmi často podléhají, stejně jako laická veřejnost, předsudkům a falešným stereotypům o znásilnění. Důvodem je nedostatečná informovanost veřejnosti a vzdělávání odborníků.²²⁸ Že se jedná o dosud uspokojivě nepřekonaný problém dokázal Evropský soud pro lidská práva, když konstatoval, že předsudky ohledně role ženy stále ve společnosti existují a jsou překážkou účinné ochrany práv obětí sexuálního násilí i přes jinak dostatečný legislativní rámec. „Vyjádřil zároveň přesvědčení, že trestní řízení a sankce hrají klíčovou roli v rámci institucionální odpovědi na násilí založeného na pohlaví a v boji proti nerovnosti pohlaví. Je proto důležité, aby se soudní orgány vyhýbaly reprodukování sexistických stereotypů ve svých rozhodnutích a nevystavovaly ženy sekundární viktimizaci používáním moralizátorských a vinu vyvolávajících vyjádření, která odrazují důvěru obětí v justici.“²²⁹

Jak stojí na začátku, sexuální násilí patří mezi nejméně oznamované delikty. Oficiální statistiky provází vysoká latence. Předpokládá se, že znásilnění je oznamováno pouze v 8 % případů (znásilnění, ke kterému došlo v rámci rodinných a partnerských vztahů, je nahlašováno pouze ve 3 % případů).²³⁰ Oběť trestný čin znásilnění zpravidla nenahlásí z důvodu vztahu k agresorovi, obavy ze sekundárně traumatizujícího přístupu okolí, malého povědomí o svých právech, strachu

²²⁵ World Health Organization. *World Report On Violence And Health. Sexual Violence* [online]. World Health Organization, 2014, s. 149 [cit. 8.2.2022]. Dostupné z: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap6.pdf.

²²⁶ CAMPBELL, Rebeca. The psychological impact of rape victims. *American Psychologist* [online]. 2008, 63(8). s. 702–717 [online]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.63.8.702>.

²²⁷ SEJBALOVÁ, Petra a Helena REGULI. Specifičnost viktimizace obětí znásilnění. *Psychiatrie pro praxi*. č. 12/1/2011. s. 19–21. ISSN 1213-0508.

²²⁸ CIPROVÁ, Kristýna a kol. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění: sborník textů*. Praha: Gender Studies, 2010. s. 56. ISBN 978-80-86520-31-5.

²²⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva č. 5671/16, J. L. proti Itálii, ze dne 27. 5. 2021.

²³⁰ *Statistiky* [online]. Stop znásilnění.cz [cit. 2.2.2022]. Dostupné z: <https://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/statistiky>.

z negativního hodnocení vlastní důkazní situace, strachu z průběhu trestního řízení a jeho výsledku.²³¹

Zařazením obětí znásilnění mezi ZZ OTČ jim je zajištěn nárok na odbornou a bezplatnou právní pomoc. Právě podpora ve formě empatického a individuálního přístupu a poskytnutí srozumitelných informací se ukázala jako životně důležitá.²³²

Z policejního spisu: *Obviněný Š. L. se měl dopustit znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá, odst. 2 písm. a) tr. z. tím, že v blíže nezjištěné době od 18:00 do 21:00 dne 4. 02. 2022, nejprve na společné chodbě domu, měl zneužít silné podnapilosti poškozené J. Z., která se do tohoto stavu přivedla předchozí konzumací většího množství alkoholu, využil jejího bezvládného ležení v pozici na zádech, přičemž poškozená nebyla schopna se k probíhajícímu aktu vyjádřit, měl této zepředu vyhrnout sukni a osahávat ji pod kalhotkami na přirození s následným zasouváním prstů do přirození, kdy po chvíli tohoto jednání zanechal, zvedl poškozenou na nohy a odvedl do bytu, kde si poškozená opětovně vlivem silné podnapilosti lehla do pozice na zádech, kdy obviněný měl poškozené vyhrnout sukni, kalhotky stáhnout na stranu a zasouvat svůj penis do přirození, přičemž začalo být poškozené opětovně nevolno a měla mít pocit na zvracení, vlivem čehož se otočila do pozice na čtyřech, při které měl následně poškozené zasunout penis do análního otvoru, kdy mu ovšem poškozená sdělila, že jí to bolí, ať toho nechá, načež obviněný tohoto jednání zanechal a z bytu odešel, kdy ke zranění poškozené nedošlo.*

Oběti domácího násilí, legálně zvané jako **oběti týrání svěřené osoby** (§ 198 tr. z.) a **oběti týrání osoby žijící ve společném obydlí** (§ 199 tr. z.), jsou poslední subkategorii skupiny obětí písmene c).

V platném českém právu nebyl do roku 2007 pojem domácí násilí vůbec definován. Nový způsob řešení domácího násilí přinesl až zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (tzv. zákon před domácím násilím). Kromě tohoto předpisu je v současné době problematika domácího násilí právně podchycená zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „zákon o policii“), trestním zákoníkem, zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Počínaje dnem 11. ledna 2015 se významným způsobem zvýšila ochrana obětí násilí v rámci celého prostoru EU. Nový mechanismus tvořený dvěma oddělenými nástroji: nařízením Evropského parlamentu a Rady EU 606/2013 ze dne 12. června 2013

²³¹ CIPROVÁ, Kristýna a kol. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění: sborník textů*. Praha: Gender Studies, 2010. s. 55. ISBN 978-80-86520-31-5.

²³² Tamtéž.

o vzájemném uznávání ochranných opatření v občanských věcech a směrnicí EPO zaručuje, že opatření jako zákaz styku, ochranný příkaz a zákaz vstupu, vydaná v jednom členském státě, budou uznatelná v celé EU.²³³

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., o ochraně před domácím násilím uvádí, že „domácí násilí je násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“²³⁴ Podobnou definici bychom našli v dokumentech Rady Evropy.²³⁵

Je pravdou, že ve zvláštní části trestního zákoníku trestný čin s názvem „domácí násilí“ nedohledáme. Trestní zákoník však upravuje trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 tr. z.) a trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 tr. z.), které se na případy domácího násilí vztahují.²³⁶ Objektem obou zmíněných skutkových podstat je zájem společnosti na ochraně osob, v prvním případě osob, které jsou vzhledem ke svému věku nebo z jiných důvodů v péči nebo výchově jiných osob, v druhém případě osob blízkých, tak i jiných osob žijících ve společném obydlí.²³⁷ Termín týrání ve své rozhodovací činnosti v minulosti několikrát definoval Nejvyšší soud.²³⁸ Není přitom podmínkou,

²³³ REDAKCE. V rámci EU se zvýšila ochrana obětí násilí. *Právní rozhledy*. č. 3/2015. s. III-IV. ISSN 1210-6410.

²³⁴ *Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., o ochraně před domácím násilím* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 11.2.2022]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=828&ct1=0>

²³⁵ Článek 3 Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí podává rozsáhlou definici domácího násilí a rozumí jím „všechny činy fyzického, sexuálního, psychologického nebo ekonomického násilí, k nimž dojde v rámci rodiny či domácnosti, nebo mezi bývalými či současnými manželi a partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společné bydliště s obětí.“

²³⁶ V souvislosti s domácím násilím může docházet i k dalším trestným činům.

²³⁷ Blíže viz např. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

²³⁸ Např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.9.2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.

aby týrání mělo povahu fyzického násilí nebo následků na zdraví týrané osoby. Vždy však musí oběť pociťovat toto zlé nakládání (týrání) jako těžké příkoří.²³⁹

Skutečná čísla o obětech domácího násilí nám zůstávají žet utajena, neboť v České republice není prováděn systematický a pravidelný sběr dat o výskytu tohoto jevu.²⁴⁰ Na druhou stranu je třeba připustit, že i když by zde takový průzkum existoval, jen stěží by podával relevantní čísla vzhledem k vysoké míře latence této formy kriminality. Ta atakuje hranici okolo 90 % (tzn., že devět z deseti obětí se na policii nikdy neobráť).²⁴¹

Je třeba mít na paměti, že domácím násilím mohou být postiženy všechny kategorie osob bez ohledu na jejich vzdělání, pohlaví, věk či schopnost uplatnit se na trhu práce. Neexistuje žádný sociologický, psychologický, lékařský nebo ekonomický profil typické oběti domácího násilí. Přesto některé výzkumy vykazují větší viktimitu osob ekonomicky znevýhodněných, z nižších vrstev anebo mladšího věku.²⁴² S určitou mírou jistoty můžeme také tvrdit, že více než 90 % obětí domácího násilí jsou ženy (v celé společnosti je to 32 % žen) a že domácí násilí je jev vyskytující se převážně v partnerských vztazích.²⁴³

V rodinách se domácí násilí v 69 % odehrává za přítomnosti dětí.²⁴⁴ Dítě může být jak přímou obětí a být vystaveno fyzickému, psychickému týrání, sexuálnímu zneužívání, zanedbávání péče, tak nepřímou obětí domácího násilí jak v užším (trestněprávním) slova smyslu (viz kapitola 3.5.), tak širším (kriminologickém) slova smyslu.

²³⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.9.2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005

²⁴⁰ HOKR MIHOLOVÁ, Petra, ONDRUŠKOVÁ, Jitka a David DOHNAL. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Vydání první. Praha: proFem, 2016. ISBN 978-80-904564-4-0.

²⁴¹ *Domácí a sexuální násilí v roce 2021 – co říkají aktuální výzkumy?* [online]. Vláda České republiky, 2021 [cit. 4.2.2022]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Domaci-nasili-a-sexualni-nasili-v-roce-2021.pdf>.

²⁴² KNÁPKOVÁ, Dana a Marcela TÓTHOVÁ. Obete domácího násilí. In: Záhora, J. et Kert, R (eds.): *Obete kriminality - victims of crime*. Proceedings of the International Conference, held on 25th November 2010, Pan European University Bratislava. Bratislava, Eurokódex, 2010. s. 281-294. ISBN 978-80-8944-73-7.

²⁴³ HOKR MIHOLOVÁ, Petra, ONDRUŠKOVÁ, Jitka a David DOHNAL. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Vydání první. Praha: proFem, 2016. ISBN 978-80-904564-4-0.

²⁴⁴ *Domácí násilí – jak postupovat* [online]. Česká psychiatrická společnost [cit. 8.2.2022]. Dostupné z: <https://www.psychiatrie.cz/uzivatele-aktualni-temata/492-domaci-nasili-jak-postupovat>.

Příčiny domácího násilí lze hledat v mnoha faktorech²⁴⁵:

- historický a kulturní kontext (násilí prováděné ze strany mužů jako způsob uplatnění moci a kontroly nad ženami),
- benevolentnost společnosti a její konzervativní pohled na tradiční uspořádání rodiny,
- rodinná výchova a kvalita rodinných vztahů obecně,
- osobní charakteristika agresora a jeho povahové zvláštnosti,
- sociální a finanční situace.

Zvláštní zranitelnost oběti je vysvětlována blízkým vztahem k pachateli a závislosti na něm. Faktory zranitelnosti obětí domácího násilí sumarizovaly Knápková s Tóthovou²⁴⁶:

- cítí se sociálně izolované, opuštěné, rozpolcené, zmatené,
- trpí pocitem viny, obviňují se z vyprovokování a zodpovědnosti za násilí,
- mají pocit bezmocnosti a pocit, že nemají kontrolu nad danou situací,
- jsou v rozpacích, když mají přiznat, že jsou týrané anebo že setrvávají v násilném vztahu,
- trpí nízkým sebevědomím, věří, že nejsou schopny přežít bez cizí pomoci,
- věří mýtům o domácím násilí, věří v tradiční stereotypní úlohu muže a ženy,
- potlačují hněv zapříčiněný týráním, ale jsou schopné vybuchnout kvůli maličkostem,
- často trpí depresemi a strachem,
- upřednostňují potřeby dalších členů rodiny před svými potřebami,
- mají pocit bezmocnosti a neexistence možnosti řešení,
- zažívají stresové reakce s psychologicko-fyziologickými komplikacemi jako jsou únava, vyčerpanost, bolest zad, bolest hlavy a nespavost.

Týráním má často významný vliv na fyzické a psychické zdraví, stejně tak na chování obětí. Zdravotní následky mohou být svou povahou akutní, dlouhodobé, chronické a/nebo smrtelné (problematikou tzv. femicide, tj. vraždy žen spáchaných

²⁴⁵ PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Domácí násilí* [online]. Background report vytvořený pro účely Pražského studentského summitu, © AMO 2020 [cit. 8.2.2022]. Dostupné z: <https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2020/11/Dom%C3%A1c%C3%AD-n%C3%A1sil%C3%AD.pdf>.

²⁴⁶ KNÁPKOVÁ, Dana a Marcela TÓTHOVÁ. Obete domácího násilí. In: Záhora, J. et Kert, R (eds.): *Obete kriminality - victims of crime*. Proceedings of the International Conference, held on 25th November 2010, Pan European University Bratislava. Bratislava, Eurokódex, 2010. s. 281-294. ISBN 978-80-8944-73-7.

kvůli jejímu pohlaví, se v minulosti zabýval například Záhora²⁴⁷). Mezi časté psychické důsledky patří PTSP, deprese, úzkost, nespavost, panické ataky, sebepoškozování, sebevražedné sklony, poruchy příjmu potravy, ztráta sebeúcty a sebedůvěry.²⁴⁸ U oběti partnerského násilí se může postupně vypěstovat tzv. syndrom týrané osoby – oběť o násilí nemluví, často agresora brání a omlouvá. To v oblasti trestního řízení může představovat závažnou překážku tzv. nespolupracující oběti.²⁴⁹

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2018, sp. zn. 5 Tdo 312/2018: *Obviněný A. L. se dopustil zločinu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, 2 písm. d) tr. z. ve stručnosti tím, že nejméně od roku 2010 do 26. 5. 2015 ve společných bydlech v B. n. Č., H. a R. soustavně vulgárně napadal svoji manželku poškozenou L. L., fyzicky ji napadal, vyhrožoval jí, v jednom případě po ní hodil nůž, zamezoval jí v přístupu k finančním prostředkům, přikazoval jí, kdy jejich společným dětem smí dávat najíst, nutil ji získávat finanční prostředky k zajištění jejich rodiny prostitucí, zadržoval její osobní doklady, zamykal ji v bytě a zamezoval jí ve společenském kontaktu, včetně styku s rodinou.*

3.4. Zvlášť zranitelná oběť podle písm. d)

Pro založení statusu ZZ OTČ podle ustanovení § 2 odst. 4 písm. d) ZoOTČ je třeba splnit dvě kumulativní podmínky²⁵⁰:

1. charakter spáchaného trestného činu – statut ZZ OTČ lze přiznat pouze osobám, které se staly obětí některého z taxativně uvedených trestných činů, jež jsou však označeny nikoli citací konkrétního zákonného ustanovení, nýbrž druhovým (typovým) vymezením; celkem se jedná o pět skupin trestných činů
 - a. trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti,
 - b. trestné činy, které zahrnovaly násilí či pohrůžku násilí,
 - c. trestné činy, které zahrnovaly nátlak,

²⁴⁷ Blíže viz ZÁHORA, Jozef. Potřebujeme nový trestný čin – „femicide“? *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 1/2020. s. 21. ISSN 1210-9126.

²⁴⁸ HOKR MIHOLOVÁ, Petra, ONDRUŠKOVÁ, Jitka a David DOHNAL. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Vydání první. Praha: proFem, 2016. ISBN 978-80-904564-4-0.

²⁴⁹ ŠTREJTOVÁ, Kateřina. Oběť domácího násilí pohledem zákona č. 45/2013 Sb. In: KUČHTA, Josef, HRUŠÁKOVÁ, Milana a Jiří VALDHANS. *Postavení poškozeného a oběti v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. s. 206-215. ISBN 978-80-210-6810-0.

²⁵⁰ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 21-22. ISBN 978-80-7598-109-7.

- d. trestné činy páchané z nenávisti (tzv. hate crimes²⁵¹ nebo předsudečné trestné činy),
 - e. trestné činy spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny,
2. osobní poměry oběti předvídající zvýšené riziko vzniku sekundární viktimizace – zákon demonstrativně zmiňuje věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní jako skutečnost ovlivňující vznik druhotné újmy.

Důvodová zpráva ZoOTČ uvádí, že u kategorie obětí pod písmenem d) záleží mnohdy na konkrétní situaci, která je činí zvláště zranitelnými. Tedy ne každá oběť trestného činu splňující podmínku podle bodu 1., čili charakter spáchaného trestného činu, bude zvláště zranitelnou. „Například u trestného činu šíření pornografie (§ 191 tr. z.) se může pornografické dílo, v němž se projevuje násilí, dostat k adresátovi, kterému se sice takové dílo hnusí, ale zvýšené nebezpečí druhotné újmy u něj nevzniká.“

Ve své původní podobě písmeno d) poskytovalo zvláštní ochranu pouze obětem trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím.²⁵² Podle mého názoru jsou právě tyto skupiny obětí nejvíce ohroženy sekundární viktimizací. Obzvláště pak děti, staří lidé nebo osoby s psychickým či mentálním hendikepem nemusí rozumět průběhu trestního řízení, což má neblahý vliv na jejich psychiku.

Tabulka 8: Geneze znění § 2 odst. 4 písm. d)

Platné znění od 25. 02. 2013	d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se
-------------------------------------	---

²⁵¹ Tzv. zločiny z nenávisti. V nejobecnější míře hate crime označuje protiprávní činy nejen proti lidem, ale i majetku nebo organizaci na základě toho, že je těmto objektům delikttní činnosti přičtena kolektivní identita a jsou kvůli této identitě nenávistně napadeni.

²⁵² Viz tabulka 8.

	nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.
Platné znění od 03. 03. 2017	oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní

Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45/historie>.

Oběťmi trestných činů proti lidské důstojnosti se rozumí konkrétně zejména oběti trestného činu:

- sexuální nátlak (§ 186 tr. z.),
- pohlavní zneužití (§ 187 tr. z.),
- kuplířství (§ 189 tr. z.),
- prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 tr. z.),
- výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 tr. z.),
- zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 tr. z.),
- svádění k pohlavnímu styku (§ 202 tr. z.).

Kromě jednotlivých trestných činů uvedených v hlavě III zvláštní části trestního zákoníku se do výčtu dostal trestný čin svádění k pohlavnímu styku podle § 202 hlavy IV zvláštní části trestního zákoníku (s ohledem na charakter a podstatu svého jednání).²⁵³ Je zjevné, že pojem trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti je zákonodárcem vymezován extenzivně s ohledem na účel zákona o obětech trestných činů. „Tomuto pojetí napovídá i logický výklad

²⁵³ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 21. ISBN 978-80-7598-109-7.

per argumentum a contrario, neboť nic zákonodárci nebránilo, aby v zákoně výslovně označil skupinu trestných činů jako „trestné činy podle hlavy III zvláštní části trestního zákoníku“.²⁵⁴ Grivna přesto zařazení trestného čin svádění k pohlavnímu styku podle § 202 do kategorie trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti rozporuje. Neshledává pro to praktický význam, neboť předmětem útoku (a tedy obětí) je zde dítě, které automaticky spadá do kategorie písmene a).²⁵⁵ Na druhou stranu mimo výčet zůstává trestný čin soulože mezi příbuznými (§ 188 tr. z.) a trestný čin šíření pornografie (§ 191 tr. z.), u nichž existence oběti závisí na okolnostech konkrétního případu. Trestný čin znásilnění (§ 185 tr. z.) byl pak separován zvláště novelou zákona č. 220/2021 Sb.

Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti zahrnují skutkové podstaty, jejichž společným jmenovatelem je sexuální násilí. Podle zprávy WHO každá čtvrtá žena zažila sexuální násilí ze strany intimního partnera a až jedna třetina dospívajících dívek uvádí svou první sexuální zkušenost jako vynucenou.²⁵⁶ Obecně platnou definici používaného pojmu sexuální násilí v českém právním řádu nenalezneme. Přece však se nabízí definice WHO, která zní: „Sexuální násilí je každé vynucené jednání, pokus o takové jednání, nevyžádané sexuální komentáře nebo nabídky na sexuální styk a/nebo jinak zaměřené jednání směřující proti sexuální integritě člověka za použití donucení ze strany jakékoliv osoby, bez ohledu na její vztah k oběti, a to ve všech sférách života, včetně domova a pracoviště.“²⁵⁷

Tatáž organizace se pokusila shrnout rizikové faktory, které přispívají ke zranitelnosti oběti sexuálního násilí (včetně znásilnění)²⁵⁸:

- manželství nebo soužití s partnerem (vychází se z předpokladu, že většina útoků se děje v partnerském svazku),
- mladý věk,
- požívání alkoholu nebo drog,
- předchozí znásilnění nebo sexuální zneužívání,
- promiskuita,

²⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a Vladimír PELC. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*. č. 11/2015. s. 19. ISSN 1210-6348.

²⁵⁵ GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-793-4.

²⁵⁶ World Health Organization. *World Report On Violence And Health. Sexual Violence* [online]. World Health Organization, 2014, s. 149 [cit. 8.2.2022]. Dostupné z: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap6.pdf.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Tamtéž.

- poskytování sexuálních služeb za úplatu,
- v porovnání s partnerem vyšší vzdělání a ekonomická nezávislost (týká se partnerského násilí),
- chudoba.

Prožívání obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti lze připodobnit prožívání obětí znásilnění; podobně následky sexuálního útoku mohou být svou povahou krátkodobé i dlouhodobé, fyzické, psychické či sexuální (viz kapitola 3.3., oběť znásilnění).

Rozsudek Okresního soudu v Přerově ze dne 21. 6. 2019, č. j. 2 T 158/2018-473: *Obviněný M. D. byl uznán vinným přečinem sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 tr. z.. Přečinu sexuálního nátlaku se obviněný podle skutkových zjištění Okresního soudu v Přerově vyjádřených ve výroku rozsudku dopustil stručně řečeno tím, že jako zaměstnavatel poškozené M. Z., která pracovala v jeho restauraci jako servírka, vědom si její závislosti na příjmu ze zaměstnání v důsledku její špatné finanční situace a zadluženosti, jednal vůči ní tak, že přesně nezjištěného dne v období od 23. 10. 2017 do 10. 11. 2017 (pravděpodobně dne 7. 11. 2017) pozval poškozenou do bytu, kde po vstupu uzamkl dveře, svlékl ji do kalhotek a opakoval jí, že pokud s ním bude souložit, s peněžním schodkem se to nějak zařídí, a když poškozená odmítla, požadoval po ní orální uspokojení, v pokoji si ji přidržel za ruce a hlavu a poškozená v obavě ze splácení schodku v tržbě ve výši 9 000 Kč a možné ztráty zaměstnání přistoupila k orálnímu sexu s ejakulací do úst, a dále přesně nezjištěného dne v období od 11. 11. 2017 do 19. 11. 2017 poté, co zjistil schodek v tržbě poškozené, v zadních prostorách svého pohostinství uchopil poškozenou za ruku a přitahoval ji k sobě ve snaze ji líbat, což odmítla, dále po ní požadoval pohlavní styk, který rovněž odmítla, a následně si v místnosti herny šipek lehl na podlahu, stáhl si kalhoty a držel poškozenou, přitáhl si její hlavu ke svému penisu s tím, že když „to udělá“, peněžní schodek se vyřídí, a poškozená ze strachu z dluhů a ztráty zaměstnání opětovně přivolila k orálnímu sexu s vyvrcholením do úst, a v důsledku tohoto jednání u poškozené došlo k rozvinutí posttraumatické stresové poruchy.*

Postupme k **obětem trestných činů, které zahrnují nátlak, násilí či pohrůžku násilím**. Objektívni stránku zde tvoří mezilidské násilí (nikoli tzv. sebeřízené násilí²⁵⁹), tedy násilí mezi jednotlivci nebo malými skupinami lidí. Interpersonální násilí představuje závažný společenský problém svým rozsahem pokrývajícím týrání dětí, násilí mládeže, násilí mezi partnery, sexuální násilí i zneužívání seniorů. K útokům může docházet v domácnosti, na ulici a v jiných veřejných prostředích, na pracovišti a uvnitř institucí, jako jsou školy, nemocnice a ústavní pečovatelská zařízení. Nejzávažnějším násilným činem po staletí zůstává vražda. Podle zprávy WHO ročně takto zemře kolem 520 000 lidí na celém světě

²⁵⁹ Násilí obrácené vůči sobě samému (např. sebevražda, sebepoškození).

(přibližně 1 400 za den). Úmrtí jsou však jen špičkou ledovce mezilidského násilí.²⁶⁰

Taxativní výčet trestných činů zahrnujících nátlak, násilí nebo pohrůžku násilím nelze podat. Trestným činem zahrnujícím nátlak, násilí či pohrůžku násilí může být trestný čin, u kterého:

- násilí je přímo znakem skutkové podstaty trestného činu – zejména loupež (§ 173 tr. z.), krádež (§ 205 odst. 1 písm. c) tr. z.), násilí proti úřední osobě (§ 325 tr. z.), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 tr. z.), nebezpečné vyhrožování (§ 353) aj.,
- násilné jednání plyne z povahy trestného činu nebo je s trestným činem spojeno – zejména trestné činy proti životu a zdraví (hlava I zvláštní části tr. z.), trestné činy proti svobodě (díl 1 hlavy II zvláštní části tr. z.) aj.,²⁶¹
- nátlak je průvodním dějem konkrétního trestného činu – lze usuzovat, že se tak bude jednat například v případě vydírání (§ 175 tr. z.) nebo nebezpečného pronásledování (§ 354 tr. z.).

Pojem násilí není v zákoně definován. Teorie rozlišuje násilí ve formě *vis absoluta* a násilí ve formě *vis compulsiva*. V obou případech je však násilí definováno jako použití fyzické síly k překonání nebo zamezení odporu (ať už kladeného nebo jen očekávaného). Násilí může směřovat přímo proti osobě, která je k něčemu nucena, nebo proti jiné osobě, kdy násilí např. na dítěti nebo jiné osobě blízké je prostředkem působení na vůli bezprostřední oběti. Násilí také může směřovat proti věci. I zde se může jednat o nátlak na vůli oběti, např. rozbíjení bytového zařízení s cílem dosáhnout vydání cizí věci. Za násilí se považuje i uvedení jiného lstí do stavu bezbrannosti.²⁶²

Pohrůžkou násilí se rozumí psychické působení na vůli jiného, má povahu *vis absoluta* a hrozba může spočívat také v tom, že bude násilí směřovat vůči jiné osobě než vůči tomu, na jehož vůli chce pachatel působit.²⁶³

²⁶⁰ World Health Organization. *World Report On Violence And Health*. Preventing violence [online]. World Health Organization, 2014 [cit. 11.2.2022]. ISBN 9241592079. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43014/9241592079.pdf>.

²⁶¹ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 37. ISBN 978-80-75020-16-1.

²⁶² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1163. ISBN 978-80-7400-428-5.

²⁶³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. s. 571. ISBN 978-80-7502-236-3.

Novelou zákona o obětech trestných činů byly přidány trestné činy zahrnující nátlak. Ten jako znak skutkové podstaty žádného trestného činu uveden není, zvláštní část trestního zákoníku tento pojem spojuje pouze s trestným činem sexuálního nátlaku (§ 186 tr. z.). Zákon ani komentářová literatura se definicí pojmu nátlak příliš nezabývá. Pouze z jednotlivých úryvků lze dovodit, že nátlakem se rozumí zpravidla psychický nátlak, pohrůžka pozdějším a zatím nekonkretizovaným násilím apod. Zároveň se vyžaduje určitá závažnost nátlaku, jejíž význam je závislý na povaze a závažnosti činu.²⁶⁴ *De lege ferenda* bych tedy dala na zvážení výkladová ustanovení obecné části tr. z. doplnit o definici tohoto pojmu (včetně pojmu násilí, resp. pohrůžky násilí). Předlohou zákonodárci může být § 122 odst. 8 zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon: „Trestný čin je spáchaný s použitím nátlaku vtedy, ak páchateľ použije na jeho spáchanie psychické násilie proti inému.“

Co do zranitelnosti a újmy u této kategorie platí to, co bylo uvedeno stran obětí domácího násilí a znásilnění (viz kapitola 3.3.) a trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (viz výše).

Rozsudek Okresního soudu v Karviné ze dne 3. 12. 2020, sp. zn. 1 T 101/2020: *Obviněný M. D byl uznán vinným jednak zločinem loupeže podle § 173 odst. 1 tr. z., jednak přečinem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1 tr. z., a to na podkladě skutkového stavu spočívajícího v tom, že v přesně nezjištěné době nejméně od 15. 11. 2019 do 3. 3. 2020, okres Karviná, v bytě číslo 9 na ulici Jana Matějky, jehož oprávněnou užívatelkou byla jeho matka O. D., kde nejdříve jmenovanou pravidelně navštěvoval a od poloviny ledna 2020 s ní v bytě s jejím souhlasem bydlel, svou matku sužoval vulgárními slovními útoky a ponižováním, kdy jí sděloval, že je „kurva“, říkal jí, „chcípni ty dobytku, zdechni ty sviňo špinavá“, „já si s tebou dnes večer pohraju, ty sviňo špinavá“, ponižoval ji před sousedy, kdy jednou do ní strčil, až spadla na zem, vylil jí na hlavu polévku, otevřel dveře bytu a tvrdil sousedům, že je opilá a pozvracela se, choval se k ní hrubě a bezcitně, plival jí do obličeje, pátil jí ruku cigaretou, házel na ni hořící nedopalky, škrtil ji, jednou ji polil hlavu sladkou šťávou, pak ji popadl za vlasy a dotáhl na záchod, kde jí záchodovou štětkou namáčenou ve špinavé vodě ze záchodu myl hlavu, jednou ji vzbudil ze spánku tím, že jí močil na hlavu, smál se u toho a říkal jí, aby vstala a ubalila mu cigaretu, bral jí jídlo a různé věci za účelem jejich zpeněžení, téměř denně po ní požadoval vydání peněz zejména na nákup drog, jelikož si peníze před ním schovávala, násilím se ji pak snažil přimět říci, kam peníze schovala, kdy ji chytil za vlasy, žádal ji, aby mu sdělila, kde peníze dala a když se vymlouvala, že peníze nemá, cloumal s ní, nadával jí, prohledal byt, dokud peníze nenašel, a dne 29. 2. 2020 kdy mu na jeho žádost nechtěla peníze dát, při prohledávání bytu zvedl matraci váleandy, na níž seděla, v důsledku čehož z váleandy spadla a z úložného prostoru váleandy vzal její batoh, který prohledal, a odcizil z něj*

²⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 466. ISBN 978-80-7400-428-5.

580 Kč, jeho chování tak po celou dobu pociťovala jako hrubé, bezcitné a působilo jí těžké příkoří, kdy se pořád cítila špinavá, odporná sama sobě a hrozně ponížená, byla z toho zoufalá a připadala si zbytečná, z důvodu jeho fyzické převahy a jejího špatného zdravotního stavu se tomuto nedokázala aktivně bránit, žila v neustálém očekávání dalšího konfliktu a uvažovala o sebevraždě.

O obou výše prezentovaných subkategoriích (oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím) pojednávají z hlediska prevence sekundární viktimizace ve své publikaci Čírtková s Vitoušovou. Zde se zabývaly hledáním řešení na otázku, jak lze předcházet druhotné újmě obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím. Přitom definovaly čtyři hlavní potřeby:

1. potřeba informací (nedostane-li oběť uspokojivé informace, otvírá se prostor pro řadu negativních pocitů),
2. potřeba bezpečí (vše, co připomíná zločin, může vyvolat obavy),
3. potřeba důvěry,
4. potřeba respektu.²⁶⁵

Zákonem č. 56/2017 Sb. došlo k rozšíření písmene d) o osoby, kterým je poskytováno zvláštní zacházení v souvislosti se spáchaným trestným činem, a to o **oběti trestných činů spáchaných pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob** a oběti trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. K první skupině, přestože zákonodárce explicitně nezakotvuje pojmový znak nenávisti v rámci dotčeného písmene, lze s ohledem na ostatní znaky dovodit, že toto ustanovení má pokrývat právě oběti hate crimes. Stejně tak Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb. užívá pojem hate crimes jako zastřešující pojem.

Útoky z nenávisti jsou takové útoky, které jsou motivovány nesnášenlivostí a předsudky útočníka vůči napadenému z důvodu jeho nezměnitelných osobnostních charakteristik (rasa, národnost, etnicita, víra a jiná diskriminační

²⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. s. 19. ISBN 978-80-247-2014-2.

kriteria²⁶⁶).²⁶⁷ V širším pojetí je možné za hate crimes považovat i činy zaměřené proti jinému na základě přesvědčení, že patří k nějaké skupině lidí (i když to není pravda).²⁶⁸ S tímto širším pojetím se můžeme setkat v trestním zákoníku. Oproti tomu nejasná zůstává otázka, zda musí být ZZ OTČ podle písmene d) skutečnou příslušnicí některého národa, rasy, etnické skupiny, náboženství, třídy apod. nebo postačí, že se stane obětí na základě domněnky, že k této skupině patří. *De lege ferenda* bych tedy navrhovala upřesnit definici obsaženou v písmenu d) zákona o obětech trestných činů následovně: ...oběti trestných činů spáchaných pro skutečnou nebo domnělou příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob... .“

Útoky z nenávisti nemusí mít pouze podobu násilí ve smyslu použití fyzické síly k překonání nebo zamezení odporu (tzv. násilí z nenávisti²⁶⁹), ale mohou se vztahovat i k projevům psychickým (verbálním²⁷⁰), sociálním, ekonomickým, emocionálním či jiným. Svým obsahem mohou být adresné (směřující vůči konkrétní osobě) nebo neadresné (směřující vůči skupině).²⁷¹ Útoky z nenávisti jsou téměř vždy symbolické, nevztahové a veřejné, jejichž cílem je zastrašit napadeného či komunitu a přimět je k nedobrovolnému jednání. Velmi častá je reviktimizace.²⁷²

Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb. definuje specifické činy motivované předsudky jako zvláštní zločiny, typicky se bude jednat o trestný čin hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 tr. z.) nebo trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

²⁶⁶ Srov. čl. 3 odst. 1 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod a § 2 odst. 3, 4 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

²⁶⁷ KALIBOVÁ, Klára. Oběti násilí z nenávisti jako zvlášť zranitelné oběti. In: JELÍNEK, Jiří, GRÍVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, s. 160. ISBN 978-80_87576-39-7.

²⁶⁸ MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům* [online]. Analýza pro Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 14.2.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>.

²⁶⁹ Násilné trestné činy z nenávistné pohnutky jsou doprovázené nápadnou brutalitou.

²⁷⁰ Nový problém dnešní doby je bezesporu šíření nenávisti na internetu (hate speech). Tzv. hate obsah může mít podobu slov, obrázků či symbolů, hashtagů, videí, her nebo i písní. z STRAKOŠ, Jan. Šíření nenávisti na internetu a jeho trestní postihy (poznatky k limitům českého přestupkového práva a úvahy nad nimi). *Správní právo*. č. 1/2021, roč. LIV. s. 1-26. ISSN 0139-6005. Dostupné také z: <https://www.mvcr.cz/clanek/spravni-pravo-cislo-1-2021.aspx>.

²⁷¹ KALIBOVÁ, Klára. Oběti násilí z nenávisti jako zvlášť zranitelné oběti. In: JELÍNEK, Jiří, GRÍVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, s. 160. ISBN 978-80_87576-39-7.

²⁷² Tamtéž.

(§ 356 tr. z.), může se však jednat i o jiné trestné činy motivované nesnášenlivostí vůči příslušníku některé z uvedených skupin, u nichž takový motiv není znakem základní skutkové podstaty, ale okolností zvláště přitěžující, např. u trestného činu vraždy (§ 140 odst. 1, nebo 2, a 3 písm. g) tr. z.); v úvahu připadají i další trestné činy spáchané z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti, která je obecně přitěžující okolnosti podle § 42 písm. b) tr. z. Obecně lze konstatovat, že trestné činy z nenávisti jsou nejzávažnějším projevem diskriminace a zásadním porušením základních práv.

Ve vztahu k trestným činům z nenávisti je na místě věnovat pozornost objasnění určitých terminologických nepřesností. Pro trestné činy z nenávisti se v České republice často užívá označení extremistické trestné činy. To dle mého názoru může zejména v policejní praxi svádět k tendenci zjišťovat, zda jsou jejich pachatelé extremisté a v případě negativního zjištění vést k rezignaci na dovození trestní odpovědnosti. Ve skutečnosti se projevy z nenávisti liší od extremistických právě tím, že „nemusí být spojeny s některou z protidemokratických, resp. protiústavních ideologií. Osoby, které se jich dopouštějí, nemusejí být nutně členové či příznivci extremistických hnutí. Rovněž u nich absentuje jasné volání po svržení systému pluralitní demokracie a jeho nahrazení systémem totalitním.“²⁷³ K zaměňování pojmů podle mne přispívá rovněž vágnost zažitého termínu a navrhuji, aby původní pojem nenávist byl nahrazen výstižnějším pojmem předsudečná nenávist.

Zvláštní zranitelnost obětí hate crimes vyplývá z jejich relativně neměnných osobních charakteristik, tedy charakteristik, které nejsou individualizované, ale naopak spočívají v objektivních skutečnostech. Tyto znaky se stávají spouštěcím mechanismem nenávistných útoků nezávisle na vůli oběti. Trestné činy z nenávisti jsou nevztahové delikty, kdy je zcela běžné, že oběť s pachatelem se neznají a ta je vybírána náhodně.²⁷⁴ Protože si pachatelé trestných činů z nenávisti vybírají své oběti pro to, kým jsou, má tato skutečnost za následek vyšší

²⁷³ Ministerstvo vnitra. *Zpráva o extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2020* [online]. Odbor bezpečnostní politiky, Ministerstvo vnitra ČR 2021 [cit. 14.2.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>.

²⁷⁴ KALIBOVÁ, Klára. Oběti násilí z nenávisti jako zvláště zranitelné oběti. In: JELÍNEK, Jiří, GRÍVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, s. 160. ISBN 978-80_87576-39-7.

psychickou újmu.²⁷⁵ Nemožnost žádným způsobem předcházet útokům vyvolává u oběti pocit sebenávisti, sebeobviňování a ohrožení při pohybu ve veřejném prostoru.²⁷⁶ Proces viktimizace navíc nenarušuje jen psychické a emoční zdraví bezprostřední oběti, ale má mnohem širší dopady²⁷⁷:

1. na napadenou skupinu (obecný zastrašující efekt na skupinu),
2. na jiné zranitelné skupiny (negativní efekt na skupiny s minoritním statutem, odlišné od napadené skupiny),
3. na společnost jako celek (rozdělení lidí ve společnosti).

Oběti trestných činů z nenávisti útoky oznamují velmi sporadicky. Vysoká míra latence je vysvětlována tak, že pro některé osoby se „mírnější“ předsudečné útoky staly běžnou součástí života.²⁷⁸ Jiným vysvětlením mohou být obavy a pocit viny a hanby, stejně tak nedostatek informací o svých právech a dostupných službách podpory.²⁷⁹

Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 19. 9. 2019, č. j. 6 T 112/2018-156: *Obviněný byl uznán vinným přečiny výtržnictví podle § 358 odst. 1 tr. z. a hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 odst. 1 písm. b) tr. z.. Podle skutkových závěrů soudu prvního stupně se obviněný dopustil uvedených přečinů tím, že dne 13. 3. 2018 kolem 14:00 hod. na chodníku v ul. XY před domem č. p. XY v Obrnicích nejprve přistoupil k P. B., M. S., J. S. a vykřikoval na ně „vy buzeranti černý, co tu děláte, černý svině, zasraní cigáni“, následně k umocnění svých slov vysunul teleskopický obušek, mával s ním ve vzduchu při opakování těchto slov, a udeřil jim poškozeného K. S. do týlní oblasti hlavy vlevo, přičemž tomuto incidentu přihlížel blíže nespecifikovaný počet osob.*

Poslední kategorií, které má být věnována zvláštní pozornost při poskytování práv, pomoci a podpory jsou **oběti trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny** ve smyslu § 107 odst. 1 tr. z.

²⁷⁵ WALACH, Václav a kol. Návrhy policistů na zlepšení postihování trestných činů z nenávisti. *Bezpečnostní teorie a praxe*. č. 1/2021. ISSN 1801-8211.

²⁷⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-86-4.

²⁷⁷ Province of Ontario, Ministry of Attorney General. *Crown Policy Manual. Hate Crime and Discrimination* [online]. 2015 [cit. 14.2.2022]. Dostupné z: <http://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/crim/cpm/2005/HateCrimeDiscrimination.pdf>.

²⁷⁸ KALIBOVÁ, Klára. Oběti násilí z nenávisti jako zvlášť zranitelné oběti. In: JELÍNEK, Jiří, GRIVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, s. 160. ISBN 978-80_87576-39-7.

²⁷⁹ Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA). *Zajištění spravedlnosti pro oběti trestných činů z nenávisti: profesionální pohledy* [online]. 2016 [cit. 15.2.2022]. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-ensuring-justice-hate-crime-victims-summary_cs.pdf.

Nahlédneme-li do Důvodové zprávy k zákonu č. 56/2017 Sb., zařazení oběti organizovaného zločinu do kategorie ZZ OTČ postrádá bližší odůvodnění.

Organizovaná zločinecká skupina je jakousi více formalizovanou a nadřazenou formou organizované skupiny.²⁸⁰ V duchu § 129 tr. z. se za organizovanou zločineckou skupinu označuje společenství nejméně tří trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti. Tato okolnost může být také u některých trestných činů okolností zvláště přitěžující (např. u trestného činu braní rukojmí dle § 174 odst. 2 písm. a) tr. z.) nebo okolností obecně přitěžující dle § 42 písm. o) tr. z..²⁸¹

Organizovaný zločin představuje mimořádná bezpečnostní rizika. Jeho cílem je dosažení maximálního zisku při vynaložení minimálních nákladů, a to zisku nejen materiálního, ale například i ve formě společenského, ekonomického a politického vlivu. Organizovaný zločin 21. století se vyznačuje svou sofistikovaností forem a vysokou mírou konspirativnosti a fluidity (zakořeněnosti v sociální struktuře). V současné době má organizovaný zločin zejména podobu výroby, pašování a distribuce drog, daňových podvodů, útoků na státní majetek, organizování prostituce a obchodu s lidmi, praní špinavých peněz, vydírání, korupce, organizování nelegální migrace, organizovaných krádeží automobilů aj.²⁸² Široké spektrum působností organizovaného zločinu znemožňuje jeho statistickou evidenci. Latence organizovaného zločinu vysoce předčí i nejrafinovanější formy kriminality.²⁸³

Oběti trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny se odlišují v závislosti na podobě organizovaného zločinu. O některých skupinách ZZ OTČ byla řeč již v předchozích kapitolách, proto se k nim není třeba znovu vyjadřovat. Zajímavou skupinu obětí tvoří tzv. oběti dobrovolné, resp. na základě konsensu. Konsensuálními trestnými činy v tomto smyslu jsou pak například neoprávněné provozování hazardní hry (§ 252 tr. z.), organizování

²⁸⁰ Blíže viz např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2014, sp. zn. 3 Tdo 684/2014.

²⁸¹ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 22. ISBN 978-80-7598-109-7.

²⁸² *Co je organizovaný zločin* [online]. Policie ČR [cit. 14.2.2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/co-je-organizovany-zlocin.aspx>.

²⁸³ Blíže viz NOŽINA, Miroslav. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: Themis, 2003. s. 18-19. ISBN 80-7312-018-6.

a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 tr. z.), nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 tr. z.) aj. V této souvislosti vyvstává otázka, zda oběť organizovaného zločinu, která se svou viktimizací (resp. reviktimizací) souhlasí, může být ZZ OTČ. Na místě bude důsledné individuální posouzení každého konkrétního případu.

Zranitelnost těchto osob je dána tím, že oběti organizovaného zločinu jsou do samotného procesu viktimizace zapojovány systematicky, plánovitě a koordinovaně.²⁸⁴ Riziko vzniku sekundární viktimizace je u nich velmi pravděpodobné, často se tak děje formou zastrašování²⁸⁵ nebo vyhrožování odvetou. Stát by měl v rámci svých možností přijmout vhodná opatření s cílem poskytnout pomoc a ochranu obětem, stejně tak zajistit přístup ke kompenzaci a odškodnění.²⁸⁶

Výroční zpráva Národní centrály proti organizovanému zločinu z roku 2020: *Czech casting, obvinění 9 osob – případ „LENS“*. V roce 2020 zahájili detektivové NCOZ trestní stíhání devítičlenné organizované skupiny pro trestné činy obchodování s lidmi, sexuální nátlak a znásilnění. Členové skupiny měli využívat lsti a pod záminkou smyšleného modelingového focení pro ženy starší 18 let, inzerovaného na různých webových stránkách, měli lákat ženy k účasti na castingu. V průběhu fingovaného modelingového castingu, pomocí nátlaku a cílené manipulace, tyto ženy měli přimět k vystoupení v pornografických filmech. Tyto snímky byly následně distribuovány v síti internet prostřednictvím obchodní společnosti, jejímž majitelem byl jeden z obviněných. V rámci probíhajícího trestního řízení bylo ustanoveno několik desítek obětí této trestné činnosti, které měly být tímto způsobem zneužity. V důsledku jednání byly poškozené ženy vystaveny problémům v pracovní a osobní rovině. U mnohých se projevil psychické a zdravotní problémy.

3.5. Pozůstalý jako zvlášť zranitelná oběť

Na závěr připomeňme skutečnost, že i pozůstalí mohou patřit mezi ZZ OTČ. Podle návěti ustanovení § 2 odst. 4 ZoOTČ může být zvlášť zranitelnou obětí osoba,

²⁸⁴ ŠMÍD, Tomáš a Petr KUPKA. *Český organizovaný zločin: Od vyděračů ke korupčním sítím*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, 348 s. ISBN 978-80-210-5618-3.

²⁸⁵ Je prokázáno, že efektivita zastrašování stoupá, pokud se jedná o zastrašování teroristickou skupinou nebo skupinou organizovaného zločinu. z *Recommendation R (2005) 09 on the protection of witnesses and collaborators of justice, Explanatory memorandum* [online]. § 23 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec%202005_9.pdf.

²⁸⁶ *Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2000* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=139719>.

kteřá splňuje požadavky podle odstavce 2 (přímá oběť) nebo odstavce 3 (nepřímá oběť). Z logiky věci může být pozůstalý klasifikován jako ZZ OTČ pouze podle písmene a) nebo b), neboť pouze zde není vazba na konkrétní trestnou činnost a zvláštní zranitelnost se odvíjí výhradně od objektivních a subjektivních poměrů nepřímé oběti (věk, zdravotní postižení, plné a účelné uplatnění ve společnosti).²⁸⁷

Lze tedy shrnout, že dítě nebo (za splnění dalších podmínek) osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením tak nemusí vystupovat jen z pozice přímé oběti, ale může být nechtě postavena do role oběti nepřímé, tedy osoby pozůstalé po oběti trestného činu a tím pádem ZZ OTČ podle § 2 odst. 3 ZoOTČ ve spojení s § 2 odst. 4 písm. a) nebo b) ZoOTČ.

Zde se hodí zmínit nález Ústavního soudu z roku 2014, který souvisí s níže popsaným skutkem: „Vražda matky nezletilých dětí je vždy jednáním, které má zásadní dopad do rodinných poměrů a zejména představuje intenzivní zásah do duševního vývoje dětí, nejen pro svoji protispolečenskou povahu, ale též pro nevratnost a nenapravitelnost. Okolnost, že otec se nedopustil přímého zásahu proti dětem, je nerozhodná a v přezkoumávané věci je intenzita tohoto zásahu navíc zesilována způsobem provedení trestného činu vraždy, jenž trestní soud hodnotil jako mimořádně zákeřný. Nejde o jednorázový zásah, ale zásah trvajícím a nenapravitelným, přičemž jeho působení na děti může být usměrněno jen terapeuticky v přijatelném rodinném okruhu, jehož součástí však nebude ten, který celou situaci způsobil. Stěžovatelem vyžadovaný výslech dětí, předpokládající fyzickou přítomnost před soudem, je s ohledem na jejich věk, vyspělost a riziko pro duševní zdraví a následný vývoj nepřijatelný. Ačkoli je takový výslech mnohdy důležitou součástí zjišťování podkladů pro spravedlivé rozhodnutí a je i právem dítěte, nemůže a nesmí představovat absolutní povinnost, ale naopak musí být předmětem pečlivého posouzení, v závislosti na požadavcích, spojených s nejvlastnějším zájmem dítěte v každém konkrétním případě.“²⁸⁸

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci ze dne 13. 1. 2010, č. j. 28 T 17/2009-523: *Obžalovaný Mgr. L. V. byl uznán vinným trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1 tr.z., jehož se měl dopustit tím, že dne 4.6.2009 v odpoledních hodinách v rodinném domě v N. n. H., v koupelně, v úmyslu usmrtit*

²⁸⁷ *Identifikace obětí trestných činů*. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

²⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2014, sp. zn. I ÚS 2643/13.

svou manželku S. V., vystřelil na hlavu poškozené z nelegálně držené jednoranové terčové pistole zn. ZB model CHAMPION ráže 22 LONG RIFLE s integrovaným tlumičem hluku, nabité nábojem ráže 22 LONG RIFLE a poškozenou zasáhl do oblasti hlavy a způsobil jí tak zástřel hlavy, kdy vstřel byl lokalizován v zadní části levé spánkové krajiny a pokračoval střelným kanálem probíhajícím kůží a podkožím levé spánkové krajiny, dolní částí levé kosti temenní, tvrdou a měkkými plenami mozkovými v oblasti levého spánkového laloku mozku, levým spánkovým a temenním lalokem, středovými jádry, pravým temenním lalokem mozku a měkkými a tvrdou plenu mozkovou v oblasti pravého temenního laloku, kdy poškozená utrpěla ložiskové zhmoždění mozkového kmene, zlomeniny předních a středních jam spodiny lebni; krevní výrony pod tvrdou plenu mozkovou na horní a boční ploše pravé mozkové polokoule, horní ploše levého temenního laloku, zevní ploše levého spánkového laloku mozku, v předních a středních jamách spodiny lebni; krevní výrony do měkkých plen mozkových na spodní ploše čelních laloků, spodní a zevní ploše levého spánkového laloku, horní ploše pravého temenního laloku mozku a další zranění, kterým na místě podlehla, kdy bezprostřední příčinou smrti poškozené bylo zhmoždění mozku a mozkového kmene při střelném poranění hlavy... Poškozenou byla bezbranná žena, manželka obžalovaného a matka jeho nezletilých dětí.

4. Specifická práva zvlášt' zranitelných obětí

Kromě práv, které připisují zákony²⁸⁹ všem obětem trestných činů, mají ZZ OTČ určitá speciální práva, která mají zajistit minimalizaci sekundární viktimizace. Především se jedná o právo na²⁹⁰:

- bezplatnou odbornou pomoc (§ 5 odst. 1 ZoOTČ),
- zesílenou ochranu před druhotnou újmou (§ 17 až 22 ZoOTČ),
- zabránění jejího kontaktu s pachatelem (§ 17 odst. 2 ZoOTČ),
- výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví (§ 19 odst. 1 ZoOTČ),
- tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví (§ 19 odst. 2 ZoOTČ),
- provádění výslechu obzvláště citlivě (§ 20 odst. 1 ZoOTČ),
- provádění výslechu vyškolenou osobou v přípravném řízení (§ 20 odst. 2 ZoOTČ),
- omezení opakování výslechu a v případě opakování pak výslech stejnou osobou (§ 20 odst. 3 ZoOTČ),
- zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu s pachatelem (§ 20 odst. 4 ZoOTČ),
- právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně (§ 51a tr. ř.).

Aby ZZ OTČ mohla o své zákonem garantované právo požádat, logicky o něm musí být nejprve poučena. Jako první se ve většině případů v praxi dostává do kontaktu s obětí policejní orgán. První kontakt obsahuje například ústní oznámení na služebně, následný výslech či sepsání trestního oznámení, poté další úkony až do doby, kdy oběť odchází. Při prvotním kontaktu není vhodné oběť hned zahltit kvantem všech podrobných informací zejména za situace, pokud se nachází ve fyzickém, psychickém či emočním rozpoložení. Informace jsou podány až tehdy, kdy je oběť schopna vnímat a chápat smysl předávaných informací.²⁹¹ Za tímto účelem byl v evidenci trestního řízení (ETŘ) vytvořen formulář Základní informace

²⁸⁹ Zákon o obětech trestných činů, trestní zákoník, trestní řád a zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

²⁹⁰ GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. s. 18-31. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-793-4.

²⁹¹ *Zákon o obětech trestných činů - metodika – aktualizovaná verze*. In: Intranet Policie ČR.

pro oběť trestného činu²⁹² (dále jen „předtisk“).²⁹³ Na intranetu Policejního prezidia ČR lze dohledat poučení oběti rovněž v jazyce anglickém, francouzském, německém, polském, rumunském, ruském nebo vietnamském.

V úvodní fázi policista oběti podle předtisku „ústně“ podá pouze základní, nejdůležitější informace, které zákon o obětech trestných činů zakotvuje v § 8 odst. 1 pod písm. a) až d). Policejní orgán je podle dotčených ustanovení zákona povinen oběť informovat i bez žádosti o tom, u kterého konkrétního orgánu může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a předá oběti kontakt na tento orgán (zpravidla se jedná o policejní orgán pro ni nejvhodněji dostupný). Dále ji informuje, na které subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů se může obrátit s žádostí o odbornou pomoc a za jakých podmínek má právo na poskytnutí bezplatné odborné pomoci, a předá oběti kontakty na tyto subjekty (na kteroukoliv pomáhající organizaci v daném regionu). Kontakt doplní odkazem na stránky www.justice.cz (též je vhodné oběť odkázat na stránky www.policie/obeti.cz). Za předpokladu, že oběť nemá přístup k internetu, předá ji kontakty vždy v tištěné podobě, podle místa bydliště nebo zaměstnání. Nakonec ji poučí, za jakých podmínek má právo na přijetí opatření k zajištění bezpečí podle jiného právního předpisu (§ 14 ZoOTČ) a u kterého konkrétního orgánu (pokud lze již stanovit věcnou a místní příslušnost) získá další informace o věci, ve které se stala obětí trestného činu, tzn. který policejní orgán povede vyšetřování. V případě zvláště zranitelné oběti-dítěte policejní orgán poučí vždy zákonného zástupce dítěte nebo opatrovníka, v případě rozhodnutí soudu pěstouna, neboť způsobilost dítěte k právním úkonům je omezena. Dítě poučí se zřetelem k jeho vyspělosti. V případě osoby pozůstalé po oběti policejní orgán tuto poučí, jakmile se s ní dostane do prvního kontaktu (policejní orgán nemá povinnost osoby pozůstalé po oběti vyhledávat). Pokud oběť není schopna vnímat nebo chápat smysl informací (např. je hospitalizována), učiní se záznam o tom, že nebyly předány základní informace a z jakého důvodu (jedná se o informaci významnou pro zpracovatele trestního spisu).²⁹⁴ Policejní orgán

²⁹² Viz příloha 2.

²⁹³ Z dalších formulářů systému evidence trestního řízení (ETR) svým obsahem významných pro ZZ OTČ jsou poučení „Peněžitá pomoc obětem trestných činů ze strany státu podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů“ a poučení poškozeného podle zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, které je součástí např. „Poučení poškozeného fyzické osoby a oběti v trestním řízení“.

²⁹⁴ *Zákon o obětech trestných činů - metodika – aktualizovaná verze*. In: Intranet Policie ČR.

si musí nechat stvrdit podpisem oběti potvrzení o poskytnutí informací. Ono potvrzení založí do spisového materiálu vedeného k dané trestní věci kvůli následné přezkoumatelnosti jeho postupu buďto nadřízeným orgánem či dozorovým státním zástupcem.²⁹⁵

V druhé fázi si oběť z předaného předtisku přečte (nebo jsou jí přečteny) další z povinně poskytovaných informací, které zákon o obětech trestných činů vypočítává v § 8 odst. 1 pod písm. e) až l). Pokud o to oběť požádá, budou její dotazy ústně vysvětleny.

Orgány činné v trestním řízení při poskytování informací přistupují k oběti zdvořile a šetrně a podle možností se jí snaží vyjít vstříc. Berou ohled na její věk, zdravotní stav včetně psychického stavu, její rozumovou vyspělost a kulturní identitu tak, aby nepřispívaly k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě (§ 3 odst. 2 ZoOTČ). Současně oběť informují způsobem uvedeným v § 13 ZoOTČ (ustanovení rozvádí zásadu zvláštního přístupu k oběti ve smyslu § 3 odst. 2 a 4 ZoOTČ). Oběti, která neovládá český jazyk, se informace podle § 8 odst. 1 a 3, § 9, § 10, § 11 odst. 1, 3 a 6 ZoOTČ poskytnou v jazyce, o němž oběť prohlásí, že mu rozumí, nebo v úředním jazyce státu, jehož je občanem, je-li to možné (§ 12 ZoOTČ). Podle § 16 ZoOTČ (§ 55 odst. 1 písm. c) tr. ř.) oběť, její zmocněnec, zákonný zástupce, opatrovník nebo důvěrník může požádat, aby údaje o bydlišti a doručovací adrese oběti, zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka nebo důvěrníka, údaje o jejich místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání, a o jejich osobních, rodinných a majetkových poměrech byly vedeny tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze OČTŘ a úředníci Probační a mediační služby činní v dané věci.

4.1. Právo na bezplatnou odbornou pomoc

Na rozdíl od zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem, který upravoval výhradně finanční pomoc obětem trestných činů, si zákon o obětech trestných činů klade za cíl poskytnout obětem především bezplatnou odbornou psychologickou,

²⁹⁵ SEDLÁČKOVÁ, Jolana. Praktická kazuistika informací poskytovaných obětem v trestním řízení. In: KUČHTA, Josef, HRUŠÁKOVÁ, Milana a JIŘÍ VALDHANS. *Postavení poškozeného a oběti v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. s. 168-176. ISBN 978-80-210-6810-0.

terapeutickou, sociální a právní pomoc. Poskytnutí případného peněžitého plnění má účel pouze sekundární.²⁹⁶

Pojem odborné pomoci, podmínky pro její poskytování a dobu, po kterou oběti mají právo na odbornou pomoc vysvětluje § 4 ZoOTČ. Podle tohoto ustanovení se odbornou pomocí rozumí psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací (tj. informací o právní úpravě) nebo restorativní programy. Důvodová zpráva ZoOTČ vysvětluje, že první dva druhy pomoci jsou poskytovány podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách registrovanými subjekty, poskytování právní pomoci reglementuje především zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii a zbývající druhy pomoci upravuje zákon o obětech trestných činů.

Počátek poskytování odborné pomoci není přesně stanoven (může se jednat o dobu před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po jeho skončení). Odborná pomoc je poskytována do doby, dokud to vyžaduje její účel. To, že poskytování pomoci není navázáno na zahájení a konec trestního řízení, má dle mého názoru svůj význam. Může trvat roky, než se oběti vyrovnají s následky trestného činu na psychice i v běžném životě.

Povinnost poskytnout obětem odbornou pomoc²⁹⁷ mají subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů (dále už jen „subjekty zapsané v Registru“) (§ 48 odst. 1 ZoOTČ). Jak vykládá Gřivna, povinnost poskytovat odbornou pomoc mají všechny registrované subjekty, bez ohledu na to, zdali se zapisují dobrovolně na základě žádosti (subjekty podle § 39 odst. 2 a advokáti podle § 47), nebo je jejich zápis povinný (akreditované subjekty podle § 39 odst. 1 a střediska Probační a mediační služby). Registr vede Ministerstvo spravedlnosti v elektronické podobě a je přístupný na stránkách www.justice.cz.²⁹⁸

²⁹⁶ KOZÁK, Vítězslav. Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue*. č. 9/2015. s. 20f. ISSN 1213-5313.

²⁹⁷ S platností od 27.05.2022 umožňuje zákon o obětech trestných činů poskytovat odbornou pomoc také dotčeným osobám blízkým, kteří tuto pomoc potřebují (zejména půjde o služby psychologického a sociálního poradenství) a dále dotčeným právníckým osobám, na kterých byl spáchán trestný čin na základě zneužití údajů umožňujících jejich identifikaci (zejména půjde o právní informace a právní pomoc zaměřenou na zneužití údajů umožňujících identifikaci právnícké osoby, včetně ochrany jejího názvu a pověsti).

²⁹⁸ GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 229. ISBN 978-80-7400-793-4.

Povinnost poskytovat odbornou pomoc není bezbřehá, ale je omezována jednak zapsaným rozsahem, jednak zákonnými podmínkami.²⁹⁹

Ve vztahu k ZZ OTČ je významný § 5 odst. 1 ZoOTČ, který specifikuje, kdy je třeba poskytnout odbornou pomoc bezplatně. Z ustanovení lze vyvodit až čtyři základní podmínky pro poskytnutí bezplatné pomoci.

První podmínkou je bezodkladnost poskytnutí pomoci.

Druhou podmínkou je podání žádosti zvláště zranitelnou obětí. Je jen na vůli oběti, zda chce služby využít. Žádost oběti nemusí mít písemnou podobu, může být i neformální.

Třetí podmínkou je skutečná potřeba pomoci. Podle Důvodové zprávy ZoOTČ se skutečnou potřebou pomoci nemíní nedostatečné sociální a majetkové poměry, ale potřeba pomoci jako takové. Je přitom na subjektu zapsaném v Registru, aby posoudil, zdali oběť pomoc skutečně potřebuje. Subjekt zapsaný v Registru při svém rozhodování vychází ze základních zásad stanovených v § 3 odst. 1 ZoOTČ. Bude-li pomoc odepřena, může se odmítnutá osoba obrátit se stížností na postup akreditovaných subjektů na Ministerstvo spravedlnosti podle § 45 odst. 4 ZoOTČ.

Čtvrtou a poslední podmínkou je, že oběť patří mezi zákonem typově vymezené oběti – okruh obětí byl zákonem stanoven tak, aby zahrnoval všechny ZZ OTČ. Jedinou výjimku představují oběti trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 tr. z.). Důvodová zpráva ZoOTČ objasňuje, že „v těchto případech, byť jde o děti, vzniká především následek v podobě neplacení výživného. Statisticky se přitom jedná o jeden z nejčastěji stíhaných trestných činů. To by mohlo neúměrně zatížit jak povinné subjekty, tak i stát, který poskytuje dotace akreditovaným subjektům. Pokud by však činem vzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek, má i taková oběť právo na bezplatnou pomoc.“

V odstavci druhém se výslovně uvádí, že odstavec první představuje pouze minimální rozsah bezplatně poskytovaných služeb pro oběti trestných činů.³⁰⁰ Poskytnutí bezplatné pomoci není omezené pouze na okruh žadatelů z řad obětí zvláště zranitelných a subjekty zapsané v Registru mají možnost poskytovat

²⁹⁹ GRÍVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 41. ISBN 978-80-7400-793-4.

³⁰⁰ Tamtéž. s. 46.

bezplatnou odbornou pomoc širšímu okruhu žadatelů, případně ve větším rozsahu.³⁰¹

Troufám si říci, že ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi EU byl český zákonodárce velmi přející, když vytyčoval podmínky poskytování bezplatné odborné pomoci zvláště zranitelným obětem. Dejme tomu v Rumunsku³⁰² je bezplatná psychologická pomoc poskytována na žádost a obětem vybraných trestných činů pouze po dobu tří měsíců (u dětí mladších 18 let po dobu šesti měsíců). Zatímco bezplatná pomoc právní je poskytována na žádost a obětem vybraných trestných činů, jejichž průměrný rodinný měsíční příjem přepočtený na osobu nepřesahuje určitou částku odvíjející se od výše minimální mzdy v daném roce. Další podmínkou poskytnutí této pomoci je, že oběť útok oznámila OČTŘ do 60 dnů od jeho spáchání.³⁰³

Na závěr si dovoluji apelovat na OČTŘ, aby kladly důraz na dostatečnou informovanost ZZ OTČ o bezplatnosti této služby. Kriminologický výzkum z roku 2018 přinesl poněkud zarážející zjištění, když mezi nejčastěji uvedené důvody pro nevyhledání odborné pomoci u obětí závažnějších trestných činů patřilo i „nemůžu si to finančně dovolit“. Tuto odpověď například uvedlo 9 % z dotázaných obětí sexuálního napadení.³⁰⁴

4.2. Právo na ochranu před druhotnou újmou

Právo na ochranu před druhotnou újmou je v zákoně o obětech trestných činů upraveno v § 17 až § 22 a vychází ze zásady stanovené v § 3 odst. 2 ZoOTČ, která vyzývá k šetrnému zacházení s oběťmi takovým způsobem, aby byla minimalizována případná další újma (sekundární viktimizace či reviktimizace oběti) (viz kapitola 1.1. a 1.3.1.). Oběť trestného činu může využít několika opatření

³⁰¹ Např. ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. s. 44. ISBN 978-80-7338-174-5

³⁰² V Rumunsku je pomoc obětem trestných činů upravena zákonem č. 211/2004, o některých opatřeních na ochranu obětí trestných činů.

³⁰³ TETAUROVÁ, Eva. *Pomoc státu obětem trestných činů ve vybraných státech*. Informační studie [online]. Parlamentní institut, 2011 [cit. 17.5.2022]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=74791>.

³⁰⁴ ROUBALOVÁ, Michaela, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana, PEŠKOVÁ, Martina a Jakub HOLAS. Péče o oběti trestných činů – dílčí výsledky z výzkumu obětí. *Trestněprávní revue*. č. 7-8/2018. s. 185. ISSN 1213-5313.

k prevenci druhotné újmy. Zvláště zranitelným obětem je poskytnut vyšší standard práv, který by měl reflektovat jejich vulnerabilitu.

Prvním z nich je **právo na zabránění kontaktu** mezi obětí³⁰⁵ a osobou, která se údajně dopustila trestného činu na oběti (§ 17 ZoOTČ). Tímto způsobem se má předejít též stresování oběti, které může mít vliv na její schopnost vypovídat nebo uplatňovat svá práva. Opatření tedy napomáhá k naplnění účelu trestního řízení.³⁰⁶

Kontaktem je zde míněn fyzický kontakt (bezprostřední vizuální kontakt), užití například videokonferenčního zařízení nebo jednostranně propustného zrcadla tak není vyloučeno. Zákon chrání oběť před osobou, kterou označí za pachatele (to platí do začátku trestního řízení), která je podezřelá ze spáchání trestného činu (též ve smyslu § 63 odst. 2 zákona o policii) a osobou, proti níž se trestní řízení vede (v souladu s naukou trestního řádu).³⁰⁷ Oběť se může ochrany dovolávat v kterémkoliv stadiu trestního řízení, popřípadě i před jeho zahájením (např. v souvislosti s podáním vysvětlení podle § 61 zákona o policii). Požádat o zabránění kontaktu může kterákoliv oběť. Forma žádosti není zákonem stanovena a lze ji učinit i ústně. Jde-li však o oběť zvláště zranitelnou, je povinností příslušných orgánů žádosti bez dalšího vyhovět. Nelze-li této žádosti vyhovět, protože to vylučuje povaha prováděného úkonu (např. při konfrontaci podle § 104a tr. ř.), jsou příslušné orgány povinny učinit vhodná opatření, aby se oběť nedostala do kontaktu s osobou, která se vůči ní údajně dopustila trestného činu (§ 17 odst. 2 ZoOTČ). Takovým opatřením může být například zajištění odděleného čekacího prostoru, možnosti odděleného vstupu pro příchod a odchod oběti z budovy atd.

Podle Kandové s Čepem zákon postupuje nanejvýše vstřícně, když „při realizaci tohoto práva oběti ponechává na ní, aby určila osobu, z níž má obavu a kontaktu s níž se chce vyhnout. Tím poskytuje orgánům činným v trestním řízení cenné poznatky v tom směru, že oběť takto může skutečného pachatele pomoci odhalit. Na druhou stranu existuje riziko, že osoba, které náleží postavení oběti (ano, oběť domnělá) může takovýmto způsobem atakovat postup orgánů činných v trestním řízení, když například tohoto práva nevyužije s úmyslem bránit

³⁰⁵ Zákonem č. 56/2017 Sb. došlo k rozšíření práva i na osoby blízké oběti.

³⁰⁶ GRÍVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 116. ISBN 978-80-7400-793-4.

³⁰⁷ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 106. ISBN 978-80-7502-016-1.

skutečného pachatele, popřípadě za pachatele označí jinou osobu, než která je ,v hledáčku‘ orgánů činných v trestním řízení.“³⁰⁸

Na další potenciaální problém upozorňují Jelínek s Pelcem. Ten může vyvstat, když práva na zabránění kontaktu s pachatelem využije dítě (vždy bez dalšího ZZ OTČ), které se stalo obětí bagatelního trestného činu spáchaného osobou mladistvou. V takovém případě dle jejich názoru může hrozit nedůvodné omezení práva na obhajobu.³⁰⁹

Snahou OČTŘ by mělo být dosažení co nejobjektivnějšího a nejúplnějšího výsledku. Ustanovení § 19 a 20 ZoOTČ proto obsahují speciální pravidla pro podání vysvětlení a výsledků ZZ OTČ. Požádá-li oběť o využití některého z těchto opatření, musí OČTŘ takové žádosti vyhovět, ledaže to vylučuje povaha prováděného úkonu nebo překážka vyhovění spočívá v objektivních skutečnostech.

Ustanovení § 19 upravuje **právo oběti být vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví**. Tedy takového pohlaví, které si sama zvolí. Na rozdíl od čl. 23 odst. 2 písm. d) Směrnice o minimálních pravidlech zákon zohledňuje skutečnost, že oběti může být v konkrétním případě (zpravidla u sexuálních trestných činů) výsledkem osobou opačného/stejného pohlaví přinejmenším nepřijemný.³¹⁰ Právo na volbu pohlaví vyslychajícího je omezeno jen na fázi před a do konce přípravného řízení (případná aplikace práva v řízení před soudem by odporovala ústavně garantované zásadě zákonného soudce promítnuté do ustanovení tr. ř. o místní, věcné a funkční příslušnosti a rozvrhu práce každého soudu stanoveného pro příslušný kalendářní rok).³¹¹ Jelínek s Gřivnou se ve svých publikacích neshodnou, jestli právo oběti náleží, pokud výsledek provádí státní zástupce.³¹² Žádost oběti o takovýto postup může mít i neformální podobu. Podle věty druhé odstavce prvního je žádosti zvláště zranitelné oběti nutné vyhovět, nebrání-li tomu důležité důvody (např. neodkladné provedení daného úkonu,

³⁰⁸ KANDOVÁ, Katarína a David ČEP. Recentní otázky postavení obětí trestných činů v českém trestním řízení. In: *Ústavnoprávné, zákonné a kriminologické atribúty o obetiach trestných činov*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018. Bratislava: Bratislava Legal Forum, 2018. s. 41. ISBN 978-80-7160-474-7.

³⁰⁹ JELÍNEK, Jiří a Vladimír PELC. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*. č. 11/2015. s. 9. ISSN 1210-6348.

³¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 111. ISBN 978-80-7502-016-1.

³¹¹ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 168-170. ISBN 978-80-7598-109-7.

³¹² Blíže viz tamtéž a GŘIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 121. ISBN 978-80-7400-793-4.

kdy vyslychající požadovaného pohlaví není dosažitelný). Důvody, které vedly k zamítnutí žádosti je nutno zaznamenat do protokolu o úkonu (popř. do úředního záznamu) pro případ, že bude později třeba posoudit eventuální stížnost na nesprávný postup.

Zvlášt' zranitelná oběť má navíc podle odstavce druhého **právo zvolit si tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví**. Na rozdíl od prvního odstavce není toto právo oběti vázáno na přípravné řízení a oběť může libovolnou formou požádat o tlumočnicka vybraného pohlaví v jakémkoli stádiu trestního řízení. Orgán činný v trestním řízení žádosti vyhoví, ledaže nelze provedení úkonu odložit nebo tlumočnicka požadovaného pohlaví zajistit.

Ustanovení odstavců prvního a druhého se obdobně užití i pro podání vysvětlení podle jiného právního předpisu (např. zákona o policii).

Ustanovení § 20 upravuje odchylky pro podání vysvětlení a výslech zvlášt' zranitelných obětí. Speciální pravidla jsou obsažena i v jiných ustanoveních zákona o obětech trestných činů (např. § 17 odst. 2 nebo § 19 odst. 2 ZoOTČ). Výslech ZZ OTČ je založen na několika základních pravidlech. Tato pravidla jsou rozvedením obecných zásad zacházení s oběti trestných činů vyjádřených v § 3 odst. 2.³¹³

První pravidlo se domáhá **individuálního přístupu k oběti**. V odstavci prvním se akcentuje povinnost OČTŘ vyslychat ZZ OTČ obzvlášt' citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, které v daném případě činí oběť zvlášt' zranitelnou (viz kapitola 2.3.).

Druhé pravidlo říká, že pokud je to možné, **výslech ZZ OTČ v přípravném řízení provádí osoba k tomu vyškolená** (věta první odstavce druhý). Pravidlo je konkrétním projevem implementace odstavce 61 preambule a článku 25 Směrnice o minimálních pravidlech, která zdůrazňuje potřebu absolvovat zvláštní odbornou přípravu se zaměřením na individuální posuzování směřující ke zjištění zvláštních potřeb obětí z hlediska ochrany a k určení, zda tyto oběti potřebují zvláštní ochranná opatření. Podle znění předmětné směrnice je odbornou přípravu třeba podporovat v případě OČTŘ, advokátů, ale také odborníků, kteří poskytují služby podpory pro oběti nebo služby restorativní justice. Absolventi odborné přípravy by měli být

³¹³ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 173. ISBN 978-80-7598-109-7.

schopni rozpoznat oběti a jejich potřeby a zacházet s nimi s respektem, citlivě, profesionálně a bez diskriminace.

Nezpochybnitelným faktem ovšem zůstává, že proškolit všechny osoby je nejen nereálné, ale zejména kontraproduktivní.³¹⁴ V praxi tedy bude provedení výsledku ZZ OTČ specialistou vždy narážet na personální možnosti orgánu zajišťujícího realizaci tohoto úkonu (policejní orgán či státní zástupce). Takže pokud nebude možné výsledek ZZ OTČ odložit na pozdější dobu, kdy by mohl být proveden k tomu vyškolenou osobou, bude tento proveden, aniž by se jednalo o jakoukoli procesní vadu, osobou odborně nevyškolenou.³¹⁵

Přísnější je zákon v případě výsledku dětí. Podle věty druhé odstavce druhého „Je-li obětí dítě, výsledek v přípravném řízení provádí vždy osoba k tomu vyškolená s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit“.

Má-li dítě současně postavení svědka, podle ustanovení § 102 odst. 1 tr. ř. se k výsledku přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výsledku a stupeň duševního vývoje vyslychané osoby přispěla k správnému vedení výsledku (zpravidla dětský psycholog, dříve výslovně pedagog). Může-li to přispět k správnému provedení výsledku, mohou být přibráni i rodiče. Výsledek osoby mladší než osmnáct let je třeba provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výsledek v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat. Popsaný postup se neuplatní paušálně, nýbrž jen tehdy, je-li osoba vyslychána o „traumatizujících okolnostech“, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku této osoby mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj. Například výsledek na téma odcizení koloběžky před školní budovou patrně žádné trauma v dítěti nevyvolá. Zda se jedná o takovou situaci, záleží na posouzení OČTŘ. Jinak by se i na výsledek osoby mladší osmnáct let použila obecná ustanovení o výsledku svědka.³¹⁶

³¹⁴ Např. podle pokynu policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí se specialistou rozumí příslušník policie, který má zvláštní průpravu pro zacházení s dětmi, plní úkoly dle tohoto pokynu a je zařazen na odboru/oddělení obecné kriminality, popř. jiném pracovišti, kde se vede trestní řízení, je-li to účelné.

³¹⁵ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 174_175. ISBN 978-80-7598-109-7.

³¹⁶ ŠIMÁK, Martin. Ochrana práv dětí v trestním řízení. *Prevence úrazů, otrav a násilí* [online]. 2/2006, s. 141-140 [cit. 18.5.2022]. ISSN 1804-7858. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/clanky/2~2006/140-ochrana-prav-deti-v-trestnim-rizeni>.

Podle ustanovení § 102 odst. 2 tr. ř. je opětovný výslech osoby mladší 18 let možný jen v nutných případech.

Pověřování specialistů, zásady provádění výslechů a dalších úkonů trestního řízení s dětmi dále rozvíjejí interní akty řízení. Jde například o pokyn policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí nebo pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce poř. č. 3/2000, jímž se upravuje způsob zřizování a obsazování specializací u státních zastupitelství.

Zákonem č. 56/2017 bylo přidáno pravidlo, že se výslech provádí v prostorách pro tento účel upravených či přizpůsobených, je-li to možné (§ 20 odst. 2 ZoOTČ). Za takové prostory lze považovat speciální výslechové místnosti pro výslechy dětských obětí trestných činů, popř. výslechy dospělých obětí trestných činů zahrnujících násilí nebo trestných činů proti důstojnosti v sexuální oblasti.³¹⁷ Tím došlo k důslednému provedení požadavku z čl. 23 odst. 2 písm. a) Směrnice o minimálních pravidlech. První speciální výslechová místnost pro práci s dětskými svědky a oběťmi trestné činnosti byla zřízena v roce 2006 v Ostravě. K 22. březnu 2021 využívala policie již 74 takovýchto specializovaných výslechových místností, a to ve všech krajích České republiky.

Odstavec třetí zavádí pravidlo jediného výslechu, podle kterého se **výslech provádí tak, aby nemusel být později opakován**. Každé opakování výpovědi může oběti přinášet další prohlubování viktimizace, jakož i přivodit újmu sekundární. Nelze-li pravidlo dodržet a výslech má být zopakován, či doplněn před stejným orgánem,³¹⁸ pak vyslýchá oběť zpravidla stejná osoba, nebrání-li tomu důležité důvody. Důležitými důvody budou třeba překážky v práci na straně vyslýchajícího (např. nemoc, mateřská či rodičovská dovolená) nebo to, že vyslýchající již u příslušného orgánu nepůsobí.³¹⁹

Poslední pravidlo říká, že na žádost oběti se při výslechu učiní, nebrání-li tomu závažné důvody, taková **opatření, aby oběť neměla bezprostřední vizuální kontakt s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu nebo s osobou,**

³¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony [online]. Beck-online [cit. 15.2.2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge3v6njw15shu>.

³¹⁸ Za řízení před stejným orgánem lze považovat i řízení po vrácení věci.

³¹⁹ GRIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 126. ISBN 978-80-7400-793-4.

proti níž se trestní řízení vede, zejména za využití audiovizuální techniky. Zároveň je třeba zajistit, aby nebylo porušeno právo na obhajobu (§ 20 odst. 4 ZoOTČ). Toto pravidlo na první pohled připomíná právo dle § 17 ZoOTČ. Liší se ale formulací, je blíže specifikované a rozsahem zúžené (vztahuje se pouze na výslech či podání vysvětlení ZZ OTČ, nikoli na všechny její úkony). Cílem odstavce čtvrtého není jen zabránit sekundární viktimizaci, nýbrž i získat co nejobektivnější výpověď oběti o trestném činu a osobě pachatele.³²⁰ K tomu má přispět právě zamezení přímého vizuálního kontaktu, tedy kontaktu, ve kterém by došlo k bezprostřední oboustranné možnosti oběti a pachatele pozorovat se navzájem. Naopak zprostředkovaný kontakt, dejme tomu prostřednictvím videokonferenčního zařízení, možný je.³²¹ Jelínek má za to, že pokud oběť výslovně neprojeví své přání a z jejích dalších projevů není jednoznačně možné odvodit její vůli, musí se příslušný orgán zvlášť zranitelné oběti dotázat, zda chce své právo uplatnit, byť by se v takovém případě jednalo o opakované poučení oběti o jejích právech.³²² Nepřeje-li si oběť bezprostřední vizuální kontakt, učiní se potřebná opatření. Zákon demonstrativně uvádí využití audiovizuální techniky. Takové opatření nejméně narušuje právo na obhajobu, neboť obviněný (jeho obhájce) může na obrazovce sledovat chování a reakce oběti v postavení svědka, což má význam pro posouzení její věrohodnosti.³²³ Pořízený audiovizuální záznam může navíc posloužit soudu k posouzení věrohodnosti a pravdivosti výpovědi svědka v dalších fázích trestního řízení, resp. přehráním takového záznamu lze za podmínek § 211 tr. ř., tedy zpravidla za souhlasu procesních stran, nahradit osobní výslech poškozeného v řízení před soudem a tím i přispět k možné eliminaci zhoršení jeho zdravotního, zejména psychického stavu v souvislosti s podrobným znovuoživováním prožité viktimizace.³²⁴

³²⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 114. ISBN 978-80-7502-016-1.

³²¹ GRÍVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 126. ISBN 978-80-7400-793-4.

³²² JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. s. 114. ISBN 978-80-7502-016-1.

³²³ Srov. čl. 6 odst. 3 písm. d) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>.

³²⁴ DURDÍK, Tomáš. *Vybraná práva poškozených a obětí trestných činů v trestním řízení* [online]. Justičná akadémia Slovenskej republiky [cit. 18.5.2022]. Dostupné z: https://ja-sr.sk/files/14%20Durd%20ADk_Vybran%C3%A1%20pr%C3%A1va%20po%C5%A1kozen%C3%BDch%20a%20ob%C4%9Bt%C3%AD%20v%20T%C5%98%20-%20%C4%8D%C3%A1nek%20pro%20osborn%C3%ADk%20JA.pdf.

Velmi nestandardní situaci popsala Hrdá: Poškozená, invalidní důchodkyně, která se stala obětí domácího násilí ze strany svého partnera, byla nejdříve v přípravném řízení citlivě vyslechnuta na kameru v přítomnosti obhájce obviněného. Navzdory podrobné výpovědi byla v hlavním líčení předvolána. Její žádost o neopakování svého výslechu s poukazem na § 20 odst. 3 ZoOTČ, kterou doložila zprávou svého ošetřujícího psychiatra a psychologa, jenž nedoporučil opakovaný výslech poškozené, neboť se obával její retraumatizace, byla odmítnuta. Poškozené byl soudem toliko povolen oddělený výslech, nicméně v důsledku chybných postupů justiční strážce se poškozená nedopatřením na chodbě soudu střetla s obžalovaným. Toto setkání s ní natolik otrásl, že se opakovaně pozvracela, nebyla schopna ze sebe vypravit delší větu, opakovaně propukala v neutěšitelný pláč a stále se jí zvedal žaludek. Senát okresního soudu i obhájce obžalovaného však i za této situace trvali na dokončení jejího výslechu. Nakonec se poškozenou podařilo po četných přestávkách vyslechnout tak, že předseda senátu upustil od svého požadavku na to, aby poškozená vedla monolog, ale pokládal jí dotazy. V tomto případě nebyl zajištěn přenos obrazu do jednací síně, poškozená telefonovala s předsedou senátu přes telefonní sluchátko vnitřní linky soudu. Senát tak neměl možnost vidět zubožený stav poškozené, v němž se tato rozhodně neocitla svou vinou, a v průběhu řízení stav poškozené komentoval se značnou nedůvěrou. Zážitek z výslechu před soudem byl pro poškozenou zcela traumatizující. Musela zvýšit dávky antidepresiv, měla několik měsíců poté flashbacky, noční můry o svém setkání s obžalovaným na chodbě soudu, nemohla jíst a spát. Skutečnost, že soud zlehčoval její psychický stav, přes zprávy jejích lékařů, a podezřívá ji původně z toho, že u soudu předstírá problémy i zvracení, byla pro ni zcela nepochopitelná.³²⁵

4.3. Právo na bezplatné zastupování zmocněncem

Zúčastněná osoba a poškozený (též ZZ OTČ) se mohou dát zastupovat zmocněncem. Po novele trestního řádu provedené zákonem č. 45/2013 Sb. může být zmocněncem fyzická i právnická osoba (§ 50 odst. 1 tr. ř.). Je-li zmocněncem

³²⁵ HRDÁ, Lucie. Rozumějí soudy obětem násilných trestných činů? In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, HAVELKOVÁ, Barbora a Pavla ŠPONDROVÁ, ed. *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální?*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). s. 331-343. ISBN 978-80-7598-761-7.

fyzická osoba, nesmí jím být osoba, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena. Při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník (§ 50 odst. 2 tr. ř.). Tyto funkce však nejsou z hlediska zákona překážkou postavení zmocněnce v přípravném řízení či ve vykonávacím řízení. V praxi bývá nejčastěji zmocněncem advokát.³²⁶ Zmocněnec se prokazuje zpravidla plnou mocí a je oprávněn jménem zúčastněné osoby a poškozeného (ZZ OTČ) činit za ni návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit zúčastněná osoba nebo poškozený (ZZ OTČ). Zmocněnec poškozeného (ZZ OTČ) a zúčastněné osoby je již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech v zásadě ve stejném rozsahu jako obhájci obviněného (§ 51 odst. 1 a 2 tr. ř.).

Podle ustanovení § 51a odst. 2 tr. ř. má ZZ OTČ nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně i bez splnění podmínek odstavce 1 téhož ustanovení, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 tr. z.). Účelem ustanovení § 51a je posílení práv zvláště zranitelné oběti v trestním řízení v těch případech, kdy je zpravidla trestným činem mimořádně postižena nebo nemá dostatečnou znalost právní úpravy.³²⁷

Nárok zvláště zranitelné oběti náleží, aniž by musela osvědčovat či prokazovat nedostatek prostředků k úhradě nákladů spojených s přibráním zmocněnce a bez ohledu na to, zda uplatnila nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.³²⁸

Zákon výslovně nepožaduje po zvláště zranitelné oběti podání návrhu na rozhodnutí o poskytnutí bezplatné pomoci zmocněncem (§ 51a odst. 1 a 2 tr. ř.). Přestože se výše uvedené jeví jako samozřejmé, v praxi tomu tak zdaleka není. Nezřídka jsme se tak mohli setkat s doslova extrémním výkladem a následnou aplikací zmíněných ustanovení obecnými soudy. Ukončit dohady má recentní nález Ústavního soudu. Ten řešil spornou otázku, zda lze uplatňovat přiznání náhrady nákladů zmocněnce po pravomocném skončení věci, aniž by v předchozím

³²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. s. 582. ISBN 978-80-7400-465-0.

³²⁷ Tamtéž. s. 592.

³²⁸ Tamtéž. s. 595.

probíhajícím trestním řízení bylo rozhodnuto o nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, resp. v tomto ohledu nebyl podán ani příslušný návrh. Pro přiblížení šlo o případ, kdy v řízení vedeném u okresního soudu, v němž stěžovatelka vystupovala jako poškozená (oběť domácího násilí), byl prostřednictvím jejího právního zástupce podán návrh na přiznání náhrady nákladů zmocněnce poškozené jako zvlášť zranitelné oběti podle ustanovení § 2 odst. 4 písm. d) ZoOTČ s odůvodněním, že poškozená stěžovatelka má podle ustanovení § 51a odst. 2 tr. ř. nárok na bezplatnou právní pomoc zmocněnce; návrh byl podán bez zbytečného odkladu po pravomocném skončení dané trestní věci. Současně bylo navrženo, aby okresní soud ve smyslu ustanovení § 151 odst. 3 tr. ř. ve spojení s ustanovením § 151 odst. 6 téhož zákona vydal po přezkoumání správnosti účtované částky usnesení, kterým se právnímu zástupci přiznává vůči státu nárok na odměnu dle přiloženého vyúčtování nákladů souvisejících se zastupováním stěžovatelky. Okresní soud a posléze krajský soud rozhodnutím návrh na přiznání náhrady nákladů zmocněnce poškozené jako ZZ OTČ zamítly s odůvodněním, že zásadním předpokladem pro to, aby poškozené stěžovatelce zastoupené zmocněncem byly přiznány vůči státu náklady na její zastoupení, je předchozí rozhodnutí o tom, že poškozená má ve smyslu ustanovení § 51a odst. 2 tr. ř. nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně; žádné takové rozhodnutí však nebylo v předchozím již pravomocně skončeném trestním řízení vydáno, resp. stěžovatelka v tomto ohledu ani nepodala příslušný návrh. Ústavní soud v nálezu nejdříve podotkl, že stát, a tedy i OČTŘ, mají působit především směrem k extenzivnímu poskytování bezplatného právního zastoupení ZZ OTČ, a rozhodnutí krajského soudu zrušil. Posléze Ústavní soud formuloval právní větu: „Se základním právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod není slučitelný takový výklad ustanovení § 51a trestního řádu, podle kterého zásadním předpokladem pro to, aby poškozené dovolávající se postavení zvlášť zranitelné oběti a zastoupené zmocněncem byly přiznány vůči státu náklady na její zastoupení, je předchozí rozhodnutí, že poškozená má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně. Zmocněnec zvlášť zranitelné oběti proto může vyúčtovat státu náklady právního zastoupení i po skončení trestního řízení, a to návrhem podaným přímo orgánu činnému v trestním řízení, který vedl řízení v době, kdy zastupování poškozeného skončilo. Obsahem tohoto návrhu přitom může být i pouze vyúčtování nákladů právního zastoupení zvlášť zranitelné oběti. Pokud obecný soud dospěje k závěru, že je

na místě poškozeného považovat za zvlášť zranitelnou oběť, má povinnost přiznat mu nárok na bezplatné právní zastoupení.“³²⁹

Zákon preferuje volbu zmocněnce samotnou zvlášť zranitelnou obětí. Ta při svém rozhodování není omezena jen na volbu advokáta z řad advokátů zapsaných v Registru, ale může si zvolit i jinou osobu, kterou může být dokonce právnická osoba nebo důvěrník podle zákona o obětech trestných činů (§ 21 ZoOTČ). Zvlášť zranitelná oběť si může zvolit zmocněnce při oznámení trestného činu nebo kdykoli v průběhu trestního řízení. Obvykle písemně oznámí policejnímu orgánu či soudu, že ji bude zastupovat zmocněnec; v oznámení uvede jméno zmocněnce, jeho adresu, datum narození, příp. další identifikační údaje. Eventuálně tuto osobu přímo přivede a oznámení provede ústní formou.³³⁰ V případě zvoleného zmocněnce zvlášť zranitelnou obětí zmocněnec vyúčtuje státu tyto náklady po skončení trestního řízení návrhem podaným přímo OČTŘ, který vedl řízení v době, kdy zastupování poškozeného skončilo.³³¹

V případě, že si ZZ OTČ zmocněnce nezvolí, může požádat o jeho ustanovení podle § 51a odst. 4 tr. ř.. O ustanovení zmocněnce rozhoduje předseda senátu (samosoudce) soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce. Ustanoven může být pouze advokát, který je zapsaný v Registru podle místa působnosti a v pořadí, jak v něm následují. Byl-li by tímto způsobem ustanoven advokát, u kterého jsou dány důvody k vyloučení z obhajoby, nebo nemohl-li by být advokát ustanoven z jiných důvodů, ustanoví se první následný advokát, u kterého tyto důvody nejsou (§ 39 odst. 3 tr. ř.). Náklady vzniklé přibráním zmocněnce hradí stát³³², který může teprve následně ve smyslu ustanovení § 154 odst. 3 tr. ř. požadovat regresní náhradu po odsouzeném.

³²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2020, sp. zn. III. ÚS 2842/20.

³³⁰ *Právo na zastupování zmocněncem*. Pomoc obětem TČ [online]. Policie ČR [cit. 31.5.2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pravo-na-zastupovani-zmocnencem.aspx>.

³³¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. s. 596. ISBN 978-80-7400-465-0.

³³² Srov. § 151 odst. 2, 3 a 6 trestního řádu.

Závěr

Předložená rigorózní práce se zabývala relativně mladým institutem zvlášť zranitelných obětí. Těmto osobám zákon o obětech trestných činu přiznal privilegované postavení spolu se svou účinností dne 1. srpna 2013. Přestože jmenovaný zákon termín zvláštní zranitelnost hojně užívá, jeho legální definici nenabízí. Stejně tak se nedozvíme, v čem tkví podstata zranitelnosti jednotlivých kategorií zvlášť zranitelných obětí. Hlubší vhled do tématu nepřináší ani důvodová zpráva nebo komentářová literatura. Přitom posouzení oné zranitelnosti orgány činnými v trestním řízení je podmínkou pro přiznání statutu zvláštní zranitelnosti, na který jsou navázána zákonem přiznaná speciální opatření (práva), které mají minimalizovat nebezpečí další viktimizace.

V práci jsem si kladla za cíl vymezit, analyzovat a následně předestřít čtenáři právě onu opomíjeného podstatu zranitelnosti. Za tímto účelem jsem nejprve představila pohled viktimologie a trestního práva na zkoumaný aspekt. Následně jsem hledala odpověď na otázku, v čem spočívá vulnerabilita jednotlivých skupin zvlášť zranitelných obětí. Sekundárním cílem bylo vypořádat se s otázkou, zda je tuzemská právní úprava a ochrana ZZ OTČ dostatečná. V tomto ohledu jsem dospěla k názoru, že stávající právní úprava v podobě zákona o obětech trestných činů naplňuje minimální standard ochrany stanovený mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, a v některých ohledech dokonce přichází se zvýšením úrovně implementace ochrany. To ovšem neznamená, že by právní úprava byla zcela bezchybná. Na některé problémy jsem upozornila a navrhla možná řešení, jak tento nežádoucí stav *de lege ferenda* řešit. Přesto nelze zákonodárci upřít snahu rozvíjet a zkvalitňovat stávající právní úpravu.

Oba cíle stanovené v úvodu této práce považuji za splněné.

Práce může sloužit jako výkladový nástroj pro posuzování zvláštní zranitelnosti a s tím souvisejícího následného přiznání postavení a práv zvlášť zranitelným obětem.

Resumé

The issue of victims of crime began to receive attention in this country in the 1970s. Act No. 209/1997 Coll. on the Provision of Financial Support for the Victims of Criminal Acts was the first to define a victim of crime. However, it defined the term very restrictively and exclusively for the purposes of monetary assistance. A much broader definition was provided by the provisions of Section 2 Paragraph 2 of Act No. 45/2013 Coll., on Victims of Crime and on Amendments to Certain Acts (the Victims of Crime Act). This Act also introduced a relatively new privileged sub-category of general victims - particularly vulnerable victims of crime, to whom it grants specific rights and thus significantly strengthens their protection against secondary victimisation.

Although the Victims of Crime Act makes extensive use of the term particularly vulnerable victims, it does not offer a legal definition of the term. Nor does it provide any information on the nature of the vulnerability of the different categories of particularly vulnerable victims. Nor does the explanatory memorandum or the commentary literature delve deeper into the subject. Yet the assessment of such vulnerability is a condition for granting the status of special vulnerability, to which are attached special measures (rights) granted by law to minimise the risk of further victimisation.

It should be clarified that the qualifying work includes, in addition to knowledge of criminal law, knowledge of criminology (victimology). These are two related disciplines whose findings complement each other.

The thesis is divided into four chapters for clarity. The first chapter provides a victimological, international and criminal law perspective on the concept of a victim. Next, the criminal law subchapter discusses the legal definition of the concept of a victim, introduces the basic principles of the approach to victims of crime, and defines the difference between a victim and a victim who is a purely procedural subject with clearly defined procedural rights. Finally, it discusses the content of the concepts of personal injury, damage, non-pecuniary damage and unjust enrichment.

In the Czech academic literature, little attention is devoted to the concept of vulnerability and special vulnerability. The second chapter seeks to remedy

the situation. It looks at the concept of vulnerability first from the perspective of victimology and then from the perspective of criminal law. A separate subchapter is devoted to identifying a particularly vulnerable victim by law enforcement authorities. The assessment of the vulnerability, or the degree of traumatisation of the victim, is currently following the path of indicators. Indicators are circumstances which generally indicate or suggest a higher probability of psychological traumatisation in any individual.

The third chapter goes beyond the cursory (or lack of) interpretations of the explanatory notes to the Victims of Crime Act and the commentary literature to provide an in-depth look at different forms of particularly vulnerable victims of crime. Using the results of victimological research, victimological findings, reports of world organisations and others, it seeks to ascertain why the legislator has accorded a higher standard of rights to these exhaustively listed groups. The chapter is usefully interspersed with cases from the police and court practice. In contrast to other works on a similar topic, this chapter does not fail to mention the survivors of the victim of a crime, as they too can achieve the status of a particularly vulnerable victim under certain conditions.

In order to achieve a comprehensive view of the issue, the fourth and final chapter deals with the specific rights of particularly vulnerable victims of crime. In addition to the Victims of Crime Act, specific rights are granted to them by Act No. 141/1961 Coll. on Criminal Procedure (the Code of Criminal Procedure). These are the rights to free professional assistance, the right to protection from secondary damage and the right to representation by a proxy free of charge.

The work is interspersed with *de lege ferenda* proposals.

Seznam použitých pramenů

Odborné publikace

1. CIPROVÁ, Kristýna a kol. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění: sborník textů*. Praha: Gender Studies, 2010. ISBN 978-80-86520-31-5.
2. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-86-4.
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forezní psychologie: psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vyd. Praha: Support, 1994.
4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.
5. DANKOVÁ, Katarína a Vladimír PELC. *Právní pomoc obětem trestných činů*. Praha: CSSP, 2014.
6. DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7.
7. GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1293-3.
8. GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.
9. HARTL, Pavel a Helene HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.
10. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*, 2.vyd. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-19-9.
11. HOKR MIHOLOVÁ, Petra, ONDRUŠKOVÁ, Jitka a David DOHNAL. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Vydání první. Praha: profem, 2016. ISBN 978-80-904564-4-0.

12. HUDÁKOVÁ, Anna a Ludmila MAJERNÍKOVÁ. *Kvalita života seniorů v kontextu ošetřovatelství*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2013. ISBN 978-80-247-4772-9.
13. CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži - Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: LINDE, 2010. ISBN 978-80-7201-825-3.
14. IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013. ISBN 978-80-81550-17-1.
15. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.
16. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1.
17. JELÍNEK, Jiří, GRIVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7.
18. KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese – znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: MAXDORF, 2008. ISBN 978-80-73451-61-5.
19. KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4.
20. KUČHTA, Josef, HRUŠÁKOVÁ, Milana a Jiří VALDHANS. *Postavení poškozeného a oběti v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6810-0.
21. NETÍK, Karel, HÁJEK, Stanislav a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C.H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISBN 80-7179-177-6.
22. MAHROVÁ, Gabriela. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-2472-138-5.
23. NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4.
24. NOŽINA, Miroslav. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: Themis, 2003. ISBN 80-7312-018-6.

25. *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie: 2. medzinárodná vedecká konferencia: 27.-28. november 2013*: Paneurópska vysoká škola, Bratislava/ zostavila a editovala Daniela Košecká. Bratislava: Iris, 2013. ISBN 9788081530159.
26. PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. přeprac. a rozšířené vydání. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.
27. ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5.
28. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.
29. SVATOŠ, Roman. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-21-8.
30. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.
31. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.
32. ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, HAVELKOVÁ, Barbora a Pavla ŠPONDROVÁ, ed. *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální?*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-761-7.
33. ŠMÍD, Tomáš a Petr KUPKA. *Český organizovaný zločin: Od vyděračů ke korupčním sítím*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. ISBN 978-80-210-5618-3.
34. *Ústavnoprávne, zákonné a kriminologické atribúty o obetiach trestných činov*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018. Bratislava: Bratislava Legal Forum, 2018. ISBN 978-80-7160-474-7.
35. VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.
36. VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-69-9.
37. ZÁHORA, Jozef et Robert KERT(eds.): *Obete kriminality - victims of crime*. Proceedings of the International Conference, held on 25th November 2010,

Odborné články

38. BÍLKOVÁ, Veronika. Zraniteľnosť v právu ľudských práv. *Jurisprudence*. č. 5/2019. s. 1-10. ISSN 1802-3843.
39. CÍSAŘOVÁ, Dagmar. K problematice právního statusu oběti trestného činu (poškozeného). *Trestní právo*. č. 10/2008, roč. XII. s. 23-26. ISSN 1211-2860.
40. ČIHÁKOVÁ, Lenka. Oběť trestného činu teroristického útoku z pohledu viktimologie. *Trestněprávní revue*. č. 11-12/2014. s. 263. ISSN 1213-5313.
41. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Dopad trestného činu na oběť. *Bezpečnostní teorie a praxe*. č. 1/1999. s. 59-65. ISSN 1801-8211.
42. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Jak posuzovat zranitelnost oběti. *Právo a rodina*. č. 6/2013, roč. 15. s. 5-12. ISSN 1212-866X.
43. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění. *Kriminalistika*. č. 3/2002, roč. 35. s. 197-205. ISSN 1210-9150.
44. GRIVNA, Tomáš a Helena VÁLKOVÁ. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017. *Trestněprávní revue*. č. 9/2017. s. 198. ISSN 1213-5313.
45. HRIB, Nikolaj. Kriminalistická viktimologie, viktimizace, oběť a újma. *Bezpečnostní teorie a praxe*. č. 4/2007. s. 73-79. ISSN 1801-8211.
46. CHROMÝ, Jakub. Dítě jako oběť ve světle poznatků z viktimologického výzkumu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 18(3)/2010. s. 247-253. ISSN 1210-9126.
47. JELÍNEK, Jiří a Vladimír PELC. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*. č. 11/2015. s. 19. ISSN 1210-6348.
48. KOZÁK, Vítězslav. Nad plánovanou novelou zákona o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue*. č. 9/2016. s. 204. ISSN 1213-5313.
49. KOZÁK, Vítězslav. Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue*. č. 9/2015. s. 20. ISSN 1213-5313.

50. PEMBERTON, Antony. Opakovaná viktimizace: železné zákony v praxi. *Zpravodaj Bílý kruh bezpečí*. č. 4/2003. s. 3-6. ISSN 1213-8282.
51. PTÁČEK, Radek, ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Ilja ŽUKOV. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. *Psychiatrie pro Praxi* 10(6)/2009. s. 268–271. ISSN 1213-0508.
52. REDAKCE. V rámci EU se zvýšila ochrana obětí násilí. *Právní rozhledy*. č. 3/2015. s. III-IV. ISSN 1210-6410.
53. ROUBALOVÁ, Michaela, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana, PEŠKOVÁ, Martina a Jakub HOLAS. Péče o oběti trestných činů – dílčí výsledky z výzkumu obětí. *Trestněprávní revue*. č. 7-8/2018. s. 185. ISSN 1213-5313.
54. SEJBALOVÁ, Petra a Helena REGULI. Specifičnost viktimizace obětí znásilnění. *Psychiatrie pro praxi*. č. 12/1/2011. s. 19-21. ISSN 1213-0508.
55. ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. K pojmu zranitelnost v českém právním prostředí, zejména v judikatuře Ústavního soudu. *Jurisprudence*. č. 5/2019. s. 11-17. ISSN 1802-3843.
56. THOMOVÁ, Jana a Simona STOČESOVÁ. Konference k problematice obětí trestných činů a výsledkům výzkumu obětí v České republice. *Právní rozhledy*. č. 1/1999. s. 49. ISSN 1210-6410.
57. TYMOFEYEVA, Alla. Zranitelné osoby v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*. č. 5/2019. s. 11-17. ISSN 1802-3843.
58. VENGLÁŘOVÁ, Martina. Senioři. Vyšlo jako příloha časopisu *Policista*. č. 6/2007, roč. 13. s. 1-3. ISSN 1211-7943.
59. WALACH, Václav a kol. Návrhy policistů na zlepšení postihování trestných činů z nenávisli. *Bezpečnostní teorie a praxe*. č. 1/2021. ISSN 1801-8211.
60. ZÁHORA, Jozef. Potřebujeme nový trestný čin – „femicide“? *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 1/2020. s. 21. ISSN 1210-9126.

Judikatura a stanoviska

61. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2021, sp. zn. II. ÚS 3003/20.
62. Nález Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2014, sp. zn. I ÚS 2643/13.
63. Nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2020, sp. zn. III. ÚS 2842/20.

64. Rozsudek Evropského soudního dvora (třetího senátu) C-467/05, ze dne 28. 6. 2007.
65. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci ze dne 13. 1. 2010, č. j. 28 T 17/2009-523.
66. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 02. 09. 1965, sp. zn. 5 Tz 38/65.
67. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20. 04. 1963, sp. zn. 10 Tz 21/63.
68. Rozsudek Okresního soudu v Karviné ze dne 3. 12. 2020, sp. zn. 1 T 101/2020.
69. Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 19. 9. 2019, č. j. 6 T 112/2018-156.
70. Rozsudek Okresního soudu v Přerově ze dne 21. 6. 2019, č. j. 2 T 158/2018-473.
71. Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství 1 SL 753/2013, ze dne 21. 8. 2013.
72. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, č. j. Tpjf 24/85.
73. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.
74. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2014, sp. zn. 3 Tdo 684/2014.
75. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1561/2016.
76. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. 8 Tdo 283/2020.
77. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp. zn. 7 Tdo 1261/2013.
78. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2018, sp. zn. 5 Tdo 312/2018.

Internetové zdroje

79. *10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí* [online]. Platnost od 1. 1. 2022. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F99>.
80. Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA). *Zajištění spravedlnosti pro oběti trestných činů z nenávisti: profesionální pohledy* [online]. 2016. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-ensuring-justice-hate-crime-victims-summary_cs.pdf.
81. *An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action* [online]. UNITED NATIONS New York, 2008. Dostupné z: https://www.un.org/ruleoflaw/files/Intro_Human_Trafficking.pdf.

82. CAMPBELL, Rebeca. The psychological impact of rape victims. *American Psychologist* [online]. 2008, 63(8). s. 702–717. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.63.8.702>.
83. CLASSEN, Catherine C., GRONSKAYA PALESH, Oxana et Rashi AGGARWAL. Sexual Revictimization: A Review of the Empirical Literature. *Trauma Violence Abuse* [online]. 2005, č. 6/2. s. 103-129. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1524838005275087>.
84. *Co je organizovaný zločin* [online]. Policie ČR. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/co-je-organizovany-zlocin.aspx>.
85. DANICS, Štefan a Leoš TUČEK. *Metamorfózy organizovaného zločinu a terorismu ve světě a v Evropě* [online]. Dostupné z: <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-65-version1-Danisc.pdf>.
86. *Declaration of the Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985* (General Assembly resolution 40/34) [online]. Audiovisual Libraly of International Law. Dostupné z: <https://legal.un.org/avl/ha/dbpjvcap/dbpjvcap.html>.
87. *Domáci a sexuální násilí v roce 2021 – co říkají aktuální výzkumy?* [online]. Vláda České republiky, 2021. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Domaci-nasili-a-sexualni-nasili-v-roce-2021.pdf>.
88. *Domáci násilí – jak postupovat* [online]. Česká psychiatrická společnost. Dostupné z: <https://www.psychiatrie.cz/uzivatele-aktualni-temata/492-domaci-nasili-jak-postupovat>.
89. *Doporučení Výboru ministrů Rec(2006)8 z roku 2006 ohledně pomoci obětem trestných činů* [online]. Bílý kruh bezpečí. Dostupné z: [https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec\(2006\)8.doc](https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec(2006)8.doc).
90. DURDÍK, Tomáš. *Vybraná práva poškozených a obětí trestných činů v trestním řízení* [online]. Justičná akadémia Slovenskej republiky. Dostupné z: https://ja-sr.sk/files/14%20Durd%C3%ADk_Vybran%C3%A1%20pr%C3%A1va%20po%C5%A1kozen%C3%BDch%20a%20ob%C4%9Bt%C3%AD%20v%20OT%C5%98%20-%20%C4%8DI%C3%A1nek%20pro%20sborn%C3%ADk%20JA.pdf.
91. *Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)* [online]. Zákony pro lidi.

Dostupné

z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/1708/File17821.pdf?attachment-filename=5649550-2015-11-09-duvodova-zprava-6104808.pdf>.

92. *Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony* [online]. Beck-online Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge3v6njwl5shu>.
93. *Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., o ochraně před domácím násilím* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=828&ct1=0>
94. HELLER, Melvin S., EHRLICH, Sandra M. et David LESTER. Victim-Offender Relationships and Severity of Victim Injury. *The Journal of Social Psychology* [online]. 1983. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00224545.1983.9713216>.
95. HOFERKOVÁ, Stanislava. *Úvod do kriminologie: studijní opora k předmětu pro studenty kombinované formy studia oboru Sociální patologie a prevence* [online]. Univerzita Hradec Králové, 2014. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-socialni-patologie-a-sociologie/dokumenty/studijni-opory/socialni-patologie-a-prevence/uvod-do-kriminologie.pdf>.
96. *Jsme jiní – lidé s mentálním postižením* [online]. Česká průmyslová zdravotní pojišťovna ČPZP. Dostupné z: <https://www.cpzp.cz/clanek/2367-0-Jsme-jini-lide-s-mentalnim-postizenim.html>.
97. KRAUSOVÁ, Marta *Skutková podstata znásilnění v právních rádech států, kde je znásilnění definováno na základě souhlasu*. Srovnávací studie č. 5.404 [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu, 2021. Dostupné z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RIINFKB4imAJ:https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw%3Fidd%3D186819+&cd=3&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.
98. LINHARTOVÁ, Karolína. *Proces obchodování s lidmi: Kde, jak a proč k těmto zločinům dochází* [online]. Portál pro kritickou diskuzi o migraci, září 2008. Dostupné z:

https://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/KLinharтова_Procesobchodovanislidmi.pdf.

99. MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům* [online]. Analýza pro Ministerstvo vnitra České republiky, 2011. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>.
100. MAREŠOVÁ, Alena a Milada MARTINKOVÁ. *O významu poznávání obětí trestné činnosti* [online]. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/o-vyznamu-poznavani-obeti-trestne-cinnosti.aspx>.
101. *Mentální postižení* [online]. Alfabet. Dostupné z: <https://www.alfabet.cz/vyvojova-vada-u-ditete/typy-zdravotniho-postizeni/mentalni-postizeni/>.
102. NOVÁKOVÁ, Martina. *Senioři v roli oběti a svědka trestného činu. Bezpečnostní sbory.cz* [online]. č. 2/2013. ISSN 1803-6856. Dostupné z: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/2-2013/seniori_v_rolu_obeti.pdf.
103. NOVOSAD, Libor. *Formy a zdroje násilí páchaného na lidech s postižením. Speciální pedagogika* [online]. č. 3/2001, s. 137-142. ISSN 1211-2720. Dostupné také z: <http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/633/137-142.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
104. *Obchod s lidmi – Dokumenty. Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-924305.aspx>.
105. PIOTROWICZ, Ryszard Wilson and Liliana SORRENTINO. *Human Trafficking and the Emergence of the Non-Punishment Principle. Human Rights Law Review* [online]. 2016, s. 1–31. Dostupné z: <https://www.onlinelibrary.ihl.org/wp-content/uploads/2020/05/2016-P1.pdf>.
106. *Právo na zastupování zmocněncem. Pomoc obětem TČ* [online]. Policie ČR. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pravo-na-zastupovani-zmocnencem.aspx>.
107. PROCHÁZKOVÁ, Lucie. *Domácí násilí* [online]. Background report vytvořený pro účely Pražského studentského summitu, © AMO 2020. Dostupné z: <https://www.studentsummit.cz/wp->

[content/uploads/2020/11/Dom%C3%A1c%C3%AD-n%C3%A1sil%C3%AD.pdf](http://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/crim/cpm/2005/HateCrimeandDiscrimination.pdf).

108. Province of Ontario, Ministry of Attorney General. *Crown Policy Manual. Hate Crime and Discrimination* [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/crim/cpm/2005/HateCrimeandDiscrimination.pdf>.
109. *Předkládací zpráva pro Parlament ČR k Úmluvě Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=120815>.
110. *Ptali jsme se politických stran, jak se stavějí k redefinici znásilnění* [online]. Amnesty International. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5234/ptali-jsme-se-politicky-stran-jak-se-staveji-k-redefinici-znasilneni>.
111. *Rámcové rozhodnutí Rady EU (2001/220/SVV) o postavení obětí v trestním řízení. Úřední věstník Evropské unie* [online]. EUR-Lex. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5a7bf2b7-feec-4b10-a2f7-1d4217506143.0001.01/DOC_47&format=PDF.
112. *Recommendation R (2005) 09 on the protection of witnesses and collaborators of justice, Explanatory memorandum* [online]. Dostupné z: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec%202005_9.pdf.
113. *Senioři v ČR v datech. Lidé a společnost. Český statistický úřad* [online]. ČSÚ, 29.1.2021. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/576289-29-01-2021-seniori-v-cr-v-datech-2020/>.
114. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Úřední věstník Evropské unie* [online]. EUR-Lex. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.
115. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV. Úřední věstník Evropské unie* [online]. EUR-Lex. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017L0541&from=CS#ntr16-L_2017088CS.01000601-E0016

116. *S násilím má zkušenost 73 procent lidí se zdravotním postižením, říkájí předběžné výsledky výzkumu! Výzkum pokračuje, výzkumníci shánějí respondenty* [online]. In JUSTICIA, 2021. Dostupné z: <https://in-ius.cz/s-nasilim-ma-zkusenost-73-procent-lidi-se-zdravotnim-postizenim-rikaji-predbezne-vysledky-vyzkumu-vyzkum-pokracuje-vyzkumnici-shaneji-respondenty/>.
117. *Statistiky* [online]. Stop znásilnění.cz. Dostupné z: <https://stopznasilneni.ecn.cz/cz/znasilneni/statistiky>.
118. *Strategie EU v oblasti práv obětí. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Úřední věstník Evropské unie* [online]. EUR-lex. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258>.
119. SVOBODA, Vít. „*Seš zátěž pro společnost, mentáku!*“ *Lidé s postižením jsou často oběťmi násilí. Jak z toho ven?* [zvukový záznam on air]. Radio Wave, 2020. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/ses-zatez-pro-spolecnost-mentaku-lide-s-postizenim-jsou-casto-obetmi-nasili-jak-8384990>.
120. ŠIMÁK, Martin. *Ochrana práv dětí v trestním řízení. Prevence úrazů, otrav a násilí* [online]. 2/2006. s. 141-140. ISSN 1804-7858. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/clanky/2~2006/140-ochrana-prav-deti-v-trestnim-rizeni>.
121. *Terorismus a jiné hrozby* [online]. Záchranný kruh. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/mimoradne-udalosti/terorismus/terorismus-a-jine-hrozby.html>.
122. TETAUROVÁ, Eva. *Pomoc státu obětem trestných činů ve vybraných státech*. Informační studie [online]. Parlamentní institut, 2011. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=74791>.
123. ULLMAN, Sarah E. et Judith M. SIEGEL. *Victim-Offender Relationship and Sexual Assault. Violence and Victims* [online]. 1993. ISSN 1945-7073. Dostupné z: <https://connect.springerpub.com/content/sgrvv/8/2/121.abstract>.
124. *Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2000* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=139719>.

125. *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí* [online]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680462471>.
126. Understanding the Psychological Consequences of Traumatic Events, Disasters, and Terrorism. In: Institute of Medicine. *Preparing for the Psychological Consequences of Terrorism: A Public Health Strategy* [online]. Washington (DC): National Academies Press (US), 2003. Dostupné také z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK221638/>.
127. VALEŠOVÁ, Kristýna. Oběť v roli oznamovatele trestného činu a problematika neoznámení deliktu. *Epravo* [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/obet-v-rol-i-oznamovatele-trestneho-cinu-a-problematika-neoznameni-deliktu-112247.html>.
128. VITOUŠOVÁ, Petra. *Zvlášť zranitelné oběť*. Prezentace v PowerPointu. [online]. Bílý kruh bezpečí, 2014. Dostupné z: https://www.bkb.cz/files/files/zz_otc_bkb_na_web.pdf.
129. *Vládní návrh zákona ze dne 15. února 2012 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=79183>.
130. *Výroční zpráva Národní centrály proti organizovanému zločinu z roku 2020* [online]. NCOZ, kancelář ředitele útvaru. <https://www.policie.cz/clanek/vyrocn-i-zprava-ncoz-2020.aspx>.
131. World Health Organization. *Violence against women Intimate partner and sexual violence against women*. Fact sheet [online]. World Health Organization, 2014. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/112325/WHO_RHR_?sequence=1.
132. World Health Organization. *World Report On Violence And Health. Preventing violence* [online]. World Health Organization, 2014. ISBN 9241592079. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43014/9241592079.pdf>.
133. World Health Organization. *World Report On Violence And Health. Sexual Violence* [online]. World Health Organization, 2014. Dostupné z: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap6.pdf.

134. ZÁCHOVÁ, Anna. Co si myslíme o obětech trestných činů? *Psychologon* [online]. 2014. ISSN 1805-7160. Dostupné z: <https://www.psychologon.cz/component/content/article/14-psycholog-online/281-co-si-mysli-me-o-obe-tech-trestny-ch-c-inu>.
135. Zdravotní postižení má každý osmý Čech nad patnáct let, zjistil ČSÚ. *iDNES.CZ*, ČTK [online]. 19. 01. 2019. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/csu-statistika-lide-s-postizenim-postizeni-handicap.A190619_113045_domaci_livn.
136. ZEZULOVÁ, Jana. *Zpráva o činnosti národní korespondentky, její zástupkyně a členů týmu pro boj proti obchodování s lidmi, zneužívání žen a dětí, nelegální migraci a zaměstnávání, genderové, domácí a sexuálně motivované násilí a pro ochranu práv obětí trestných činů za rok 2020* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, Brno 2021. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/06/Zneuzivani_2020.pdf.
137. *Zpráva o extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2020* [online]. Odbor bezpečnostní politiky, Ministerstvo vnitra ČR 2021. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocnizpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>.
138. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2019* [online]. Ministerstvo vnitra ČR, 2020. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-cr-v-roce-2019.aspx>.

Závěrečné práce

139. NEHYBA, Martin. *Zvlášť zranitelné oběti*. 2020. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, katedra trestního práva. Vedoucí práce Brucknerová, Eva.

Jiné zdroje

140. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Zranitelné oběti*. Prezentace v PowerPointu, 2013. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

141. *Identifikace obětí trestných činů*. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.
142. Usnesení vlády České republiky ze dne 3. září 2008 k Národní strategii prevence násilí na dětech v České republice na období 2008 – 2018. In *ASPI* [právní informační systém].
143. *Zákon o obětech trestných činů - metodika – aktualizované vydání*. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.
144. *Zvlášť zranitelná oběť. Metodika přístupu policie k vybraným typům zvlášť zranitelných obětí*. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Geneze znění § 2 odst. 2 a 3 ZoOTČ

Tabulka 2: Komparace definic oběti trestného činu a poškozeného

Tabulka 3: Komparace definic pojmu ublížení na zdraví a těžká újma

Tabulka 4: Rozdělení obětí podle druhu újmy

Tabulka 5: Posouzení statusu oběti a zvláště zranitelné oběti

Tabulka 6: Model SEMAFOR a otázky orientačního ohodnocení zranitelnosti

Tabulka 7: Geneze znění § 2 odst. 4 písm. c)

Tabulka 8: Geneze znění § 2 odst. 4 písm. d)

Graf 1: Osy vulnerability obětí kriminality

Seznam příloh

Příloha č. 1: Metodika identifikace obětí trestných činů z právního hlediska (Policejní prezidium ČR). Zdroj: *Zákon o obětech trestných činů - metodika – aktualizované vydání*. Policejní prezidium České republiky. In: Intranet Policie ČR.

Příloha č. 2: Základní informace pro oběť trestného činu. Zdroj: Systém evidence trestního řízení ETR. Formuláře. In: Intranet Policie ČR.